

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav hudební vědy

Jan Kachlík

**Antonín Dvořák – Moravské dvojzpěvy
z hlediska hudebně filologického**

**Antonín Dvořák – Moravian Duets from the
Viewpoint of Musical Philology**

Disertační práce

Obecná teorie a dějiny umění a kultury
Hudební věda

vedoucí práce: prof. PhDr. Jarmila Gabrielová, CSc.

Praha 2007

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury. Souhlasím, aby byla práce půjčována ke studijním účelům.

OBSAH

1 /	Předmluva	5
2 /	Úvodní poznámka k terminologii	11
3 /	Stav bádání	14
4 /	Moravské dvojzpěvy op. 29 a 32	19
	Původní tisk partitury (P1)	22
	První německé (sešitové) vydání (P2)	43
	První dvojjazyčné (sešitové) vydání (P3)	56
	První dvojjazyčné vydání v jednom svazku (P4)	61
	První trojjazyčné vydání (P5a, P5b)	66
5 /	Moravské dvojzpěvy op. 20 a 38	72
	První jednojazyčné vydání op. 20 (P1)	74
	První dvojjazyčné vydání op. 20 (P2a, P2b)	83
	První jednojazyčné vydání op. 38 (P1)	85
	První dvojjazyčné vydání op. 38 (P2a, P2b)	86
6 /	Moravské dvojzpěvy bez op. čísel	89
	Život vojenský	89
	Na tej naší střeše	90
7 /	Skladatelova textová předloha k Moravským dvojzpěvům	97
8 /	Závěr	121
9 /	Seznam použité literatury	123

PŘÍLOHY

Příloha I-1	127
Faksimile prvních vydání Moravských dvojzpěvů op. 29 a 32	
Příloha I-2	141
Faksimile prvních vydání Moravských dvojzpěvů op. 20 a 38	

Příloha I-3	149
Faksimile prvních tisků Moravských dvojzpěvů bez op. čísel	
Příloha II	153
Ukázky z korespondence k Moravským dvojzpěvům	
Příloha III	164
Faksimile Sušilovy třetí sbírky Moravských národních písní	
Abstrakt (česky)	170
Abstract (english)	171

1 / Předmluva

motto:

*Zcela zvláštní byl způsob,
jímž docházelo k vydání
všech těchto dvojzpěvů.¹*

Vznik této disertační práce je úzce spjat s přípravou Nového souborného vydání děl Antonína Dvořáka. Právě tento projekt významným způsobem inicioval celou řadu výzkumů, které samotné ediční práci musejí nutně předcházet. Jejich základ spočívá zejména v heuristické činnosti a v důkladném filologickém výzkumu všech relevantních dochovaných pramenů.²

Při vyhledávání nových pramenů a (snad ještě víc) při práci s prameny „známými“, často víckrát již pojednávanými, se znovu ukázal být tolik významný a potřebný onen známý apellativ *ad fontes*, který samozřejmě není a nemá být vázán jen na výzkumy spojené s kritickým vydáváním děl, ale míří k základům vědeckého historického zkoumání jako takového.

Marta Ottlová s Milanem Pospíšilem hned v prvním oddílu své úvahy nad situací v bádání o české hudbě 19. století³ konfrontovali dosavadní výklady historie hudby tohoto období s přístupem k jeho pramenné základně, a to s následujícím odůvodněním:

„Toto zaměření bylo určeno jednak tím, že konkrétní hudební dílo je primárním pramenem pro hudební dějiny, a jednak

¹ Otakar Šourek in: *Antonín Dvořák. Souborné vydání díla, Moravské dvojzpěvy op. 20, 32, 38, partitura*, předmluva Otakar Šourek, vydavatelská zpráva Antonín Čubr, SNKLHU, Praha 1955, s. VI.

² Z novějších textů o projektu viz např. GABRIELOVÁ, Jarmila: *Nové souborné vydání děl Antonína Dvořáka – nové čtení a nové posouzení dvořákovských pramenů*, in: Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity, Řada hudebněvědná, H 38–40, roč. 52–54 (2003–2005), Masarykova univerzita, Brno 2006, s. 115–123; zde uvedena další související literatura; o projektu viz též <http://www.antonindvorak.org>.

³ OTTLOVÁ, Marta – POSPÍŠIL, Milan: *Uvažování nad situací v českém hudebně vědném bádání o 19. století*, in: Hudební věda 15, 1978, č. 2, s. 103–122; příznačně v téměř nezměněné podobě znovu otištěno se stejným názvem in: TITÍŽ: *Bedřich Smetana a jeho doba, vybrané studie*, 4. svazek Knihnice Dějin a současnosti, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1997.

zřejmým faktem, že právě zkoumání těchto primárních pramenů nevěnovalo bádání náležitou pozornost. Uvedený jev se zatím dostatečně nereflektoval pravděpodobně proto, že část produkce 19. století zůstala živou součástí hudebního repertoáru, tedy bezprostředně sluchově uchopitelnou skutečností. Tato okolnost však v sobě skrývá dvoji nebezpečí. Na jedné straně tím vzniká zdání samozřejmé znalosti materiálu, zatímco se vlastně falešně zaměřuje estetický zvyk se skutečným historickým poznáním. Na druhé straně se tak ocitla mimo badatelský zájem díla, která upadla v zapomenutí [...].“⁴

V Dvořákově případě není situace zdaleka tak neutěšená jako u celé řady jeho významných současníků. Ale zaměříme-li se právě na pramennou základnu k jednotlivým konkrétním dílům, a to včetně dochovaných tištěných vydání z doby skladatelova života a dalších relevantních pramenů, tak v nejednom případě i u Dvořáka narazíme na značné mezery. Je možná až s podivem, do jaké míry platí někdy i pro dvořákovské bádání například toto velmi obecně formulované stanovisko z citované studie:

„Výběr pojednávaných pramenů, který často úzce souvisel s potřebami ideových proudů bádání i názorem na dějiny hudby vůbec, vlivem poznatků neustále tradovaných literaturou ustrnul a ve své falešné uzavřenosti byl považován za reprezentativní.“⁵

Jistý druh takového ustrnutí a setrvávání na stereotypních, schematických postupech lze vysledovat například v přístupu k hodnocení pramenů v stávajícím Souborném vydání Dvořákova díla. Mechanickým uplatňováním zásady „poslední ruky“ editoři jednotlivých svazků „teleologicky“ směřovali téměř vždy k jednotnému vyhodnocení pramenů. Ať už byla pramenná situace

⁴ OTTLOVÁ – POSPÍŠIL 1997, s. 9–10.

⁵ OTTLOVÁ – POSPÍŠIL 1997, s. 14.

u konkrétního díla jakákoliv, naprostá většina kritických zpráv nakonec vyústila do stejného závěru, formulovaného větou: „Základ našeho vydání byl vzat tisk Simrockův, vydaný za života skladatelova a nepochybně i za jeho přímé účasti.“⁶

Základním předpokladem pro realizaci ediční práce odpovídající současným metodologickým standardům souborných kritických edic je důkladný pramenný průzkum. V Dvořákově případě – na rozdíl od celé řady dalších významem srovnatelných skladatelů – se to netýká ani tak notových autografů, které jsou dochovány ve velmi uspokojivém počtu, nýbrž spíše ostatních notových i nenotových pramenů. Značnou pozornost je tak nutné věnovat například prvním a raným tiskům.

Editoři stávajícího Souborného vydání Dvořákových děl většinou nesledovali drobné rozdíly uvedené na obálkách a titulních listech tištěných vydání a spokojili se pouze se základními údaji (nakladatel, datace, čísla ploten atp.). Zcela mimo jejich pozornost pak zůstávaly rozdíly, které nejsou z vnějších bibliografických údajů téměř vůbec patrné, a to proto, že různá revidovaná nebo jinak odlišná vydání, pozdější dotisky atp. byly většinou nakladatelem označovány (někdy i záměrně) totožnými bibliografickými údaji.

Současné filologické bádání naproti tomu zjišťuje rozdíly nejen mezi různými vydáními, ale také mezi jednotlivými exempláři zdánlivě totožného vydání. Nutně proto musí věnovat popisu tisků mnohem větší pozornost a sledovat celou řadu parametrů; k pramenům značného významu patří též příruční exempláře prvních tisků (obzvláště s přípisy skladatele, prvního interpreta atp.).

Je namístě konstatovat, že takto koncipovaný výzkum se začal uplatňovat i v mezinárodním kontextu teprve v nedávné době.

⁶ Antonín Dvořák. *Souborné vydání díla, V národním tónu op. 73*, předmluva Otakar Šourek, vydavatelská zpráva Antonín Čubr, SNKLHU, Praha 1955, s. [16]. Identická věta dále například in: *AD-SVD, Biblické písně op. 99*, předmluva Otakar Šourek, vydavatelská zpráva Antonín Čubr, SNKLHU, Praha 1961, s. [33] a v celé řadě dalších svazků této edice.

Například brahmsovské bádání se začalo intenzivněji věnovat filologickému výzkumu širší pramenné základny včetně problematiky tisků až v osmdesátých a devadesátých letech 20. století.⁷ Podobně tomu bylo například u Schumanna⁸ nebo Chopina.⁹

Právě výzkum tisků je v této práci o Moravských dvojzpěvech v centru pozornosti. Až na dvě výjimky vyšly totiž za skladatelova života všechny dvojzpěvy několikrát. A důvod byl nejen v proslulosti, kterou si záhy po svém prvním německém vydání získaly, ale také v tom, že vycházely v různých jazykových mutacích. Evidujeme proto celou řadu prvních tisků. Jen v případě op. 29 a 32 (později obě opusová čísla Simrockem sjednocena na op. 32) jich v této práci pojednáváme celkem pět: původní pražské vydání, první německé jednojazyčné (sešitové), první německé dvojjazyčné (sešitové), první dvojjazyčné vydání v 1 svazku, první trojjazyčné vydání.

V souvislosti s takovýmto počtem vydání narůstá i počet otázek. Který z dochovaných pramenů nejlépe reprezentuje skladatelovu intenci? Jakým způsobem vyhodnocovat rozdíly, které jsou patrné při důkladném porovnání pramenů – rozdíly v notovém zápisu i v textech písní? Provedl tyto změny při přípravě nového vydání či během korektur skladatel, nebo jsou dílem lektora v nakladatelství? Takové a další otázky je možné si klást teprve po velmi důkladném pojednání historie vydávání jednotlivých opusů. U některých vydání je tiskový proces zdokumentován až překvapivě podrobně, u jiných vůbec.

⁷ Výsledky těchto výzkumů významně přispívají k vysoké ediční úrovni Nového souborného vydání Brahmsova díla (*Johannes Brahms: Neue Ausgabe sämtlicher Werke*), které vychází v nakladatelství G. Henle Verlag v Mnichově od roku 1996.

⁸ Srov. například APPEL, Bernhard R.: *Abweichungstypen in Abschriften und Drucken*, in: Robert Schumann und die französische Romantik. Bericht über das 5. Internationale Schumann-Symposium der Robert-Schumann-Gesellschaft am 9. und 10. Juli 1994 in Düsseldorf, ed. Ute Bär, Mainz – London 1997, s. 275–296.

⁹ Viz výzkumné projekty Online Chopin Variorum Edition (<http://www.ocve.org.uk/>), Chopin's First Editions Online (<http://www.cfeo.org.uk/>) a Chopin Early Editions (<http://chopin.lib.uchicago.edu/>).

Jelikož jsou Moravské dvojzpěvy dílem vokálním, které je spojeno s textem, budeme se textové složce věnovat v samostatné kapitole, obsahující též filologický exkurz do ediční problematiky sušilovské.

Vzhledem k primárnímu zaměření této práce na tištěná vydání ponecháváme stranou skladatelovy sborové úpravy dvojzpěvů (B 107 a B 708). Tato disertace není ani vstupním textem k nové edici dvojzpěvů, neboť neřeší všechny problémy, které s kritickým vydáním díla souvisejí. Naopak záměrně pojednává řadu témat v širších souvislostech, a chce tak tvořit základ, na němž může vlastní ediční práce stavět.

Disertační práce v této podobě by mohla vzniknout jen stěží, kdyby se jí nedostalo podpory ze strany instituce, která se za projekt Nového souborného vydání Dvořákova díla plně staví,¹⁰ a také podpory v podobě grantových programů,¹¹ které mi v období let 2004–2005 umožnily financovat několik vícedenních badatelských pobytů a věnovat se tak výzkumu významných pramenných fondů v několika zahraničních institucích.¹²

¹⁰ Projekt se začal formovat roku 1999 na půdě tehdejšího Ústavu pro hudební vědu AV ČR a zdárně na tomto mezitím již dvakrát transformovaném pracovišti další fázi pokračuje, jakožto jeden z hlavních projektů Kabinetu hudební historie Etnologického ústavu AV ČR, v. v. i.

¹¹ *Prameny k dějinám hudby v českých zemích: evidence, studium a kritické vydávání*. Doktorský projekt řešený ve spolupráci s Ústavem hudební vědy UK FF v Praze. Vedoucí doktorského týmu: Jarmila Gabrielová. Reg. č. GAČR 408/03/H049; *Otázky hudební filologie: Ediční problematika hudby 19. a 20. století v díle Antonína Dvořáka a Bohuslava Martinů. Die Editionsproblematik der Musik des 19. und 20. Jahrhunderts in den Œuvres von Antonín Dvořák und Bohuslav Martinů*. Společný projekt v rámci PPP programu DAAD – AV ČR realizovaný ve spolupráci s Akademie der Wissenschaften und der Literatur Mainz (SRN). Řešitelky: Jarmila Gabrielová (EÚ AV ČR) a Daniela Philippi (AdW Mainz). Reg. č. D24 – CZ 34/04-05.

¹² Johannes Brahms-Gesamtausgabe (Musikwissenschaftliches Institut der Universität Kiel), Johannes Brahms-Institut (Musikhochschule Lübeck), Archiv der Gesellschaft der Musikfreunde in Wien, Österreichische Nationalbibliothek, Wien aj.

Je příznačné, že klíčovou osobností jmenovaných grantových projektů je prof. Jarmila Gabrielová, které jakožto vedoucí mé práce patří největší dík. Doufám, že prozatím je to dík jen úvodní, který bude následován dalšími zpracovanými tématy, jimiž jsem se začal zabývat rovněž s podporou zmiňovaných projektů a díky dalším osobním aktivitám mé školitelky. Tato disertace chce být jen jedním z mnoha kamíneků mého dlouhodobého soustavného výzkumu.

Spolu s tímto poděkováním si znovu uvědomuji, jak významnou, neboť každodenní, oporou mi byli a jsou moje manželka Markéta a syn Antonín.

2 / Úvodní poznámka k terminologii

Název *Moravské dvojzpěvy* pochází od Dvořáka a vyskytuje se v několika autografních i tištěných pramenech. Skladatel však používal nebo autorizoval ještě několik dalších názvů. Ponecháme-li stranou pochopitelnou terminologickou rozrůzněnost v korespondenci a podobných písemných pramenech, k níž docházelo z praktických důvodů (böhm[ische] Lieder atp.), jedná se hlavně o názvy, které se vyskytují v notových autografech a v prvních tiscích. V nich byl název *Dvojzpěvy* (op. 29 a 32) záhy nahrazen překlady u cizojazyčných vydání op. 32, německým *Klänge aus Mähren* a anglickým *Echoes of Moravia*. K nim se pak (ve vícejazyčných vydáních) znovu vrátil i český titul *Moravské dvojzpěvy* (op. 32). U dvojzpěvů, které za skladatelova života nebyly publikovány s českým textem (op. 20 a 38), byly v tiscích autorizovány pouze názvy německé a anglické *Duette*, *Duets*.

Rozdílnou historií vydávání, rozdílnými názvy a v neposlední řadě rozdílnou recepcí jednotlivých tiskem vydaných opusů nezůstal později neovlivněn ani Dvořák. Svědčí o tom jeho dopis z června 1886, odpověď Emě Veselé,¹ která pravděpodobně (její dopis se nedochoval) projevila zájem o ranější, resp. vůbec první *Moravské dvojzpěvy*, které Dvořák napsal. (V Dvořákově autografu jsou označeny jako „Moravské dvojzpěvy“ pro tenor a sopran, op. 20 a jsou tři,² zatímco v prvním tisku k nim byl přiřazen ještě jeden dvojzpěv.)

¹ Emu Veselou Dvořák několikrát obsadil jako sólistku v provedeních svých děl (např. *Stabat mater*, *Svatební košile*).

² Autograf op. 20 je uložen v Národním muzeu – Českém muzeu hudby v Praze pod inv. číslem S 76/1650.

AD Emě Veselé, 15. 6. 1886, Vysoká : [Chrudim]

„[...] Ptáte se na ‚Moravské dvojzpěvy‘. Pod tímto titulem ovšem nevyšly, ale skutečně existují 4 dvojzpěvy (co opus 20., tuším). Simrock je vytisknul hned roku 1879, tedy že brzo po oněch skutečných ‚M[oravských] d[vojzpěvech]‘ známých. Vyšly však pouze [s] německým textem a musela by jste si český nějak zaopatřit. Račte se tedy obrátit na Urbánka (op. 20, Duette). [...]”³

Pod označením *Moravské dvojzpěvy* nemáme v této práci na mysli jen 13 „oněch skutečných Md známých“, nýbrž všechny dvojzpěvy, které Dvořák zkomponoval pro dva hlasy a klavír na texty moravských lidových písní, bez ohledu na jejich různé názvy v autografních i tištěných pramenech. Celkem se jedná o 23 skladeb, které byly zkomponovány a publikovány jak pod opusovými čísly 20, 29, 32 a 38, tak i (ve dvou případech) bez opusového značení.⁴

Dalším termínem pocházejícím přímo od skladatele je *cyklus*. Na titulní straně autografu op. 29 je napsáno *II Cyklus*.⁵ Tyto dvojzpěvy tak Dvořák vymezil vůči dříve zkomponovaným třem dvojzpěvům op. 20, které však přímo výrazem *cyklus* v autografu neoznačil. Také titulní list původního opusu 32 nese navazující označení *III. Cyklus*.⁶ A nabízí se otázka, zda dnes neznámý autograf čtyř dvojzpěvů s opusovým číslem 38 rovněž nebyl označen jako další, v pořadí čtvrtý *cyklus*.

S největší pravděpodobností Dvořák nemínil termín *cyklus* jako prokomponovaný celek, nýbrž spíše jako volnou řadu, soubor

³ Antonín Dvořák. *Korespondence a dokumenty, sv. 2*, ed. Milan Kuna a kol., Editio Supraphon, Praha, s. 157.

⁴ Pod tímto souhrnným označením figuruje ostatně všech 23 dvojzpěvů také ve stávajícím souborném vydání: Antonín Dvořák. *Souborné vydání díla, Moravské dvojzpěvy op. 20, 32, 38, partitura*, SNKLHU, Praha 1955, ²1962, předmluva Otakar Šourek, vydavatelská zpráva Antonín Čubr.

⁵ Opusové číslo později skladatelem škrtnuto a přepsáno na op. 32; autograf uložen v NM-ČMH, inv. č. S 76/1651.

⁶ Autograf op. 32 uložen v NM-ČMH, inv. č. S 76/1652.

dvojpěvů psaných v určitou dobu atp. Ostatně i pozdější Dvořákovy přesuny jednotlivých dvojpěvů mezi těmito „cykly“ o tom svědčí. Nejvíce změn v uspořádání doznal původní op. 32 (*III. Cyklus*). Burghauserův pokus o jakési dílčí zohlednění cyklů vedl spíše k nepřehlednému až matoucím uspořádání některých čísel v jeho katalogu.⁷ Není známo, že by se skladatel k otázce cyklů resp. vůbec k otázce jiného uspořádání někde vyjádřil. Naopak lze v této souvislosti připomenout, že samostatné provádění různě vybraných dvojpěvů probíhalo mnohdy za skladatelovy účasti. Jen některé dvojpěvy z op. 29 a z op. 32 Dvořák v roce 1880 upravil pro ženský sbor (B 107, B 708). A když upravoval poněkud odlišný výběr šesti Moravských dvojpěvů pro smíšený sbor a klavír Leoš Janáček,⁸ rovněž tak nečinil proti případnému Dvořákovu „cyklickému“ záměru.

⁷ BURGHAUSER, Jarmil: *Antonín Dvořák. Thematický katalog*, Bärenreiter Editio Supraphon, Praha 1996; blíže srov. též úvod 4. kapitoly.

⁸ Blíže srov. ŠTĚDRŮN, Bohumír: *Antonín Dvořák a Leoš Janáček*, in: *Musikologie*, SNKLHU, Praha 1958, zejména pozn. 22, s. 108–109.

3 / Stav bádání

Moravské dvojzpěvy patří v dvořákovské literatuře k dílům, která jsou zmiňována vůbec nejčastěji, a to v souvislostech mnohdy až stereotypně se opakujících – průlomové dílo, Neff, zájem o folklor atp. Většinou bývají pojednány nebo zmíněny v biografické a memoárové literatuře, dále pak ve stručných i obsáhlejších kompilacích, v pracích esejistického typu nebo učebnicích. Naopak mnohem méně se Moravské dvojzpěvy staly předmětem pramenného muzikologického výzkumu. V této kapitole nechceme pojednat veškerou dosavadní literaturu, nýbrž obrátíme pozornost jen k vybraným titulům. Nejvýznamnější práce budeme pak průběžně pojednávat v následujícím textu.

Bádání o Moravských dvojzpěvech se věnoval nejprve Jaromír Borecký, jenž provedl prvotní přiřazení všech Dvořákem zhudebněných textů k sbírkám Františka Sušila.¹ S prameny, které měl tehdy k dispozici (pouze některá tisková vydání), to nebyl snadný úkol, neboť u řady dvojzpěvů se mohl opřít jen o jejich překlady do němčiny nebo angličtiny. Ve většině případů však určil zdroj textu správně.

Největší pozornost okolnostem vzniku i vydávání dvojzpěvů věnoval Dvořákův životopisec Otakar Šourek. Měl k dispozici nejenom notové prameny (autografy a reprezentativní soubor prvních tisků), ale také řadu pramenů nenotových, včetně korespondence. Některé dopisy však k dispozici neměl, například ty, které posílal Fritz Simrock Brahmsovi. Ani jeho soubor prvních tisků

¹ BORECKÝ, Jaromír: *Antonín Dvořák v písni*, in: „Antonín Dvořák. Sborník statí o jeho díle a životě“, UB, Praha 1912, s. 249–306; Moravských dvojzpěvů se týkají zejména strany 291–295.

nebyl zdaleka úplný. V Šourkově monografii² nacházíme proto celou řadu nepřesností, které jasně vypovídají o tom, že její autor znal některé prameny jenom zběžně. Na druhou stranu však na některé z jeho cenných odkazů a zmínek později nikdo dále nenavázal. Byl to Šourek, který od ještě žijících pamětnic a pamětníků zjišťoval mnohé cenné informace ke genezi dvojzpěvů. Zabýval se jimi pak zejména v samostatné a poměrně obsáhlé studii *Jan Neff a Antonín Dvořák*.³ Její první vydání se v několika detailech liší od pozdějšího vydání téže studie, která vyšla se změněným názvem *Dvořák a Neffovi*.⁴

Víckrát byl samostatně pojednán i Dvořákův vztah k Moravě, nejobsáhleji v práci Jana Racka.⁵ I ten však k Moravským dvojzpěvům nezmínil nic nad rámec tehdejší literatury. Šance na realizaci hlubší (moravsky tematizované) pramenné sondy tak zůstala u Racka nevyužita, právě tak jako v drobných příspěvcích Josefa Plavce⁶ a Michala Bulíře.⁷

Ani John Clapham nepřinesl k pramennému výzkumu dvojzpěvů nové poznatky. Jako jeden z mála se však alespoň stručně vyjádřil k dobovým překladům do angličtiny od Mrs. John P. Morganové, tedy k překladům, které Dvořák autorizoval. I když se Claphamova krátká zmínka týkala jiných Dvořákových písní, byla formulována zcela obecně jakožto estetický soud.⁸ Dobovými

² ŠOUREK, Otakar: *Život a dílo Antonína Dvořáka, část první 1841–1877*, Hudební matice Umělecké besedy, Praha 1916. Další svazky čtyřdílné monografie vycházely pak postupně a také ve více vydáních (často s dílčími změnami) až do roku 1957.

³ ŠOUREK, Otakar: *Jan Neff a Antonín Dvořák*, in: „Jan Neff 1832–1932“, Miloš a Vladimír Neffové, Praha 1932, s. 63–98. V tomto svazku, vydaném jako soukromý tisk bratří Miloše a Vladimíra Neffových k stému výročí Neffova narození, vyšla též studie *Jan Neff, český obchodník a moravský buditel* od Františka Táborského.

⁴ ŠOUREK, Otakar: *Dvořák a Neffovi*, in: Otakar Šourek: *Z Dvořákovy cesty za slávou, Hrst proslovů a článků*, Hudební matice Umělecké besedy, Praha 1949, s. 41–67, 165–166.

⁵ RACEK, Jan: *Antonín Dvořák a Morava. Vzpomínková črta k stému výročí mistrova narození*, Topičova edice, Praha 1941.

⁶ PLAVEC, Josef: *Moravskije duety Dvoržaka v obrabotke dlja chora Janačeka*, in: „Antonín Dvoržak. Sbornik statej“, ed. L. S. Ginzburg, Muzyka, Moskva 1967, s. 87–92.

⁷ BULÍŘ, Michal: *Dvořákovy první kontakty s Moravou*, in: *Opus musicum* 22, 1990, č. 9, s. 278–283. Nejcennější v Bulířově textu je ukázka z Klvaňových rukopisných pamětí, které zde však zcela opomněl citovat.

⁸ „Mrs. John P. Morgan of New York made the English translations of these, and also of the previous and next sets, but when the composer stated that

překlady z hlediska historického se však dosud nezabýval ani Clapham ani nikdo jiný.

Samostatnou kapitolou, související nejen s Moravskými dvojzpěvy, nýbrž s poznáváním Dvořákova života a díla vůbec je dvořákovská korespondence. Před nedávnem dokončený projekt souborného kritického vydání korespondence a dokumentů, který v osmi svazcích zpřístupnil Dvořákem odeslanou i přijatou korespondenci a ve dvou posledních svazcích i další písemné dokumenty,⁹ představuje mimořádný počin především v rozšíření pramenné základny. Už jen počet poprvé zde publikovaných dopisů a dalších dokumentů je natolik významný, že tomuto projektu v dvořákovském bádání právem náleží čestné místo. Souborně publikovaná korespondence je využívána navíc k celé řadě účelů, z nichž bych vyzdvihl zejména její funkci při zjišťování evidence pramenů. Jakožto nejúplnější veřejně přístupná „databáze“ dvořákovské korespondence velmi dobře slouží aukčním domům nebo archivářům k ověřování, zda je ten či onen dopis „pouze“ nalezeným autografem dopisu, jehož obsah již známe, anebo naopak dopisem dosud zcela neznámým. Celou řadou zmínek například právě z aukčních katalogů (typu: citováno v edici, edice neobsahuje atp.) můžeme doložit, že pro získávání nových pramenů nebo alespoň nových pramenných informací je tato edice velmi přínosná. Na druhou stranu musíme bohužel přiznat, že edice trpí celou řadou nedostatků. Nebudeme se jimi na tomto místě zabývat podrobněji, většinu oprávněných výhrad ostatně shrnul ve své recenzi Klaus Döge.¹⁰ Budeme na ně však mnohokrát narážet v našem výkladu. Filologický výzkum vyžaduje mnohdy velmi detailní informace o

Mrs. Morgan's translations were the only ones authorized by him, he showed himself to be a rather imperfect judge of sensible English." (CLAPHAM, John: *Antonín Dvořák, Musician and Craftsman*, Faber and Faber, London 1966, s. 234; podobná zmínka k *Žalmu 149* tamtéž, s. 246).

⁹ *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty, sv. 1–10*, ed. Milan Kuna a kol., Editio Supraphon / Editio Bärenreiter Praha, Praha 1987–2004.

¹⁰ DÖGE, Klaus: *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty / Korrespondenz und Dokumente / ...* Editio Supraphon / Editio Bärenreiter Praha, Praha 1987–2004, [recenze] in: *Die Musikforschung*, roč. 59, 2006, č. 2, s. 185–188.

pramenech, i formální marginálie může někdy poukázat na významnou souvislost. Proto takovýto výzkum klade na edice pramenů ty nejvyšší nároky. U projektu souborného vydání korespondence možná právě akcent na kvantitu, na šíři záběru (která je z mnoha důvodů žádoucí) byl i jednou z příčin, proč edice nakonec nedostála nárokům, jež jsou v současnosti kladeny na moderní vědecké edice srovnatelného typu.¹¹

Kompoziční stránkou Dvořákova zhudebnění dvojzpěvů se blíže zabývali dva autoři, byť každý zcela jiným způsobem a jen na příkladu několika jednotlivých dvojzpěvů. Klaus Döge tak učinil v rámci své vysoce hodnotné monografie na příkladu dvojzpěvu „Voda a pláč“ z op. 32,¹² v němž vyzdvihl harmonické bohatství Dvořákovy hudební miniatury, tolik se odlišující od prosté původní lidové melodie ze Sušilovy sbírky. Ivan Vojtěch zase provedl zásadní a inspirativní vědeckou sondu do struktury Dvořákem zhudebněného slova.¹³ Zkoumáním vztahu slova a hudby poukázal mj. na ty kvality zhudebněného textu, které se v pozdějších překladech do němčiny buď zcela ztratily, nebo byly alespoň oslabeny.

Základním výchozím titulem pro současnou dvořákovskou heuristiku je v první řadě Burghauserův *Thematický katalog* Dvořákova díla.¹⁴ Podobně jako zmíněná edice dvořákovské korespondence je i tento katalog dílem právě tak mimořádným jako

¹¹ Například edice *The Brahms-Keller Correspondence* (ed. George S. Bozarth in collaboration with Wiltrud Martin, University of Nebraska Press, Lincoln – London 1996) kromě samotné kompletní korespondence mezi Brahmem a Kellerem velmi důkladně pojednává též další související prameny a do všech detailů tak cíleně sleduje historii vydání (publikační proces) pojednávaných Brahmových děl.

¹² DÖGE, Klaus: Antonín Dvořák, *Leben – Werke – Dokumente*, 2. rev. a doplněné vydání, Atlantis Musikbuch-Verlag, Zürich – Mainz 1997, s. 162–163.

¹³ VOJTĚCH, Ivan: *Dotek snu v prokomponování Dvořákovy milostné písně*, in: „Proudy české umělecké tvorby 19. století – sen a ideál“, ed. Marta Ottlová a Milan Pospíšil, Ústav teorie a dějin umění ČSAV, Praha 1990, s. 168–177; reedice pod názvem *Antonín Dvořák: Zajatá (Moravské dvojzpěvy, op. 32, č. 11)*, in: VOJTĚCH, Ivan: *Rozpravy*, Dauphin, Praha 1998, s. 57–72; dále k „Zajaté“ TÝŽ: *Řeči skrytý tón*, in: *Rozpravy*, op. cit., s. 73–87, zejména s. 76–79.

¹⁴ BURGHAUSER, Jarmil: *Antonín Dvořák. Thematický katalog*, Bärenreiter Editio Supraphon, Praha 21996.

problematickým. Blíže se mu budeme věnovat hned v úvodu následující kapitoly.

Paradoxně jediná práce o Moravských dvojzpěvech, která poukázala na některé rozpory v dosavadním popisu tištěných vydání v dvořákovské literatuře, je práce proseminární. Ačkoliv nešlo o vlastní výzkum, nýbrž o pojednání stavu bádání o Moravských dvojzpěvech,¹⁵ její autor Miroslav Srnka v ní „pouze“ na základě kritického čtení literatury a studia několika vybraných tisků v Dvořákově muzeu položil několik dobře mířených otázek, které si do té doby nikdo nekladl. A hypoteticky například správně logicky předpokládal existenci některých do té doby nepojednaných vydání.

Záměrně jsem uvedl i tuto studentskou práci, protože (byť na několika detailech) poukázala na dosavadní nedostatečně kritickou práci s prameny a se starší literaturou. Zejména na některá Šourkova nasazení skutečně dosud nikdo kriticky nenavázal. Všeobecně se spoléhalo na to, že autor *Thematického katalogu* obsáhl nejen veškerou pramennou základnu, ale také vše důležité ze starší literatury. Nestalo se tomu tak u řady děl, včetně Moravských dvojzpěvů. Od dob Šourkových výzkumů se nikdo důkladněji nezabýval ani textovou předlohou k jejich kompozici ani prvními tisky a dalšími relevantními prameny souvisejícími s historií vydávání tohoto významného díla.

¹⁵ SRNKA, Miroslav: *Antonín Dvořák – Moravské dvojzpěvy. Stav bádání*, proseminární práce (strojopis), Ústav hudební vědy UK FF, Praha 1994.

4 / Moravské dvojzpěvy op. 29 a 32

Podobně jako u řady dalších Dvořákových děl i u Moravských dvojzpěvů existují rozpory v opusovém značení. I tentokrát v tom sice sehrál svou roli zásah nakladatele, větší podíl na nepřehlednosti uspořádání všech dvojzpěvů mají však jiní – počínaje Dvořákem, který některé dvojzpěvy tvůrčím způsobem přeskupoval, vyřazoval, opětovně zařazoval na jiné místo atp., a konče autorem Thematického katalogu Dvořákova díla.¹ Jarmil Burghauser v něm chtěl zkombinovat více hledisek: vyšel z původního uspořádání ve skladatelových autografech a zároveň chtěl do katalogu promítnout též strukturu jednotlivých opusových čísel, jak je známe z prvních tisků. Vzniklo tím další, nové uspořádání, v němž katalogová čísla, kterých je zde pro Moravské dvojzpěvy celkem sedm (50, 60, 62, 69, 107, 118 a 708), ve většině případů neodpovídají uspořádání ani Dvořákových autografů ani prvních tisků.

Jelikož právě tisky stojí v centru naší pozornosti, vycházíme v našem textu důsledně z uspořádání, které odpovídá prvním tiskům. Pod opusovými čísly v názvu této i následující kapitoly tedy výhradně míníme ta čísla, s nimiž byly dvojzpěvy poprvé publikovány. Současné používání katalogových čísel by bylo z výše popsaných důvodů většinou zavádějící, především však zbytečné.

Srovnání s Burghauserovým Thematickým katalogem však považujeme za nezbytné z jiného důvodu. Druhé vydání tohoto katalogu z roku 1996 představuje v současnosti nejnovější publikovaný soupis dvořákovských pramenů, včetně prvních a raných tisků. Srovnání evidence tisků v citovaném katalogu s aktuálními výsledky nového výzkumu je kvůli názornosti a snazší

¹ BURGHAUSER, Jarmil: *Antonín Dvořák. Thematický katalog*, Bärenreiter Editio Supraphon, Praha ²1996.

orientaci v celém následujícím výkladu vhodné zařadit formou stručného přehledu hned na úvod této obsáhlejší kapitoly. Kromě znázornění údajů, které tisky byly evidovány už dříve a které nyní evidujeme nově, přináší tento tabulkový přehled už také alespoň základní informaci o případných rozdílech v popisu resp. označení vydání dříve již známých. Číslo v položce „počet evidovaných exemplářů“ je samozřejmě jen průběžným údajem k uvedenému datu.

Zkratky zvolené pro jednotlivá vydání záměrně vycházejí z formátu používaného v redakci Nového souborného vydání děl Antonína Dvořáka. Písmeno **P** = První (někde též původní) tisk partitury, následující číslice slouží k rozlišení odlišného vydání téhož díla. V průběhu textu budeme na jednotlivá vydání odkazovat i pomocí těchto zkratk.

Soubor pojednáváný v této kapitole obsahuje celkem 13 dvojzpěvů. Opusové číslo 29 se v tištěné podobě objevilo pouze v jediném případě, v původním pražském vydání (**P1**). Všech pět dvojzpěvů op. 29, č. 1–5 v následujících čtyřech vydáních (**P2–P5**) vycházelo i nadále, včetně totožného umístění na začátku celého souboru třinácti dvojzpěvů, tj. jako č. 1–5, pouze se změněným opusovým číslem 32. U dvojzpěvů z původního opusu 32 měla tato změna ten důsledek, že jejich značení v tisku **P1** jako op. 32, č. 1, č. 2 atd. se počínaje tiskem **P2** změnilo na op. 32, č. 6, 7 atd.

Zkr.	Aktuální evidence (stav k lednu 2007)	Burghauser, J.: <i>Antonín Dvořák. Thematický katalog</i> , Praha 1996
P1	<i>Dvojzpěvy...</i> původní tisk partitury op. 29 a 32 nákladem vlastním, tisk Hynek Fuchs, Praha [1876] bez nakladatelských čísel text: česky počet evidovaných exemplářů: 5	<i>Dvojzpěvy...</i> první tisk partitury op. 29 a 32 [Em. Starý, Praha], [1876] bez č. pl.
P2	<i>Klänge aus Mähren...</i> první tisk partitury op. 32 (13 jednotl. sešitů)	<i>Klänge aus Mähren...</i> první tisk partitury op. 32 N. Simrock, Berlín 1878

	první německé vydání (jednojazyčné) N. Simrock, Berlín, květen/červen 1878 č. pl. 8027 text: německy (J. Srb-Debrnov) počet evidovaných exemplářů: 5 (torzovitě)	č. pl. 8027 text: německy (J. Srb-Debrnov)
P3	<i>Klänge aus Mähren...</i> první tisk partitury op. 32 (13 jednotl. sešitů) první dvojjazyčné vydání N. Simrock, Berlín [konec roku] 1878 č. pl. 8027 text: německy (J. Srb-Debrnov) anglicky (překladatel neuveden) počet evidovaných exemplářů: 3	neuvedeno
P4	<i>Klänge aus Mähren...</i> první tisk partitury op. 32 (souborně v jednom svazku) první dvojjazyčné vydání v 1 svazku NB: „s pru vodem piano“ (sic!) N. Simrock, Berlín, leden 1882 č. pl. 8258 text: německy [J. Srb-Debrnov] česky počet evidovaných exemplářů: 2	neuvedeno
P5a P5b	<i>Klänge aus Mähren...</i> první tisk partitury op. 32 (souborně v jednom svazku) první trojjazyčné vydání N. Simrock, Berlín 1882 č. pl. 8258 text: německy [J. Srb-Debrnov] česky anglicky [Mrs. J. P. Morgan? Mrs. Natalia Macfarren?] počet evidovaných exemplářů: 7 (5+2)	<i>Klänge aus Mähren...</i> první tisk partitury op. 32 N. Simrock, Berlín [1882] č. pl. 8258 text: německy česky anglicky [J. P. Morgan?]

V následujícím textu se na jednotlivá vydání zaměříme podrobněji; tak jako v předchozím stručném přehledu i zde zachováme chronologické pořadí tisků od **P1** z roku [1876] až po **P5** z roku 1882. Kromě jejich popisu a postžení důležitých charakteristik se budeme věnovat zejména historii jejich vydávání. Vzhledem k povaze takto filologicky koncipované práce s tisky a dalšími prameny

upozorníme nejednou na dosud nepovšimnuté, případně špatně interpretované skutečnosti, které s výzkumem tisků nebo s ediční problematikou pojednávané tvorby někdy sice již přímo nesouvisejí, avšak mohou napomoci ke korigování dosavadních znalostí v dvořákovském výzkumu jako takovém.

Vydání: P1
původní tisk partitury op. 29 a 32

Obálka: Blahorodému pánu, panu / JANU
NEFFOVI / a Jeho spanilomyslné choti . /
DVOJZPĚVY / pro sopran a alt /
s průvodem / PIANA / složil / ANT.
DVOŘÁK / Nákladem vlastním. / Hynek
Fuchs, Praha .
(viz obr. vpravo, větší faksimile v Příloze
I-1)

Titulní strana: totéž jako na obálce, ale bez údaje „Hynek Fuchs, Praha .“

Číslo ploten: neobsahuje

Text: česky

Vnější popis tisku, názvy obsažených dvojzpěvů:

formát na výšku: cca 31 x 23 cm

sazba notového textu na s. [3], 4–37

dvojzpěvy nečíslovány průběžně (tj. 1–13), nýbrž: op. 29, č. 1–5,
op. 32, č. 1–5, 8–10

op. 29,1	A já ti uplynu
op. 29,2	Velet vtáčku
op. 29,3	Ďyby byla kosa nabróšená
op. 29,4	V dobrým sme se sešli
op. 29,5	Slavíkovský polečko malý

op. 32,1	Holub na javoře
op. 32,2	Voda a pláč
op. 32,3	Skromná
op. 32,4	Prsten
op. 32,5	Zelenaj se, zelenaj
op. 32,8	Zajatá
op. 32,9	Neveta
op. 32,10	Šípek

Datace vydání: tisk nedatován, zmínky k dataci v dobových pramenech nezaznamenány; zmínky k dataci v literatuře: „1877“ in: Borecký 1912, s. 291, „před Vánocemi r. 1876“ in: Šourek 1932, s. 81; nejčastěji datováno [1876], blíže k dataci s. 29–30

Evidované exempláře:

- 1) Městská knihovna v Praze, sign. Vz 29717 b (s obálkou i tit. listem)
- 2) Národní knihovna ČR, Praha, sign. 59 C 8067 (s obálkou i tit. listem, avšak obálka po ořezu neobsahuje údaj o tiskárně)
- 3) Archiv Pražské konzervatoře, sign. 3 D 18932
- 4) detto, sign. 3 D 15435
- 5) Gesellschaft der Musikfreunde Wien, sign. VI 30078 (Brahms-Nachlaß, s Brahmsovými korekturami a přípisu tužkou, nekompletní, obsahuje jen s. 17–37, s obálkou, bez tit. listu); faksimile in: LITZEL, Susanne – GOTTSCHALK, Frank (edd.): *Programmbuch Johannes Brahms / Antonín Dvořák*, Musikfest Hamburg 18. 8. – 9. 9. 1991, Hamburg 1991, s. 39.

NB: údaj „Hynek Fuchs, Praha.“ není na titulním listu, nýbrž pouze na obálce (tato je vytištěna na papíře světle růžové barvy), umístěn je zcela vespodu strany uprostřed, při pozdějších vazbách exemplářů č. 2, 3 a 4 byl tento údaj ořezem zcela odstraněn

Toto vydání sehrálo v Dvořákově kariéře velmi významnou roli – skladatel je přiložil k žádosti o umělecké stipendium, poslal je Simrockovi i Brahmsovi a v neposlední řadě je použil jako tiskovou předlohu k dalšímu, tj. prvnímu německému vydání **P2**. Jistým

příznačným paradoxem naproti tomu zůstává, že dodnes tomuto vydání nebyla věnována náležitá kritická pozornost. Přestože bylo toto vydání v dvořákovské literatuře zmiňováno mnohokrát, dokonce s odkazem na konkrétní exempláře, vč. faksimilových ukázek, nikdo si například nepovšiml zjevné nesrovnalosti, související již se samotnou citací vydání. Tisk **P1** bývá citován, resp. zmiňován buď bez nakladatele, pouze s údajem „nákladem vlastním“,² nebo s nakladatelem – v tomto případě bývá uváděno vždy jméno Emanuela Starého, ať už v hranaté závorce nebo bez ní. Často bývají zmiňovány oba údaje současně, tedy: nákladem vlastním i jméno nakladatele, Emanuel Starý.³

Ve skutečnosti však žádný z dochovaných exemplářů nakladatelský údaj firmy Em. Starý neobsahuje. Ba co víc, exempláře, u nichž se kromě titulního listu dochovala i neporušená, neoříznutá obálka (dosud takové evidují dva), mají zcela ve spodní části obálky drobným písmem vytištěno *Hynek Fuchs, Praha*.

Pouhá absence nakladatelských údajů by sama o sobě pochybnosti nevzbuzovala, spíše naopak, neboť se jednalo o soukromou zakázku bez nakladatelské investice. Avšak na obálce vytištěný název firmy *Hynek Fuchs* budí přirozeně pochybnost a přinejmenším připisuje k dosud tradované citaci tohoto původního vydání výrazný otazník.

Jak je to tedy s údajem o nakladateli? Musíme se nejprve vrátit ke vzpomínce Marie Neffové, která vyšla v Národních listech dva měsíce po Dvořákově smrti:

„[...] Když jsme je poprvé cvičili a práci chválili, povzdechl si mladý skladatel: ‚Škoda že nemám prostředků! Chtěl bych ty

² Takto např. DÖGE, Klaus: Antonín Dvořák, Leben – Werke – Dokumente, 2. rev. a doplněné vydání, Atlantis Musikbuch-Verlag, Zürich – Mainz 1997, s. 160.

³ Např. *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty, sv. 1*, ed. Milan Kuna a kol., Editio Supraphon, Praha 1987, s. 90, pozn. 3: „Moravské dvojzpěvy‘ op. 29 a op. 32 (B 60 a B 62) vyšly poprvé u Emanuela Starého v Praze 1876 soukromým nákladem Jana Neffa, jemuž byly dedikovány.“ Obdobně též BURGHAEUSER, Jarmil: *Antonín Dvořák. Thematický katalog*, Praha 21996, s. 130, který však jméno nakladatele Starého (stejně jako rok vydání 1876) uvádí pouze v hranaté závorce.

věci dát do tisku!‘ Na to ihned můj muž: ‚Nu počkejte, o náklad se postarám a bude-li vám vhod, bude polovice nákladu vaše a druhou si ponechám a každému bude volno, naložit se svými exempláry dle libosti.‘ Dvořák s radostí svolil; ‚Moravské dvojzpěvy‘ litografovány u Starého, z nákladu ponechali jsme si jistý počet pro sebe a své přátele, ostatek obdržel Dvořák. [...]“⁴

Již Marie Neffová tedy uvedla jméno nakladatele Starého, avšak pouze jako firmu, u níž byly noty litografovány. A takto doslova převzal zmíněný údaj později i Otakar Šourek: „O jejich vydání [*Dvojzpěvů*] před vánocemi r. 1876 se zasloužil sám Neff, který je dal svým nákladem litografovat u firmy Em. Starý v Praze a tento náklad Dvořákovi prostě daroval.“⁵ Škoda, že si Šourek také nevšiml údaje *Hynek Fuchs, Praha*, resp. jej nekomentoval, neboť právě ve své studii z roku 1932⁶ uveřejnil zřejmě vůbec poprvé faksimile obálky původního vydání *Dvojzpěvů*, a to včetně citovaného údaje ve spodní části obálky.

Jméno nakladatele Starého však figuruje ještě v jiných souvislostech. Píše o nich Jaromír Borecký v roce 1912: „Dvojzpěvy pro soprán a alt s průvodem piana, složené na slova moravských národních písní r. 1876 a vydané roku 1877 vlastním nákladem s textem pouze českým v kommissi Em. Starého a spol.“⁷ Také tento údaj o komisionálním prodeji tisku přes nakladatele Emanuela Starého se může zakládat na pravdě, Borecký k tomu mohl dospět

⁴ NEFFOVÁ, Marie: *Dvořák, Brahms a Moravské dvojzpěvy*, in: *Národní listy* 30. června 1904, č. 179, s. 4 (později byl tento text, byť bez bibliografického odkazu, přetištěn in: *Antonín Dvořák 100, Sborník k oslavě stoletých narozenin Antonína Dvořáka 1841–1941*, red. H. J. Jelinek, Evropské vydavatelstvo, Praha 1941, s. 122–123).

⁵ Otakar ŠOUREK v Předmluvě ke kritickému vydání *Antonín Dvořák. Souborné vydání díla, Moravské dvojzpěvy op. 20, 32, 38, partitura*, SNKLHU, Praha 1955, tentýž text pak Praha 1962, resp. i Artia 1971, s. VI.

⁶ ŠOUREK, Otakar: *Jan Neff a Antonín Dvořák*, in: „Jan Neff 1832–1932“, Miloš a Vladimír Neffové, Praha 1932, s. 67 (V reedici této studie se změněným titulem *Dvořák a Neffovi* in: Otakar Šourek: *Z Dvořákovy cesty za slávou, Hrst proslovů a článků*, Hudební matice Umělecké besedy, Praha 1949, s. 41–67, 165–166 již toto faksimile zařazeno nebylo.

⁷ BORECKÝ, Jaromír: *Antonín Dvořák v písni*, in: *Antonín Dvořák. Sborník statí o jeho díle a životě*, UB, Praha 1912, s. 291.

např. na základě razítka, kterým nakladatelé hudebniny ze svých obchodů někdy opatrovali. Např. exemplář z Archivu pražské konzervatoře (Pk 3D 15435) dole na titulním listě takovéto razítka má: „LITOGRAFIE-KAMENOTISKÁRNA A / NAKLADATELSTVÍ / HUDEBNIN / EM. STARÝ A SPOL. / V / PRAZE“.

Další vazba mezi Moravskými dvojzpěvy a nakladatelem Starým je ještě markantnější. Přímo na titulním listu Dvořákova autografu⁸ se vyskytují dva přípisy: „Toto psal Em. Starý, nakladatel“ a „Tiskem vydáno 13 dvojzpěvův nakl. Em. Starého v Praze“. Tyto přípisy však jednak nejsou psány Dvořákovou rukou⁹ a jednak jsou poměrně snadno vysvětlitelné jako pozdější záznam výše zmiňované účasti Emanuela Starého při vydávání tohoto díla. Dedikační přípisy mohly být před vlastním litografováním skutečně napsány rukou nakladatele Starého a druhý přípis „Tiskem vydáno...“ může být pouze nepřesným vyjádřením onoho „litografováno“.

Připočteme-li navíc, že Dvořákova vůbec poprvé tiskem vydaná díla (stejně jako několik pozdějších pražských tisků) vyšla právě u Starého,¹⁰ není divu, že vazba mezi Moravskými dvojzpěvy a Emanuelem Starým se stala téměř ustálenou a že téměř zakryla výše citovaný údaj z obálky tisku.¹¹

Zůstává však otázka, jak údaj *Hynek Fuchs, Praha* interpretovat. Podle Chybova Slovníku knihtiskařů byl Hynek Fuchs evidován v Praze roku 1848 jako papírník, tiskárnu měl asi od roku 1862 a

⁸ Autograf op. 29 je uložen v Národním muzeu – Českém muzeu hudby v Praze pod inv. číslem S 76/1651.

⁹ Jakožto přípisy „neznámou rukou“ to interpretuje Antonín Čubr ve Vydavatelské zprávě kritické edice *Antonín Dvořák. Souborné vydání díla, Moravské dvojzpěvy op. 20, 32, 38, partitura*, předmluva Otakar Šourek, vydavatelská zpráva Antonín Čubr, SNKLHU, Praha 1955, s. [102].

¹⁰ Kromě dvou příloh k Daliboru (*Motivy z opery Král a uhlíř*, B 22, vydané jako supplementum VIII v Daliboru 1873 péčí E. Starého, podobně i píseň *Skřivánek* v suppl. č. X z téhož roku) to byly *Písňe z Rukopisu Královédvorského*, B 30.

¹¹ Za jedinou čestnou výjimkou bychom mohli označit neznámého knihovníka, který exemplář z fondu Hudebního oddělení Národní knihovny ČR v Praze (sign. 59 C 8067, viz výše **P1**, exemplář č. 2) kdysi vzorně zkatalogizoval, včetně údaje *Hynek Fuchs, Praha* z obálky – dnes však tento údaj o tiskárně na obálce již schází, neboť byl při pozdější vazbě oříznut.

zemřel v roce 1890.¹² Tiskařské aktivity Hynka Fuchse (někdy jen H. Fuchs, případně německy Ignaz Fuchs) nebyly nijak zvlášť významné – u jeho neperiodických tisků nelze vysledovat žádné speciálnější zaměření, periodika tiskl téměř ve všech případech jen po velmi krátkou dobu.¹³ Veškerou nakladatelskou činnost vyvíjel výhradně v Praze, z jeho v literatuře známých tiskařských aktivit v oblasti hudby patří k nejvýznamnějším podíl na vydávání časopisu *Slavoj*, který vycházel od svého založení 1. července 1862 až do 15. září 1863 (III. sv., č. 6) „Tiskem K. Schreyera a Hynka Fuchse v Praze“, následně pak v Místodržitelské tiskárně.

Na základě dostupných údajů je možné usuzovat, že Fuchs od nakladatele Starého převzal litografické desky a celý náklad vytiskl ve své tiskárně. Historii a adekvátní způsob citace původního vydání můžeme tedy dnes komentovat následovně:

1) O stanovení nakladatele (ve smyslu uhrazení nákladů na vydání) není pochyb. Přesto, že je osoba Jana Neffa jako nakladatele-investora známa, zůstává nadále v platnosti forma (statut), jíž se nesporně Neff sám rozhodl prezentovat toto vydání, tj. „nákladem vlastním“, jakkoli takovýto údaj nevyovídá o skutečném stavu.

2) S největší pravděpodobností bylo toto vydání zhotoveno ve dvou pražských firmách: litografická práce u Emanuela Starého, tisk u Hynka Fuchse.

Vzhledem k tomu, že údaje o sazbě (zde konkrétně litografii) se neuvádějí v žádné z obvyklých citačních norem, vypadá plná citace následovně: Ant. Dvořák: *Dvojzpěvy pro soprán a alt s průvodem piana*, nákladem vlastním, tisk Hynek Fuchs, Praha [1876].

¹² CHYBA, Karel: *Slovník knihtiskařů v Československu od nejstarších dob do roku 1860*, Příloha Sborníku Památníku národního písemnictví Strahovská knihovna (I-1966), s. 95; oznámení o úmrtí H. Fuchse Chyba přebírá z časopisu *Veleslavín* 18 (1890), č. 23, s. 4.

¹³ Blíže srov. ROUBÍK, František: *Bibliografie časopisectva v Čechách z let 1863–1895*, Nákladem České akademie věd a umění, tiskem Státní tiskárny v Praze, Praha 1936 (zde Fuchs v rejstříku též pod heslem „Schreier a Fuchs“); dále též ŽÍŽKA, Leoš Karel: *Paměti a osudy. Knihkupecké vzpomínky na léta 1871–1884*, Jan Kanzelsberger, Praha 1999, s. 390.

Hypoteticky se nabízí ještě jiná možnost, pro kterou však nemáme oporu v pramenech: nakladatel Starý mohl vydání kromě litografické práce zároveň i vytisknout a pro výrobu obálky využít papír (světle růžové barvy), který zakoupil například přímo od Fuchse, a to včetně předtištěného údaje *Hynek Fuchs, Praha*, který mu pro takovéto vydání, jež nezhotovoval ve svém nákladu, nemusel být na překážku.

Dosud evidujeme pět konkrétních exemplářů, v různém stavu zachovalosti. K úplné evidenci tehdy vydaných tisků nám schází nalézt už jen některý ze „skvostně vázaných exemplářů“, o nichž píše Marie Neffová:

„Jednou za nepřítomnosti Dvořákovy rozhodnuto, že se dá několik exemplářů skvostně vázat a rozešlou se několika nejpřednějším hudebníkům, hudebním kritikům a vlastencům. Bez Dvořáka jsme to učinili proto, že jsme věděli, že by s naší akcí byl najisto nesouhlasil. [...] Dvojzpěvy dostal Brahms, Hanslík, tehdy muži předního slova v hudebním světě okolním. Slovanstvo zastoupil biskup Štrossmayer a ještě jiní. Štrossmayer dostal dvojzpěvy s vlasteneckým přípisem, Brahms a Hanslík s uctívou prosbou za přijetí a posouzení. Slečna Blažkova tehdy z našeho usnesení převzala diplomatický úkol, vyhotovení dotyčných přípisů. Psala a Dvořákovým jménem – podepsala. Dobrý skladatel arci ničehož netušil. My tři spiklenci však dychtivě jsme čekali, co z nastrojené zápletky bude. A bude-li něco, jak to dopadne? Netrvalo dlouho, Dvořák jednou překvapí všechn udiven. Dostal od Brahmsa list, psaný jako odpověď na dopis a on přece žádného dopisu ani dvojzpěvu neposílal. V dopise prý Brahms dvojzpěvy velmi chválil! Mlčeli jsme, radosti plni, ale netroufali si přiznati se ke své klíčce... Až po létech, když už byl Dvořák slaveným mužem, dovolili jsme si za jedné

návštěvy odhaliti roušku tajemství a přiznati se ke svému činu [...]. Dvořák nám ovšem nezazlil [...].“¹⁴

K tomuto se později vyjádřil Otakar Šourek ve studii z roku 1932, který článek Marie Neffové konfrontoval též s dopisem, jež 26. 6. 1904 zaslala Marii Neffové někdejší vychovatelka Marie Blažková.¹⁵ Ta jakožto autorka domnělého Dvořákova dopisu neoznačila za adresáta jednoho z dopisů Johanna Brahmsa, nýbrž Eduarda Hanslicka. Dopis, o kterém se v citované vzpomínce zmiňuje Dvořák, tedy přišel pravděpodobně od Hanslicka – a mohlo se jednat buď o známý Hanslickův dopis Dvořákovi z 30. listopadu 1877 (dosud vůbec nejranější dopis v Dvořákově přijaté korespondenci),¹⁶ nebo o nějaký dřívější, dosud neznámý. Ostatně ani žádný z „Dvořákových“ dopisů psaných rukou Marie Blažkové nebyl dosud nikde objeven.

Původní pražské vydání je nedatované a ani z jiných zdrojů není možné je datovat spolehlivě.¹⁷ Nejpřesnější dataci tisku uvádí opět Šourek, nejprve v monografii,¹⁸ poté o něco podrobněji v již citované studii z roku 1932: „Neff dal tedy dvojzpěvy ihned litografovati v pražském hudebním závodě Em. Starého a již před Vánocemi r. 1876 dostalo se jejich tvůrci milého překvapení v pěkném počtu úhledných jejich výtisků.“¹⁹ Není však zřejmé, odkud Šourek tuto informaci čerpal, ani Marie Neffová není takto konkrétní. Borecký v již citované pasáži situuje vydání až do roku 1877,²⁰ avšak rovněž bez bližšího odkazu. V každém případě však

¹⁴ NEFFOVÁ, Marie: *op. cit.*, s. 4.

¹⁵ ŠOUREK, Otakar: *Jan Neff a Antonín Dvořák*, *op. cit.*, s. 83; v reedici, *op. cit.*, s. 55. (V obou vydáních této studie Šourek chybně cituje článek Marie Neffové, který ve skutečnosti vyšel v Národních listech nikoliv 28., nýbrž 30. června 1904.

¹⁶ Viz *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, sv. 5, ed. Milan Kuna a kol., Editio Supraphon, Praha 1996, s. 87.

¹⁷ Místo vydání, Praha, je uvedeno sice jen na obálce a v ne zcela jednoznačném (standardním) údaji, avšak na rozdíl od datace není jediný důvod k jeho zpochybňování.

¹⁸ ŠOUREK, Otakar: *Život a dílo Antonína Dvořáka, část I.*, Praha 1922, s. 243.

¹⁹ ŠOUREK, Otakar: *Jan Neff a Antonín Dvořák*, *op. cit.*, s. 80–81; v reedici, *op. cit.*, s. 53.

²⁰ Viz pozn. 7.

tisk musel vyjít nejpozději začátkem roku 1877, neboť Dvořák spolu se svou žádostí o umělecké stipendium posílal jeden výtisk Dvojzpěvů do Vídně dne 26. června 1877 (podrobněji viz dále) a ještě předtím se udála výše zmíněná, před Dvořákem utajená akce, při níž byly rozesílány ty exempláře, které se nechaly „skvostně vázat“ až po vytištění celého nákladu.

K výčtu odlišných exemplářů bychom mohli připojit snad ještě jeden, velmi nepravděpodobný, ale přesto hypoteticky možný. Na všech pěti do této doby doložených exemplářích *Dvojzpěvů* je na obálkách i na totožně graficky zpracovaných titulních listech vždy údaj „Nákladem vlastním“. V Předmluvě k Soubornému vydání Moravských dvojzpěvů je však zdůrazněno, že tento první tisk je mylně označen „*nákladem vlasním*“ (!)²¹ – pod mylným označením je jistě míněn zavádějící obsah sdělení, které sugeruje Dvořákův finanční vklad, avšak vykřičník jednoznačně upozorňuje na chybu v tisku,²² tj. ve slově *vlasním*. Jelikož autor Předmluvy Otakar Šourek v citované samostatné studii z roku 1932 (reed. 1949) uvádí zcela ve shodě s našimi dochovanými exempláři „Nákladem vlastním.“,²³ předpokládám, že se s velkou pravděpodobností jedná pouze o Šourkův omyl, převzatý např. ze špatně zapsaných poznámek. Druhou možnost – že by se Šourkovi skutečně dostal do rukou exemplář s touto chybou – považuji sice za velmi nepravděpodobnou, avšak je-li tento údaj zdůrazněn v Souborném vydání, nelze jej ignorovat.²⁴

²¹ Antonín Dvořák. *Souborné vydání díla, Moravské dvojzpěvy op. 20, 32, 38, partitura*, předmluva Otakar Šourek, vydavatelská zpráva Antonín Čubr, SNKLHU, Praha 1955, s. VI.

²² Přesně takto je význam vykřičníku v závorce popsán i ve vysvětlivkách zkratk na konci vydavatelské zprávy, op. cit., s. [104].

²³ ŠOUREK, Otakar: *Jan Neff a Antonín Dvořák*, op. cit., s. 81; v reedici, op. cit., s. 54.

²⁴ Věrohodnost údaje *vlasním (!)* oslabuje ostatně i ten fakt, že citovaný svazek ze Souborného vydání vyšel rok před Šourkovou smrtí. (V druhém vydání tohoto svazku z roku 1962 doznala Šourkova předmluva jen pár nepatrných změn, diplomatický přepis *vlasním (!)* zůstal i nadále.)

Připomeneme-li znovu významnou roli původního vydání *Dvojzpěvů*, které se v roce 1877 stalo podkladem pro hodnocení Dvořáka-skladatele, ať už v dopisech, které Dvořákovi postupně zaslali Hanslick, Brahms, Simrock a další, nebo ve vídeňské komisi udělující umělecká stipendia, můžeme zároveň konstatovat, že jak dopisům, tak i stipendiím byla věnována již celá řada samostatných pojednání. Detailní zkoumání pramenů, včetně tisků a jednotlivých exemplářů však dokáže i k těmto již zpracovaným tématům přispět v podobě několika drobných doplnění nebo zpřesnění.

Prvním dochovaným dopisem, v němž se píše o Moravských dvojzpěvech je dopis Eduarda Hanslicka zaslaný Dvořákovi při příležitosti udělení v pořadí již čtvrtého stipendia.

Eduard Hanslick Dvořákovi, 30. 11. 1877, Vídeň : Praha

„[...] Ihnen ein Künstlerstipendium von 600 Fl[orine] einstimmig bewilligt wurde. Johannes Brahms, der gemeinschaftlich mit mir diesen Antrag gestellt hatte, interessiert sich sehr für Ihr schönes Talent und hat besonderes Wohlgefallen an Ihren zweistimmigen böhm[ischen] Liedern, die auch mir ausnehmend gefallen. [...] Sie sollten ihm schreiben (Wien, Wieden, Karlsgasse 4) und allenfalls etwas von Ihren Werken schicken. Er hat die zweistimmigen Lieder aus Ihren Beilagen zurückbehalten, um sie seinen Verlegern zu zeigen und Sie denselben anzuempfehlen. Wenn Sie eine gute deutsche Übersetzung dazu verschaffen könnten, so würde er den Verlag gewiß gleich vermitteln. Vielleicht schicken Sie ihm ein Exemplar und etwas von Manuskripten dazu, – es wäre doch wünschenswert, daß Ihre Sachen über das engere tschechische Vaterland, das ohnehin nicht viel für Sie tut, bekannt würden. [...]“²⁵

²⁵ Antonín Dvořák. *Korespondence a dokumenty*, sv. 5, ed. Milan Kuna a kol., Editio Supraphon, Praha 1996, s. 87.

Nevíme, zda Dvořák Hanslickovi odepsal,²⁶ v každém případě však dle Hanslickova doporučení ihned napsal Brahmsovi.

AD Johannesu Brahmsovi, 3. 12. 1877, Praha : [Víděň]

„[...] Ich habe soeben diese[r] Tage ein Schreiben von dem verehrten Herrn Prof. Dr. Hanslick erhalten [...]. Aber ein noch größeres Glück ist die Sympathie, die Sie [...] meinem geringen Talente zuteil werden ließen und auch das Wohlgefallen (wie mir Herr Prof. Hanslick schreibt), welches Euer Wohlgeboren an meinen zweistimmigen böhm[ischen] Liedern gefunden haben. Nun ratet mir der Herr Prof. H[anslick], ich solle eine deutsche Übersetzung der betreffenden Lieder verschaffen und Sie, geehrter Herr Meister, würden so gütig sein, dieselben Ihren Verlegern anzuempfehlen. Ich habe nur noch diese einzige Bitte an Sie zu richten, mir auch in dieser für mich so wichtigen Angelegenheit behilflich sein zu wollen. [...]“²⁷

Originály obou dopisů jsou dochovány²⁸ i přesně datovány (30. 11. 1877 a 3. 12. 1877), avšak následující slavný dopis, v němž Brahms poprvé píše Simrockovi o Dvořákově, bývá datován problematicky a jeho autograf je dnes nezvěstný. Jelikož jej měli dříve k dispozici Wilhelm Altmann a Max Kalbeck, existuje alespoň v jejich edicích. Nejdříve z dopisu citoval ve své studii z roku 1911 Wilhelm Altmann: dopis sice datuje (Wien 12. Dezember 1877), avšak s poznámkou „Datum vom Empfänger hinzugefügt“, v níž navíc komentuje též dřívější Kalbeckovu nepřesnost (míněna monografie o Brahmsovi), zdůvodněnou tím, že se Kalbeck musel opírat jen o sdělení Dvořákových příbuzných. Šourek pak v roce 1922 už Altmannovu poznámku opomněl uvést a dle Altmanna

²⁶ Lze to považovat přinejmenším za možné, neboť Hanslick v dopisu uvedl i svou adresu (Wiedner Hauptstraße 47).

²⁷ *AD. Korespondence a dokumenty, 1*, s. 129

²⁸ Hanslickův dopis je uložen v Českém muzeu hudby v Praze, Dvořákův v archivu Gesellschaft der Musikfreunde ve Vídni.

nedatovaný dopis bez komentáře datuje již zmíněným 12. prosincem.²⁹ Toto datum pak bylo přejímáno jako fakt a nadále se buď nekomentovalo vůbec,³⁰ nebo zavádějícím způsobem – v kritické edici Dvořákovy korespondence je citace z tohoto dopisu např. opatřena poznámkou: „Podle přípisu na originálu doporučil Brahms ‚Moravské dvojzpěvy‘ Simrockovi 12. 12. 1877.“³¹

Přitom již roku 1917 Max Kalbeck v edici Brahmsovy korespondence³² tento problém uspokojivě vyřešil. Sice u dopisu neuvádí přesné datum (pouze *Wien, Dezember 1877*), ve skutečnosti však oproti Altmannovi dataci zpřesnil, a to zařazením dopisu do chronologicky uspořádané edice. Zmíněný dopis zařadil, dle mého soudu zcela správně, mezi dva datované dopisy, které zaslal Brahms Simrockovi 5. 12. a 10. 12. 1877. Altmann navíc vydal jen přibližně polovinu dopisu, teprve Kalbeck jej poprvé vydal kompletně – a dodnes je jeho edice celého dopisu vlastně jediná. K Dvořákovi a jeho dvojzpěvům se Brahms v tomto dopise vyjádřil takto:

Johannes Brahms Fritzi Simrockovi, [po 5.] 12. 1877,³³

Videň : [Berlín]

„[...] Bei Gelegenheit des Staatsstipendiums freue ich mich schon mehrere Jahre über Sachen von Anton Dvořák (spr. Dvorschak) aus Prag. Dies Jahr nun schickte er unter anderem ein Heft (10) Duette für 2 Soprane mit Pianoforte, das mir gar zu hübsch und praktisch für den Verlag vorkommt. Er scheint das Heft auf eigene Kosten haben drucken zu lassen. Titel und leider auch die Texte sind bloß

²⁹ Šourek, I, ²1922, s. 243.

³⁰ Např. *Antonín Dvořák 100. Sborník k oslavě stoletých narozenin Antonína Dvořáka 1841–1941*, red. H. J. Jelínek, Evropské vydavatelstvo, Praha 1941, s. 123.

³¹ *AD. Korespondence a dokumenty*, 5, s. 89, pozn. č. 2; a tamtéž na s. 88 pouze datum bez komentáře.

³² *Johannes Brahms. Briefe an P. J. Simrock und Fritz Simrock*, Zweiter Band (Briefwechsel, Bd. X), vyd. Max Kalbeck, Verlag der Deutschen Brahms-Gesellschaft m. b. H., Berlín 1917, s. 60.

³³ Nejpozději mohl být dopis psán 9. 12. 1877, neboť 10. 12. 1877 napsal Brahms Simrockovi již další dopis.

böhmisch. Ich veranlaßte ihn, Ihnen die Lieder zu schicken! Wenn Sie sie durchspielen, werden Sie sich, wie ich, darüber freuen und als Verleger sich über Pikante besonders freuen. Nur müßte sehr vernünftig für eine sehr gute Übersetzung gesorgt werden! Vielleicht sind manche der Texte bereits von (dem kürzlich verstorbenen) Wenzig übersetzt. Sonst wäre vielleicht Dr. Siegfried Kapper in Prag dafür zu haben. Dvořák hat alles mögliche geschrieben. Oper (böhmische), Symphonien, Quartette, Klaviersachen. Jedenfalls ist er ein sehr talentvoller Mensch. Nebenbei arm! Und bitte ich das zu bedenken! Die Duette werden Ihnen einleuchten und können ein ‚guter Artikel‘ werden. Die Adresse ist: Prag, Korntorgasse No. 10, II. [...]“³⁴

Stejný úsek dopisu citoval (i když s drobnými odlišnostmi) také Altmann. Brahmsův dopis však obsahuje další zmínku o Dvořákovi ještě v samém závěru:

„Übrigens habe ich außer Dvořák noch einen jungen Russen auf Lager, der ausgezeichnete Orchestervariationen geschrieben hat!³⁵ Aber ich warte die Zeit ab und mehr! Sie wissen aber und bedenken, daß ich nicht leicht empfehle, und sehen die lustigen frischen böhmischen Duette danach an?“³⁶

Kalbeckova edice přináší nejen kompletní znění dopisu a již zmíněné odpovídající časové zařazení do kontextu ostatních dopisů, přináší také text v některých jednotlivostech odlišný od znění v Altmannově studii. Vzhledem k tomu, že hodnocení těchto rozdílů

³⁴ *Johannes Brahms*, Briefwechsel, Bd. X, s. 60–61.

³⁵ K tomu zde Kalbeck v podč. poznámce č. 1, s. 62, uvádí: „Iwan Knorr, damals Musiklehrer in Charkow, der Brahms Ende August 1877 in Pörtschach besuchte, hatte Orchestervariationen über ein ukrainisches Volkslied geschrieben, die Brahms sehr gefielen.“

³⁶ Tamtéž, s. 62.

není hlavním předmětem našeho zájmu³⁷ a navíc se ve většině případů jedná pouze o drobné detaily, bez komentáře porovnáme jen začátek dopisu (odlišnosti zvýrazněny). Právě začátek totiž obsahuje důležitou informaci, na kterou navážeme později.

Altmann 1911

„Bei Gelegenheit des Staatsstipendiums freue ich mich auch schon mehrere Jahre über Sachen von Anton Dvořák (spr. Dworschak) aus Prag. Dies Jahr nun schickt er unter anderen ein Heft (10) „Duette für 2 Soprane mit Pf.“, [...]“

Kalbeck 1917

„Bei Gelegenheit des Staatsstipendiums freue ich mich schon mehrere Jahre über Sachen von Anton Dvořák (spr. Dvorschak) aus Prag. Dies Jahr nun schickte er unter anderem ein Heft (10) Duette für 2 Soprane mit Pianoforte, [...]“

Hned po citaci z výše uvedeného dopisu pokračuje Altmann ve své studii větou: „Die Folge dieses Briefes war, daß diese 10 Duette unter dem Titel ‚Klänge aus Mähren‘ als op. 38 im Verlag N. Simrock in Berlin im Jahre 1878 erschienen [...]“³⁸ Opusové číslo uvedl Altmann chybně – jednalo se samozřejmě o opus 32. (Op. 38 vyšel až následujícího roku a jedná se o dílo komponované později, které s žádostmi o vídeňské stipendium nesouviselo.) Později tuto chybu Altmann v reedici své studie opravil,³⁹ ani tentokrát si však nevšiml jiné nesrovnalosti, kterou převzal z Brahmsova dopisu. Chybné je totiž číslo u počtu dvojzpěvů, tj. číslo 10. A ověřili jsme si, že stejné číslo v dopise přečetl i Kalbeck. Spíše než o opravu tohoto čísla jde o

³⁷ V případě kritických edic korespondence však považuji vyhodnocení dosavadních edic (obzvláště pak v případě dnes nezvěstných originálů) za nezbytné. Kritická edice Dvořákovy korespondence např. tento Brahmsův dopis převzala z Altmanovy studie jakožto první edice, namísto aby čerpala z první kompletní edice Kalbeckovy.

³⁸ ALTMANN 1911, s. 260.

³⁹ ALTMANN, Wilhelm: *Antonin Dvořák im Verkehr mit Fritz Simrock*, in: N. Simrock, G. M. B. H., Jahrbuch II, ed. Erich H. Müller, Berlin 1929, s. 87.

odpověď na otázku, proč Brahms uvedl číslo 10. Exemplář *Dvojzpěvů*, který měl Brahms při psaní dopisu Simrockovi s největší pravděpodobností na stole a který je dnes uložen v Archivu Gesellschaft der Musikfreunde ve Vídni, neobsahuje všech třináct dvojzpěvů, nýbrž jen osm, a to úsek od strany 17 do strany 37. Původní vydání *Dvojzpěvů* obsahuje jak známo dvě opusová čísla, op. 29, č. 1–5 (s. 3–16) a op. 32, č. 1–5 a 8–10 (s. 17–37). Dvořák tehdy zaslal do komise pravděpodobně jen část původního vydání, pouze dvojzpěvy označené opusovým číslem 32. Jako by chtěl zaslat – míněno doslova – nejnovější díla (a to vždy po jednom opusu) od každého ze čtyř druhů tvorby (komorní, vokální, orchestrální a klavírní). Přesně tak to ostatně píše ve své žádosti o umělecké stipendium z 26. června 1877:

„Von meinen neuesten Werken schließe ich bei:

1. einen Band 1/1 Kammermusik,
2. meine im Druck erschienenen Duette 2/2,
3. Serenade in E dur 3/3,
4. Variationen für Pianoforte 4/4⁴⁰

Poslední písni jak v Brahmsově příručním exempláři, tak i v standardním, kompletním tisku s třinácti písněmi je píseň *Šípek*, *Op. 32, číslo 10*. A právě na tento poslední dvojzpěv se pravděpodobně Brahms při „počítání“ dvojzpěvů podíval a číslici 10 převzal z tištěného údaje v záhlaví písně. „Přepočítal“ se tak o dva dvojzpěvy, o chybějící čísla 6 a 7, která jsou v původním vydání vynechána. Domnívám se, že pokud by měl Brahms původní vydání dvojzpěvů kompletní, neunikla by mu dvě samostatná opusová čísla 29 a 32 a nespokojil by se proto při sčítání všech duet obsažených v sešitu jen s opsáním čísla posledního dvojzpěvu.

Na základě Brahmsova exempláře a výše uvedené interpretace citovaných dokumentů usuzuji, že přílohou k žádosti o stipendium

⁴⁰ Antonín Dvořák. *Korespondence a dokumenty, sv. 9, Dokumenty*, ed. Milan Kuna a kol., Editio Bärenreiter Praha, Praha 2004, s. 197.

z června 1877 bylo pouze oněch osm dvojzpěvů, které jsou v původním vydání označeny jako op. 32, konkrétně: Holub na javoře, op. 32,1; Voda a pláč, op. 32,2; Skromná, op. 32,3; Prsten, op. 32,4; Zelenaj se, zelenaj, op. 32,5; Zajatá, op. 32,8; Neveta, op. 32,9 a Šípek, op. 32,10.

V Burghauserově Thematickém katalogu jsou tyto dvojzpěvy vedeny pod katalogovým číslem 62 (v obou vydáních katalogu). Toto katalogové číslo však zahrnuje celkem deset dvojzpěvů (navíc ještě č. 6 Život vojenský a č. 7 Vuře, šohaj, vuře) a nelze ho tedy používat zcela synonymně k op. 32, ať už je pod tímto opusovým číslem míněno výše uvedených 8 dvojzpěvů z původního pražského tisku, nebo 13 dvojzpěvů, které roku 1878 vyšly pod jedním opusovým číslem 32 v Berlíně.⁴¹

Z nejnovější literatury je nutné korigovat zejména údaje uvedené v pracích speciálně zaměřených na Dvořákova stipendia nebo publikujících dokumenty, které se k Dvořákovým stipendiím váží – jakkoliv se jinak jedná o velmi cenné práce, jež přinášejí řadu nových poznatků. Všechny tři práce jsou dílem Milana Kuna, v prvním případě jako autora, v dalších jako editora, přesto přinášejí pokaždé jinou identifikaci dvojzpěvů, pojednaných v písemných pramenech. Každá z nich je sama o sobě problematická, stačí položit vedle sebe všechny tři Kunovy identifikace dvojzpěvů, které Dvořák poslal do Vídně spolu s žádostí o přidělení stipendia. Nejprve z roku 1992: „vydanými duety byly ‚Moravské dvojzpěvy‘ op. 29 (B 60)“,⁴² dále z roku 1996: „Dvořák k žádosti přiložil ‚Moravské dvojzpěvy‘, vydané u Emanuela Starého v Praze v 1876, tj. 13 duet op. 29 (B 60) a op. 32 (B 62)“⁴³ a nakonec z roku 2004: „vydanými duety byly

⁴¹ Oproti prvnímu vydání katalogu z roku 1960 došlo v druhém vydání vinou redakce navíc k několika chybám v notových incipitech (zpřeházené takty i názvy v dvojzpěvech figurujících pod čísly 2–4, 8, 9), což ještě umocnilo už tak dosti zavádějící strukturu celého katalogového čísla 62.

⁴² KUNA, Milan: *Umělecká stipendia Antonína Dvořáka*, in: *Hudební věda* 29, 1992, č. 4, s. 308.

⁴³ Viz *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, sv. 5, ed. Milan Kuna a kol., Editio Supraphon, Praha 1996, s. 88, pozn. č. 3.

„Moravské dvojzpěvy“ op. 32 (B 60)“.⁴⁴ Rozpory jsou evidentní, přičemž nevypovídají o nejistotě autora (příp. spoluautorů), o který z opusů resp. o které konkrétní dvojzpěvy se jedná, nýbrž spíše o nevěrohodnosti uváděných údajů, které žádnou nejistotu ani nenaznačují. Žádná z číselných kombinací v citovaných pasážích není správná, navíc de facto ani být nemůže, poněvadž je celá záležitost ještě složitější o výše zmíněné rozdíly v označování opusovými čísly i v uspořádání Burghauserova katalogu.

V souvislosti s vydáním **P1** je nezbytné znovu pojednat otázku, co bylo tiskovou předlohou k jeho výrobě. Slovem znovu míníme opětovné položení otázky, kterou si před námi naposledy položili editoři kritické edice Moravských dvojzpěvů, publikované v roce 1955. Ani oni si však nepoložili přesně tuto otázku, nýbrž zajímali se rovnou o to, co bylo předlohou k Simrockovu vydání (**P2**). Ve Vydavatelské zprávě se píše:

„Rukopis op. 20 ani rukopis op. 32 nemají stop, z nichž by bylo možno souditi, že byly předlohou pro rytce. Nakladatelství dostalo tedy k tomu účelu asi opisy rukopisu, případně k op. 32 skladatelem opětně revidované vydání z nakladatelství Em. Starého v Praze, o němž byla zmínka výše.“⁴⁵

Ačkoli v předchozí části vydavatelské zprávy je obsažen poměrně podrobný vnější popis autografů op. 20, 29 i 32,⁴⁶ v citovaném textu už op. 29 nefiguruje. Tato chyba editorů je nejen

⁴⁴ Antonín Dvořák. *Korespondence a dokumenty, sv. 9, Dokumenty*, ed. Milan Kuna a kol., Editio Bärenreiter Praha, Praha 2004, s. 198.

⁴⁵ Antonín Dvořák. *Souborné vydání díla, Moravské dvojzpěvy op. 20, 32, 38, partitura*, předmluva Otakar Šourek, vydavatelská zpráva Antonín Čubr, SNKLHU, Praha 1955, s. [103].

⁴⁶ Tamtéž, s. [102–103].

metodická, ale hlavně příznačná, neboť prozrazuje jejich již předem dané směřování k Simrockovu vydání, v němž byly opusy 29 a 32 sjednoceny na druhý jmenovaný. Při uplatňování editorské zásady „verze poslední ruky“ se editoři ve vyhodnocení pramenů evidentně soustředili výhradně na podporu argumentů svědčících ve prospěch jejich budoucího hlavního pramene (Simrockův tisk), a proto ani samostatně neřešili otázku, co bylo tiskovou předlohou k původnímu pražskému vydání.

Vyhodnocení vztahu mezi autografem a původním pražským vydáním musíme pro obě původní opusová čísla (29 a 32) především pojednat samostatně.⁴⁷ Autograf op. 29⁴⁸ nenese žádné stopy odkazující na práci litografa, ale především při podrobnější kolaci zjistíme značný počet nejružnějších odlišností mezi zněním autografu a zněním **P1**. Kromě nejčastějších rozdílů v dynamických nebo artikulačních značkách se vyskytují i rozdíly výraznější. Pro ilustraci uvedeme jen některé z nich. Tak například pátý dvojzpěv „Slavíkovský polečko malý“ začíná v autografu pouze jednotaktovou předehtou klavíru, zatímco v původním vydání je tento takt ještě jednou opakován, takže vokální hlasy zde nastupují nikoli v druhém ale až v třetím taktu. Výjimkou nejsou ani rozdíly diastematické, jako například v úvodu druhého dvojzpěvu „Veleť vtáčku“ v klavírním partu.

⁴⁷ Rovněž op. 20, též souhrnně zmíněný v předchozím citátu, budeme pojednávat samostatně až v následující kapitole.

⁴⁸ Autograf op. 29 (skladatel jej nadepsal jako II. cyklus) je uložen v NM-ČMH pod inv. číslem S 76/1651.

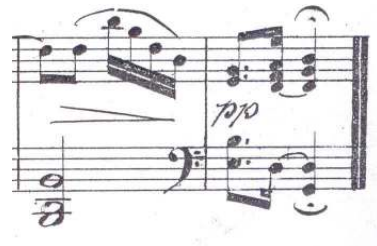
Autograf, takty 1-7

Původní vydání **P1**, takty 1-7

Na obdobnou resp. ještě evidentnější odchylku můžeme dále poukázat například v závěru téhož dvojzpěvu.

„Velet vtačku“, autograf,
závěrečné dva takty

Stejně místo v tisku **P1**

Přesto, že autograf op. 29 obsahuje řadu škrtnů a změn, které mají evidentní souvislost s přípravou tiskového vydání **P1** (zejména se to týká titulního listu: změny v názvech, dedikace), je zjevné, že při výrobě tohoto vydání nesloužil jako tisková předloha. Tou byl pravděpodobně opis, který již obsahoval skladatelem revidované znění.

Jestliže v autografu op. 29 je všech pět dvojzpěvů seřazeno a očíslováno shodně s vydáním **P1**, pak autograf opusu 32⁴⁹ tuto vnější shodu s původním vydáním nevykazuje. To, že je v autografu o dva dvojzpěvy více (celkem deset) než v tisku, problém není; skladatel oba tyto dvojzpěvy z nějakého důvodu do tištěného vydání nepojal; k jejich historii se vrátíme v dalších kapitolách. V autografu jsou dvojzpěvy označeny i uspořádány v odlišném pořadí nežli v tisku, jedná se přitom o dvojí odlišnost. Za prvé: odlišné pořadí volných listů autografu. Nevíme, zda byly listy samostatné již při kompozici, nebo zda došlo k jejich separaci někdy později. Jejich současné uspořádání⁵⁰ samozřejmě nemusí pocházet od skladatele. (Stejně uspořádání autografu, jaké máme k dispozici dnes, popsali už i editoři kritického vydání Moravských dvojzpěvů z roku 1955.)⁵¹ Za druhé: před názvem všech dvojzpěvů jsou tužkou dopsána pořadová čísla, která však vůbec neodpovídají pořadí v tištěných vydáních, ani žádným odpovídajícím posunům vzhledem ke dvěma do tisku nezařazeným dvojzpěvům. (Oba mají ostatně rovněž tužkou dopsané pořadové číslo).⁵²

Nahlížíme-li autograf op. 32 jakožto celek, lze o něm vzhledem k výše uvedeným odchylkám k **P1** jen stěží uvažovat jako o tiskové předloze. Podíváme-li se však v autografu na každý dvojzpěv jednotlivě a detailně, souvislost s původním vydáním je naopak evidentní. Až na dvě výjimky jsou ve všech dvojzpěvech tužkou zapsaná čísla a značky pro rozměření jednotlivých úseků do tiskových stran, resp. akolád. Ony dvě výjimky se týkají výše zmíněných dvojzpěvů, které se v konečné tištěné podobě op. 32 neobjevily.

⁴⁹ Autograf op. 32 (skladatel jej nadepsal jako III. cyklus) je uložen v NM-ČMH pod inv. číslem S 76/1652.

⁵⁰ Současné pořadí volných listů autografu garantuje průběžné číslování na každém listu, vždy za lomítkem inventárního čísla.

⁵¹ Srov. *Antonín Dvořák. Souborné vydání díla, Moravské dvojzpěvy op. 20, 32, 38, partitura*, předmluva Otakar Šourek, vydavatelská zpráva Antonín Čubr, SNKLHU, Praha 1955, s. [103].

⁵² „Vuře šohaj, vuře“ č. 6, „Život vojenský“ č. 15.

20. ←

Ukázka čísla vepsaného litografem při rozměrování tiskové předlohy (autografu) do stran, vpravo odpovídající tištěná paginace vydání **P1** (strana 20); začátek dvojzpěvu „Voda a pláč“

Bylo by možné vznést námitku, že tato tužkou psaná čísla a další značky (nejčastěji drobné čárky, příp. kroužky) nepocházejí od litografa, ale například od skladatele, který si při pozdější revizi (třeba při přípravě vydání **P2**) mohl čísla a značky zapsat za účelem spolehlivé orientace mezi autografem a původním vydáním. Jako mnohem pravděpodobnější se však jeví být dříve uvedená varianta, kterou navíc můžeme podpořit dalším významným argumentem, který rovněž svědčí ve prospěch autografu jakožto tiskové předlohy původního vydání. Tento argument vychází z kolace obou pramenů (**A** a **P1**). Zatímco odlišnosti mezi **A** a **P1** u pěti dvojzpěvů op. 29 jsou četné a mnohdy zásadního rázu, v případě osmi dvojzpěvů op. 32 vykazují oba prameny naopak téměř maximální možnou míru vzájemné příbuznosti, v podstatě jde o identický zápis.

A co pořadová čísla připsaná tužkou před názvy dvojzpěvů? Nejspíš byla do autografu připsána někdy později, až po vydání **P1**, nebo je litograf při výrobě tisku nebral v potaz (například dle instrukcí skladatele). Původní vydání totiž ve shodě s původní vrstvou autografu neuvádí pořadová čísla před názvy jednotlivých dvojzpěvů, nýbrž na jiném místě spolu s opusovým číslem (srov.

Přílohu I-1). I tímto argumentem lze podpořit identifikaci tiskové předlohy.

V případě opusového čísla 29 je zjevné, že autograf nemohl být tiskovou předlohou vydání **P1**. Autograf opusu 32 však s nejvyšší pravděpodobností tiskovou předlohou tohoto vydání byl, což je klíčové zjištění pro hodnocení pramenů v připravovaném kritickém vydání těchto osmi dvojzpěvů. Jinak řečeno, na základě zjištěných skutečností lze říci, že v nové kritické edici zaujme autograf opusu 32 rozhodně významnější postavení, než tomu bylo v kritické edici stávající.

Vydání: **P2**

první tisk partitury op. 32 (13 jednotlivých sešitů)
první německé vydání (jednojazyčné, německy)

Obálka = titulní strana: Klänge aus Mähren...
/ 13 / DUETTE / für / Sopran und Alt / ...
1878 ...

NB: každý sešit se stále stejnou obálkou
(viz obr. vpravo, větší faksimile v Příloze I-1)

Číslo ploten atd.: na každé notové straně
dole uprostřed č. pl. „8027“, na každé první
notové straně jednotlivých sešitů vpravo dole na úrovni plotnového
čísla údaj „Stich und Druck der Röder'schen Officin in Leipzig.“

Text: německy, přeložil J. S. Debrnov

Vnější popis tisku, názvy obsažených dvojzpěvů:

formát na výšku: cca 33 x 26 cm

dvojí paginace:

- a) dole na vnějším okraji v úrovni plotnového čísla paginován každý sešit zvlášť (pravděpodobně kromě prvního)
- b) nahoře na vnějším okraji průběžná celková paginace všech 13 sešitů, resp. notového textu: 3–51

<u>průběžná paginace</u>	<u>opus, číslo a název</u>	<u>[odpovídající dvojzpěvy z vydání P1]</u>
3–7	Op. 32, N° 1. Die Flucht	[op. 29,1 A já ti uplynu]
8–11	Op. 32, N° 2. Das Vöglein	[op. 29,2 Veleť vtáčku]
12–14	Op. 32, N° 3. Die Trennung	[op. 29,3 Ďyby byla kosa nabróšená]
15–17	Op. 32, N° 4. Scheiden ohne Leiden	[op. 29,4 V dobrým sme se sešli]
18–21	Op. 32, N° 5. Das Pfand der Liebe	[op. 29,5 Slavíkovský polečko malý]
22–25	Op. 32, N° 6. Die Verlassene	[op. 32,1 Holub na javoře]
26–27	Op. 32, N° 7. Die Thräne	[op. 32,2 Voda a pláč]
28–29	Op. 32, N° 8. Die Bescheidene	[op. 32,3 Skromná]
30–35	Op. 32, N° 9. Der Ring	[op. 32,4 Prsten]
36–42	Op. 32, N° 10. Die Zuversicht	[op. 32,5 Zelenaj se, zelenaj]
43–45	Op. 32, N° 11. Die Gefangene	[op. 32,8 Zajatá]
46–49	Op. 32, N° 12. Der Trost	[op. 32,9 Neveta]
50–51	Op. 32, N° 13. Die wilde Rose	[op. 32,10 Šípek]

Datace vydání: konec května nebo červen 1878

odkazy k dataci v dopisech:

Fritz Simrock Dvořákovi, 16. 5. 1878: „Die Duette sind im Druck.“

Johannes Brahms Simrockovi, [25. 6. 1878]: „Haben Sie die Duette von Dvořák bloß einzeln herausgegeben?“⁵³

Evidované exempláře: prozatím dochováno torzovitě, chybí sešity č. 1–2, 4, 7, 9 (s. 3–11, 15–17, 26–27)

- 1) sešit č. 3 (s. 12–14), Gesellschaft der Musikfreunde Wien, sign. VI 51514
- 2) sešit č. 5 (s. 18–21), tamtéž, sign. VI 51516
- 3) sešit č. 6 (s. 22–25), tamtéž, sign. VI 51517
- 4) sešit č. 10 (s. 36–42), tamtéž, sign. VI 51518

⁵³ Oba dopisy citovány v Příloze II.

5) sešity č. 6, 8, 11–13 (s. 22–25, 28–29, 43–51), tamtéž, sign. VI 30078⁵⁴

NB: na obálkách všech exemplářů stejné ceny: 0.60 M. (sešity č. 7, 8, 13), 1.50 M. (sešit č. 10) a 1 M. (všech devět zbývajících sešitů), srov. též NB u **P3**

Hlavní identifikační znaky:

– v notách: pouze 1 text (německy)

– na titulní straně: uvedena další nakladatelská zastoupení mimo Berlín (srov. **P3**)

Ent^d. Stat. Hall.
Verlag und Eigentum
von
N. SIMROCK in BERLIN.
LONDON, STANLEY LUCAS, WEBER & CO
New-York, G. Schirmer. St. Petersburg, A. Büttner.
Basel, Zürich, Luzern, St. Gallen, Straßburg, Gebr. Hug
1878.

Jestliže historii vydání původního (pražského) tisku **P1** můžeme zrekonstruovat jen na základě velmi nedostatečného počtu pramenů, v případě prvního německého vydání **P2** je situace diametrálně odlišná. Od počátečního Brahmsova doporučení až po výrobu samotného tisku a následné ohlasy na něj máme proces vydávání zdokumentován v celé řadě písemných pramenů. Jen dopisů, které s tímto vydáním přímo souvisejí, lze dnes mezi dochovanými napočítat více než patnáct. Přesto jich stále několik schází, a to zejména všechny Dvořákovy dopisy zasílané v této době Simrockovi.⁵⁵ Nejenže jsou neznámé jejich originály, ale neznáme ani jejich obsah. Přitom obzvláště u těch prvních se Dvořák musel vyjadřovat ještě i k původnímu pražskému vydání, na které se ho Fritz Simrock zcela konkrétně vyptával (kolik exemplářů existuje, kdo je vlastní atp.).⁵⁶ A v dalších dopisech mohl Dvořák například komentovat některé z korektur, které spolu s dopisy zasílal do

⁵⁴ Pod stejnou signaturou je zde dále uložen též exemplář **P1**, č. 5, viz výše.

⁵⁵ Odhadem jich mohlo být asi pět. První dochovaný Dvořákov dopis Simrockovi pochází až z 11. 1. 1879 (viz Příloha II). Od této doby pak již evidujeme značný počet Dvořákovy a Simrockovy vzájemné korespondence.

⁵⁶ Blíže srov. Simrockův dopis z 19. 1. 1878, viz Příloha II.

nakladatelství. Žádný z korektorských obtahů se nám (stejně jako u jiných Dvořákových děl) bohužel nedochoval. Chybí nám tak zásadní pramenná opora k spolehlivému řešení otázky, které změny oproti **P1** provedl v **P2** sám skladatel a které nikoliv.

Lze vyjmenovat celou řadu zásadních odlišností mezi pražským a berlínským vydáním. Jedná se přitom o odlišnosti různého typu: **P2** se dostalo do mezinárodní distribuce, dočkalo se (mimořádně pozitivních) reakcí od mnoha osobností, včetně těch ve své době nejvlivnějších (kritik L. Ehlert, významní nakladatelé Ed. Bote & G. Bock, J. A. André a další), a to nejen z Německa, ale hned z několika dalších zemí. Řečeno moderní terminologií, mohli bychom konstatovat, že rozdíly v „impakt faktoru“ **P1** a **P2** byly zcela nesouměřitelné. Právě na rozdíly tohoto typu bylo v dosavadní literatuře již víckrát upozorněno. Záměrně je proto v našem výkladu víceméně ponecháváme stranou.

Mezinárodní úspěch těchto třinácti Moravských dvojzpěvů byl významným způsobem spjat s tím, že dílo u Simrocka vyšlo nikoli s původním českým textem, nýbrž s textem přeloženým do němčiny. O této zásadní skutečnosti se až dosud uvažovalo jen ve velmi omezené míře a spíše z hlediska praktického (například zda tento dobový překlad vyhovuje z hlediska pěveckých požadavků na zpívatelnost). K otázce jazykové odlišnosti těchto dvou vydání se proto později ještě vrátíme, abychom ji nahlédli v poněkud širších souvislostech. Nejdříve se však podrobněji zaměříme na jiné aspekty.

Jedním z podstatných a dosud nepojednaných parametrů je rozdíl v rozsahu a úrovni redakční, resp. lektorské práce u obou zmíněných vydání. Jestliže pražský vklad byl v tomto ohledu jen minimální (téměř nulový), pak Simrockovo nakladatelství provedlo – ať už ve spolupráci se skladatelem, nebo bez bližší konzultace – celou řadu zásahů a změn. Tato vyšší úroveň nakladatelského angažmá s sebou přinesla kromě jednoznačně pozitivních výsledků i

některé dílčí negativní dopady na výslednou podobu publikovaného díla.

Během práce na vydání prvního německého vydání Moravských dvojzpěvů s Dvořákem korespondoval výhradně Fritz Simrock, nikdo další z jeho firmy. (Teprve počínaje dalšími díly jednal skladatel v záležitostech zpracování samotného notového textu spíše s příslušnými lektory, především s Robertem Kellerem a Balduinem Dörffelem.)

Víme, jakou tiskovou předlohu měl Simrock k dispozici při výrobě vydání **P2**. Jednalo se o jeden exemplář **P1**, který Dvořák zaslal poštou Simrockovi v prosinci 1877.⁵⁷ Tento exemplář obsahoval už i německý překlad.⁵⁸ Podrobně se Simrock vůči tomuto vydání (**P1**) vymezil (a své požadavky formuloval) v dopisu Dvořákovi z 19. ledna 1878.⁵⁹ Z praktického hlediska například dobře vystihl nesourodost v označování dvojzpěvů dvěma opusovými čísly, umocněnou navíc vynecháním dvou pořadových čísel v op. 32. Spojení dvou opusů v jeden, které Simrock navrhl a ve vydání **P2** též realizoval, se Dvořák patrně vůbec nebránil. Bylo zcela v jeho zájmu, aby německý vydavatel takovéto drobné a spíše formální nesrovnalosti nebo rozpory odstranil a napomohl tím k prosazení díla.

Jedním z rozporů bylo například označení vokálních hlasů. Na obálce vydání **P1** jsou dvojzpěvy určeny „pro sopran a alt“, zatímco v notách (na začátku akolád) je u jednotlivých dvojzpěvů téměř vždy uváděno „Sopran I.“ a „Sopran II.“ Toto rozdílné označení v **P1** má evidentní souvislost s rovněž nejednotnou podobou v autografu, v němž jsou některé dvojzpěvy určeny pro první a druhý soprán (celkem 6),⁶⁰ jiné pro soprán a alt (7).⁶¹ Původní název na autografním titulním listu tzv. II. cyklu „DUETA pro dva Soprany“

⁵⁷ Srov. Dvořákův dopis Brahmsovi z 19. 12. 1877, v Příloze II.

⁵⁸ Srov. Simrockův dopis Brahmsovi z 28. 12. 1877, v Příloze II.

⁵⁹ Ukázka z tohoto dopisu v Příloze II.

⁶⁰ A já ti uplynu; Veleť vtáčku; Dyby byla kosa nabrůšená; V dobrým sme se sešli; Slavíkovský polečko malý; Voda a pláč.

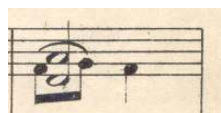
⁶¹ Holub na javoře; Skromná; Prsten; Zelenaj se, zelenaj; Zajatá; Neveta; Šípek.

sám skladatel tužkou přepsal na „Dvojzpěvy pro Sopran a Alt“,⁶² nesporně v souvislosti s přípravou původního pražského vydání.

Dalším významným (a možná vůbec nejnápadnějším) rozdílem mezi pražským a německým tiskem je odlišná technologie výroby. Oproti zastaralejší metodě litografického zpracování pražského tisku (kamenotisk) je německé vydání již vyrobeno pokročilejší technologií rytých not.⁶³ Tato sazba je profesionálnější počínaje celkovým notografickým obrazem a vypracováním jednotlivých detailů konče. Jestliže pražský tisk spíše jen překresloval rukopisnou předlohu, tak v německém vydání můžeme naproti tomu již hovořit o standardizované notorytecké sazbě, která řadu míst přizpůsobovala tehdejšímu (a mnohdy dodnes platným) notografickým zvyklostem, v některých případech už bychom mohli říci i notografickým normám. Jen pro ilustraci můžeme uvést například rozdílné umístění obloučků v dvojhlasé sazbě pravé ruky klavírního doprovodu, zde zkombinované navíc ještě s chybným zápisem hlasů ve 14. taktu **P1**:

„A já ti uplynu“

P1

takt 12

t. 14

P2

t. 12

t. 14

Podobných příkladů, které dokládají vyšší notografický standard Röderovy lipské firmy, s níž Simrock spolupracoval, by bylo možné uvést několik. Obecně platí, že pražský tisk je v mnoha parametrech blíže rukopisné formě zápisu not, než je tomu v případě německého tisku, který již mnohem více uplatňoval normované zásady notosazby.

Ve vydání **P2** byly opraveny i některé zjevné tiskové chyby z **P1**, počínaje různými formálními drobnostmi či zjevně

⁶² Autograf uložen v NM-ČMH pod inv. č. S 76/1651.

⁶³ Faksimilové ukázky obou tisků v Příloze I-1.

chybějícími nebo chybnými posuvkami (viz příklad z dvojzpěvu „A já ti uplynu“) až po některé – byť ojedinělé – chyby v diastematickém umístění not („Zajatá“).

The image shows two pairs of musical score excerpts. The first pair, labeled 'P1' and 'P2', is for the piece 'A já ti uplynu' at measure 63. The second pair, also labeled 'P1' and 'P2', is for 'Zajatá' at measure 44. In both pairs, an arrow points to a specific note in the upper part of the score. The 'Zajatá' excerpts include a 'rit.' (ritardando) marking above the notes.

„A já ti uplynu“, takt 63

„Zajatá“, takt 44

Například chybu ze „Zajaté“ (a řadu dalších) si ve svém příručním exempláři původního vydání⁶⁴ označil a korigoval už i Johannes Brahms. A podobnou korekturu u všech třinácti dvojzpěvů jistě provedl před odesláním exempláře do Berlína také Dvořák. A nejen takovou, s nejvyšší pravděpodobností obsahovala i některé další doplňky. Změny resp. doplňky, které se týkají například tempových údajů řadím právě k těm, které do předlohy k sazbě vydání **P2** musel zanést sám skladatel.

Hned první dvojzpěv „A já ti uplynu“ nemá ani v autografu ani v **P1** na začátku žádné tempové označení, zatímco v německých tiscích **P2–P5** je uveden předpis *Allegretto*. Rozdíl v úvodním označení tempa je rovněž u pátého dvojzpěvu „Slavíkovský polečko malý“: *Allegretto* (**A, P1**) versus *Allegro* (**P2–P5**). Závěrečný díl tohoto dvojzpěvu se pak po středním dílu (ve všech pramenech *Meno mosso*) navrácí do původního tempa, tedy opět *Allegretto* (**A, P1**) resp. *Allegro* (**P2–P5**).

Osmý dvojzpěv „Skromná“ si podržel (tak jako všechny zbývající) stejné tempo. Za zmínku zde však stojí odlišná a pro tisk

⁶⁴ Viz Evidované exempláře vydání **P1**, č. 5.

P1 poměrně příznačná ortografie tohoto tempového označení; namísto *Larghetto* (**A**, **P2–P5**) je v tisku **P1** uvedeno *L'arghetto*.

I v dvanáctém dvojzpevu „Neveta“ zůstalo tempo beze změn, německé vydání zde pouze korigovalo jedno opomenutí pražského vydání: po repetici, na začátku třetí sloky (t. 44), zůstalo v **P1** na konci řádku nedopsané označení *Un poco me-*, které v následující akoládě nepokračuje. Autograf na tomto místě uvádí delší předpis: III. sloka. un poco meno mosso e molto tranquillo., který je však spíše jakýmsi nadpisem – což napovídá i podtržení – pro celou třetí sloku. Ve vydání **P2** je toto místo (nesporně skladatelem) uvedeno na pravou míru rozdělením delšího předpisu následovně: po repetici je uvedeno *Un poco meno mosso* a teprve před závěrem (t. 65) *molto tranquillo*; tato druhá část je ostatně shodně uvedena ve všech pramenech.

Některé změny v **P2** lze označit za nápravu několika drobných neobratností z **P1**. Nesporně taktéž přímo souvisejí se skladatelovou revizí. Týká se to například změny v posledním taktu následujícího úseku z klavírního partu písně „A já ti uplynu“ (takty 47–50):

P1

P2

Výroba vydání **P2** probíhala za téměř ideálních podmínek, neboť předlohou byl vykorigovaný a doplněný tisk, který byl novou sazbou navíc pozvednut o výše již zmíněné parametry. Profesionalita německé sazby však na druhou stranu přinesla i jistou míru

sjednocení, do těchto záležitostí patrně Dvořák nezasahoval, nechával je v péči nakladatelství. Týkalo se to především umístění dynamiky v klavírní sazbě. (Později v našem výkladu několik takových příkladů uvedeme.) O změnách v notovém zápisu není v dochované korespondenci ani jedna zmínka, naopak ústředním tématem byla problematika překladu.

Johannes Brahms Dvořákovi, cca 10. [nejpozději 14.]

12. 1877⁶⁵ Videň : Praha

„[...] Erlauben Sie, daß ich in aller Kürze Ihnen danke für Ihre Zeilen und manche Freude, die Sie mir durch Ihre übersandten Werke machten.

Ich habe mir erlaubt, über dieselben, zunächst über die ‚Duetten‘ an Herrn Fritz Simrock (Berlin W. Friedrichstraße 171) zu schreiben.

Dem Titel nach scheinen mir die ‚Duette‘ noch Ihr Eigentum zu sein. In dem Fall könnten Sie sie also Herrn S. verkaufen. Nur müßte freilich für eine gute deutsche Uebersetzung gesorgt werden. Wissen Sie dafür Rat? Stehen nicht etwa manche der Lieder in Josef Wenzigs ‚Märchenschatz‘ (Leipzig, G. Senf 1866)?

Kennen Sie Herrn Dr. Siegfried Kapper dort, und würde der vielleicht eine Uebersetzung besorgen?

⁶⁵ Tento dnes neznámý dopis je v kritickém vydání Dvořákovy korespondence datován „[ante 19. 12.] 1877“ (*AD. Korespondence a dokumenty*, 5, s. 88). Tuto dataci je možné dle kontextu částečně zpřesnit. Dvořákova odpověď na tento dopis, datovaná právě dnem 19. 12. 1877 začíná omluvou „Ich bitte sehr um Verzeihung, daß ich Ihnen nicht sogleich danken konnte für Ihren mir sehr wertvollen Brief, denn ich erst später erhielt, weil ich einige Tage von Prag abwesend war.“ (*AD. Korespondence a dokumenty*, 1, s. 131.) S velkou pravděpodobností psal Brahms Dvořákovi ve stejný den jako Simrockovi (k podobnému chronologickému zařazení dopisu se kloní i Altmann [ALTMANN 1911, s. 259, resp. též ALTMANN 1929, s. 85], od něhož kritická edice znění dopisu ostatně přejímala), tj. například 10. 12. 1877, resp. v těsné blízkosti tohoto data, nejpozději však 14. 12. 1877, kdy psal Brahms Simrockovi další dopis, což se však vzhledem k Dvořákově omluvě jeví již jako zcela krajní možnost.

Jedenfalls möchte ich Sie bitten, dies nicht zu übereilen, damit dadurch nicht dem Werk geschadet wird. [...]“⁶⁶

Ve chvíli, kdy Brahms Dvořákovi v dopisu doporučoval překladatele, byl již překlad hotov (nebo alespoň dokončován). Překladatele, Josefa Srba-Debrnova, si Dvořák zajistil patrně ihned po Hanslickově dopisu z 30. listopadu. Ve svých Pamětech⁶⁷ Srb-Debrnov tuto spolupráci s Dvořákem popisuje, i když bez přesnějšího časového zařazení:

„Již dříve⁶⁸ uvolil jsem se, že přeložím Dvořákovy ‚Dvojzpěvy Moravské‘ do němčiny, což jsem také učinil. Dvořák v té době mne navštěvoval každý den po obědě; často přišel, já seděl u stolku, on si sedl vedle, ani nepromluvil, já také nic a často trvalo to hodnou chvíli, než začal rozhovor. Dvořák byl se vším spokojen a nic mně nechtěl opravovat, kdežto Bendl, když jsem mu překládal ‚Lejlu‘, často si přál různé změny. Duetta Dvořáková vydána pak byla tiskem s názvem ‚Klänge aus Mähren‘ u Simrocka v Berlíně na doporučení Brahmse a hned objednal Simrock u Dvořáka ‚Slovanské tance‘ pro klavír a dal mu za ně 300 marek honoráře; za duetta nedostal nic a mně také nedal nic; [...]“⁶⁹

Později se jak známo Dvořák Srbovi-Debrnovovi přece odměnil. Nejen, že mu zadal další, již honorované překlady, ale především mu dedikoval své *Maličkosti* op. 47 pro dvoje housle, violoncello a harmonium, B 79.⁷⁰

Dvořák tedy mohl Brahmsovi spolu s odpovědí na jeho dopis poslat zároveň i exemplář Dvojzpěvů s již hotovým německým

⁶⁶ ALTMANN 1911, s. 259–260.

⁶⁷ *Paměti Josefa Srba*, in: ČELEDA, Jaroslav: „Smetanův druh sděluje. Život a dílo Josefa-Srba-Debrnova“, Edvard Menšl, Praha 1945, s. 131–155.

⁶⁸ Dle předchozího kontextu míněno před obdobím let 1878/1879.

⁶⁹ *Paměti Josefa Srba*, op. cit., s. 147.

⁷⁰ Dedikace je uvedena na autografním partu violoncella; autograf uložen v NM-ČMH pod inv. č. 1570.

překladem. A píše navíc, že takovýto exemplář poslal i Simrockovi. Ani jeden ze zmíněných tisků s vepsaným překladem se dosud nepodařilo nalézt. V celém dopisu se Dvořák takřka výhradně soustředí právě na problematiku překladu.

AD Johannesu Brahmsovi, 19. 12. 1877, Praha : [Videň]

„Hochverehrter Meister! Ich bitte sehr um Verzeihung, daß ich Ihnen nicht sogleich danken konnte für Ihren mir sehr wertvollen Brief, denn ich erst später erhielt, weil ich einige Tage von Prag abwesend war. [...]

Was die deutsche Übersetzung meiner Lieder anbelangt, kann ich Ihnen sagen, daß dieselbe bereits fertig ist, nur konnte ich mich nicht, wie Sie mir rieten /v originálu: ratheten/, an Dr. Kapper wenden, weil derselbe seit einiger Zeit in Triest seinen Aufenthalt hat.

Ich habe also einen anderen Übersetzer aufgefunden, und glaube annehmen zu können, daß er seine Sache gut gemacht habe. Ich erlaube mir daher Ihnen ein Exemplar zur gefälligen Ansicht zu schicken.

Hie und da mußte man der Deklamation wegen manche Note ändern; so namentlich im letzten Duett ‚Die wilde Rose‘ die letzten Takte: ‚wo die Schönheit gedeiht.‘

Herrn Simrock habe ich auch ein Exemplar zugesendet.

[...]“⁷¹

Fritz Simrock měl k dispozici již vše, od Brahmsa i od Dvořáka. A byl s dvojzpěvy velmi spokojen. Své hodnocení však napsal nejprve Brahmsovi, spolu s dotazem na překlad, vůči němuž měl některé výhrady.

⁷¹ AD. *Korespondence a dokumenty, 1*, s. 131.

Fritz Simrock Brahmovi, 28. 12. 1877, Berlín : Vídeň

[...]

„Dvořák hat mir recht gefallen – es weht ein eigentümliches ‚Volkstümliches‘ darin, nationalpoetische Empfindung und ein anziehender sinnlicher Reiz. Die Übersetzung scheint mir zum Teil doch recht mangelhaft, die *musikalische* Deklamation zu wenig berücksichtigend; die Original-Texte verstehe ich nicht, weiß also sonst nichts darüber zu urteilen; soll ich das Heft etwa mit nach Leipzig bringen? Sie sehen sich’s mal an und geben Ihren Rat? Drucken will ich’s jedenfalls und für *ihn* wünschen, daß es einschlägt... [...]⁷²

V Lipsku se Simrock s Brahmssem začátkem ledna 1878 skutečně sešel, takže ho důkladně vyzpovídal ještě před tím, než Dvořákovi (19. ledna) napsal. V obsáhlém dopisu⁷³ pak Simrock ohledně deklamace německého překladu příznačně Dvořáka upozorňuje na stejné místo, na které se Brahms ptal právě Dvořák.

Fritz Simrock Dvořákovi, 19. 1. 1878, Berlín : Praha

„[...]

3) Die Übersetzung anlangend, so scheint es mir, als ob dieselbe bisweilen der musikalischen Deklamation nicht recht anpassend und angemessen sei; zum Beispiel Stellen wie ‚pflück mich zur Maienzeit, wo die Schönheit gedeiht‘ – ich weiß nicht recht, wie namentlich die zweite Stimme die Silben einteilen soll.“⁷⁴

Ukazuje se, že z poměrně uceleně dochované korespondenční diskuse⁷⁵ se většina týkala problematiky překladu, respektive jeho správné deklamace, přičemž právě v tomto ohledu musíme diskusi

⁷² *Johannes Brahms und Fritz Simrock. Weg einer Freundschaft. Briefe des Verlegers an den Komponisten*, ed. Kurt Stephenson, Verlag J. J. Augustin, Hamburg 1961, s. 117.

⁷³ Delší ukázka viz Příloha II.

⁷⁴ *AD. Korespondence a dokumenty*, 5, s. 93.

⁷⁵ Blíže srov. Přílohu II.

hodnotit spíše jako neproduktivní. Jinak řečeno, právě s německou deklamací, s níž si Dvořák věděl nejméně rady, si musel pomoci především sám. Po odeslání poslední korektury to Dvořák v dopise Brahmsovi shrnul následovně:

AD Johannesu Brahmsovi, 24. 3. 1878, Praha : [Wien]

„[...] ich habe erst vorige Woche die Duette vom Herrn Simrock zugeschickt bekommen, worin er mich ersucht, ich soll noch alles ganz genau durchschauen, namentlich was die deutsche Deklamation betrifft, daß sie sich gut der Musik anschmiegt und hauptsächlich auch gut singt. Ich habe das alles freilich schon getan und habe ich die Duette auch bereits wieder nach Berlin abgeschickt, und ist alle Ursache zu hoffen, daß die Edierung der Lieder womöglich bald, wie mich der Herr Simrock versichert, stattfindet. [...]“⁷⁶

Zároveň však korespondence jednoznačně dokládá, že se skladatel na korekturách aktivně podílel, což je z hlediska vyhodnocení pramenů klíčové. A tento fakt už neoslabuje ani skutečnost, že v samotném závěru, těsně před tiskem **P2**, provedl Simrock ještě nějaké drobné změny v textu, které skladatel již neautorizoval. Do dopisu z 16. 5. 1878 Simrock Dvořákovi totiž zcela na závěr připsal: „Die Duette sind im Druck. Im Text habe ich noch einiges ändern müssen.“⁷⁷ Dle této zmínky můžeme první německé vydání **P2** také přesněji datovat: bylo publikováno buď ještě na konci května nebo až v červnu, kdy už ho měl v rukou Johannes Brahms.⁷⁸

⁷⁶ *AD. Korespondence a dokumenty*, 1, s. 140. V pozn. 3 na s. 141 je zde mylně uvedeno: „Jedná se o Moravské dvojzpěvy op. 38 (B 69), vydané Simrockem v 1879 s německým překladem J. Srba-Debrnova.“ Jedná se samozřejmě stále o op. 32, tj. první sbírku Moravských dvojzpěvů, které Simrock vydal již v r. 1878.

⁷⁷ *AD. Korespondence a dokumenty*, 5, s. 101.

⁷⁸ Srov. Brahmsův dopis Simrockovi z [25. 6. 1878], viz Příloha II.

Vydání: **P3**

první tisk partitury op. 32 (13 jednotlivých sešitů)
první dvojjazyčné vydání (německy, anglicky)

Obálka = titulní strana: Klänge aus Mähren...
/ 13 / DUETTE / für / Sopran und Alt / ...
1878 ...

(viz obr. vpravo, větší faksimile v Příloze I-1)⁷⁹

NB: každý sešit se stále stejnou obálkou

Číslo ploten atd.: na každé notové straně dole
uprostřed č. pl. „8027“, na každé první
notové straně jednotlivých sešitů vpravo dole na úrovni pl. čísla údaj
„Stich und Druck der Röder'schen Officin in Leipzig.“

Text: německy, J. S. Debrnov (dle obálky, resp. titulního listu)
anglicky [Mrs. John P. Morgan?]

Vnější popis tisku, názvy obsažených dvojzpěvů:

formát a rozměry: identické s **P2**

dvojí paginace: identická s **P2**

- Op. 32, N° 1. Die Flucht. The Fugitive.
- Op. 32, N° 2. Das Vöglein. Speed thee, Birdie.
- Op. 32, N° 3. Die Trennung. The Slighted heart.
- Op. 32, N° 4. Scheiden ohne Leiden. Parting without sorrow.
- Op. 32, N° 5. Das Pfand der Liebe. The pledge of love.
- Op. 32, N° 6. Die Verlassene. Forsaken.
- Op. 32, N° 7. Die Thräne. Sad of heart.
- Op. 32, N° 8. Die Bescheidene. The modest maid.
- Op. 32, N° 9. Der Ring. The Ring.
- Op. 32, N° 10. Die Zuversicht. Omens.
- Op. 32, N° 11. Die Gefangene. The maid imprisoned.
- Op. 32, N° 12. Der Trost. Comfort.
- Op. 32, N° 13. Die wilde Rose. The wild rose.

⁷⁹ Faksimile titulní strany **P3** publikováno též in: DÖGE, Klaus: Antonín Dvořák, Leben – Werke – Dokumente, 2. rev. a doplněné vydání, Atlantis Musikbuch-Verlag, Zürich – Mainz 1997, s. 164; zde však v popisku mylně označeno jako vydání „mit nur deutschem Text“.

Datace vydání: [prosinec] 1878

možný odkaz k dataci:

Signale für die musikalische Welt, Leipzig, leden 1879, č. 2 (z celkem 12 lednových čísel), s. 32: „Anton Dvorák. Op. 46... Op. 32 Klänge aus Mähren. 13 Duette für Sopran und Alt mit Begleitung; einzeln à 80 Pf. bis 1 M.“

Evidované exempláře:

1) Národní muzeum – České muzeum hudby – Muzeum Antonína Dvořáka, S 226/1036 Sg 84, N 417/66, kromě č. 11 (s. 43–45), které je nahrazeno opisem, je exemplář (s. 3–51) kompletní. Oba vytištěné texty přelepeny papírovými pásky, na kterých je neznámou rukou (na obálce v pravém horním rohu podepsána Karla Václová) napsán český text (v notách na několika místech vyznačeny nutné změny kvůli odlišné deklamaci textu)

2) Gesellschaft der Musikfreunde Wien, sign. VI 51513 (č. 1, s. 3–7), sign. VI 51515 (č. 4, s. 15–17)

3) Brahms-Institut, Lübeck (Simrock-Nachlaß)

NB: totožná cena s jednotlivými sešity **P2** (tj. M. 0.60, M. 1 a M. 1.50), avšak inzerát v SfMW (viz výše) uvádí [patrně mylně]: „...einzeln à 80 Pf. bis 1 M.“

Rozlišovací kritéria:

- v notách: 2 texty (německy stojatě, pod tím anglicky kurzívou)
- na titulní straně straně: neuvedena další nakladatelská zastoupení mimo Berlín (srov. **P2**), je zde pouze „N. SIMROCK in BERLIN. / 1878“

Ent^l Stat Hall.
Verlag und Eigenthum
von
N. SIMROCK in BERLIN.

1878.

Již první německé vydání (**P2**) mělo být dle Simrockovy představy dvojjazyčné. Lze to alespoň vyčíst z nakladatelových slov v již

zmíněném dopisu z 19. ledna: „Der böhmische Text kann doch fortbleiben, anstatt dessen nähme ich lieber [den] englischen, der für's Ausland wichtiger ist.“⁸⁰ Buď Simrock nechtěl již na anglický překlad déle čekat, anebo překlad už i mohl být hotov, ale Simrock měl důvod k vydání tisku s textem pouze německým. V takovém případě by pak mohly oba tisky vyjít víceméně zároveň. Jako pravděpodobnější se však jeví to, že oba tisky vyšly s určitým časovým odstupem. Jednotlivé sešity obou vydání se mezi sebou ostatně neliší ani cenou, obálky jsou téměř identické až na rozdíl v počtu nakladatelských zastoupení (viz Rozlišovací kritérium). Na základě inzerátu, který vyšel na samém začátku ledna 1879 v *Signale für die musikalische Welt* (spolu s Ehlertovým textem převzatým z *National-Zeitung*) se můžeme domnívat, že se výše citovaná anonce vydaných dvojzpěvů týká právě **P3**, neboť předcházející, jednojazyčné vydání **P2** vyšlo nejpozději v červnu a nebylo by tedy v lednu již novinkou. Pouze cena, kterou inzerát uvádí za jednotlivé sešity („einzeln à 80 Pf. bis 1 M.“) je v rozporu s cenami uváděnými u **P2** i **P3**. Považuji ji však spíše za omyl než za informaci vedoucí k dalšímu vydání, které dosud neznáme.

Když se Johannes Brahms v dopise z konce června 1878 dotazoval Simrocka: „Haben Sie die Duette von Dvořák bloß einzeln herausgegeben?“,⁸¹ předpokládáme, že měl v ruce vydání **P2**, tj. pouze s německým textem. (Lze to předpokládat už i proto, že Brahms se v předchozí korespondenci víckrát vyjadřoval k překladu dvojzpěvů do němčiny. Případný anglický překlad dvojzpěvů by v dopise pravděpodobně komentoval, zeptal by se alespoň na překladatele atp.) Zcela jednoznačně máme zmínku o vydání **P2** doloženu v dopise J. Stockse ze severoněmeckého Schwerinu, který se 13. 10. 1878 Dvořáka dotazoval: „aus welcher Sprache⁸² die

⁸⁰ *AD. Korespondence a dokumenty*, 5, s. 93.

⁸¹ Srov. Brahmsův dopis Simrockovi z [25. 6. 1878], viz Příloha II.

⁸² Informace vtištěná na obálce tohoto vydání („Der Text nach mährischen Nationalliedern übersetzt von J. S. Debrnov“) byla pro J. Stockse z hlediska určení původního jazyka písní zjevně nedostatečná.

naiven Texte ins Deutsche übertragen sind“.⁸³ K dvojjazyčnému vydání **P3** však zatím nemáme k dispozici žádné konkrétní pramenné sdělení. Zmínkou podobně neurčitého typu jako inzerát v citovaných Signale je zpráva uveřejněná 20. února 1879 v časopise Dalibor:

„Nové skladby Ant. Dvořáka. Proslulý berlínský nakladatel hudební Simrock učinil znamenitý obchod s prvními skladbami našeho Dvořáka. ‚Moravských dvojzpěvů‘ tiskne již nyní druhé vydání a týž osud stihne asi dle všeho velmi záhy ‚Slovanské tance‘ v úpravě pro piano na čtyry ruce, jež neustále větší a větší oblibě se těší v širém světě hudebním.“⁸⁴

Ačkoliv tato zpráva vyšla přibližně dva měsíce po předpokládaném datu vydání **P3**, jeví se poměrně pravděpodobné, že oním „druhým vydáním“ je v ní míněn právě dvojjazyčný tisk **P3**.

Jak z hlediska edičního, tak i z hlediska všeobecného přináší vydání **P3** pouze jediný nový prvek v podobě dalšího, anglického překladu. Přesněji řečeno je dokončenou podobou své vlastní mezifáze, která vyšla samostatně jako **P2**. Anglický překlad byl ryt do ploten **P2**, které měly pro tento text předem připravené volné místo, které je patrné na vydání **P2** (srov. faksimile v Příloze I-1) a které dokládá Simrockův záměr vydat dvojjazyčné vydání. Samotný notový text i němčina jsou v **P3** totožné jako v **P2**. Doslova tedy platí rovnice **P3** = **P2** + anglický překlad. Troufám si to tvrdit i přesto, že v současnosti není možné vzájemně porovnat všechny sešity **P2** a **P3**, neboť ani jedno z těchto vydání nemáme k dispozici kompletně.

⁸³ Z dopisu cituji podle autografu (uložen v NM-ČMH pod inv. č. S 76/917), v Příloze II pak přinášíme i jeho plné znění, neboť v kritickém vydání Dvořákovy korespondence je tento dopis zmíněn pouze formou stručného registru. Za transkripci dosud nepublikovaného dopisu vyslovuji vřelé díky Mgr. Janu Kahudovi z Národního archivu.

⁸⁴ Dalibor, roč. 1, č. 6, 20. února 1879, s. 49.

Autor anglického překladu v tisku **P3** není uveden, dokonce ani v pozdějších vydáních, v nichž je užit tentýž překlad. V literatuře počínaje Šourkovou monografií až po nejnovější práce bývá uváděno (ať už s otazníky či bez) vždy jen jediné jméno: Mrs. John P. Morgan, tedy jméno překladatelky, která přeložila do angličtiny Moravské dvojzpěvy op. 20 a 38. Její autorství překladu u op. 32 nelze vyloučit. S podobnou mírou pravděpodobnosti můžeme vést v patrnosti ale ještě jednu překladatelku Dvořákových textů, kterou byla Mrs. Natalia Macfarren. Oběma jménům překladatelek i náležitě argumentaci se však můžeme věnovat teprve v následující kapitole. V souvislosti s tímto překladem do angličtiny, resp. s vydáním **P3**, musíme přesto jeden aspekt zmínit již nyní. Nejen, že není znám jediný doklad, že by Dvořák toto první dvojjazyčné vydání korigoval, nemáme ani žádné skladatelovo vyjádření k anglickému překladu a k okolnostem jeho vzniku.

Je nasnadě, že na slavný Ehlertův článek v *National-Zeitung* z 15. listopadu 1878⁸⁵ musel Fritz Simrock pohotově zareagovat dotiskem dvojzpěvů, neboť poptávka po Dvořákovi byla v této době jak známo značná a první náklad dvojzpěvů byl jistě záhy po vydání článku rozebrán.⁸⁶ S velkou pravděpodobností netisknul Simrock znovu jednojazyčné vydání, nýbrž dvojjazyčné **P3**. Zda Dvořák anglický překlad před jeho vydáním viděl či ne, zůstává dosud nezodpovězenou otázkou.

⁸⁵ EHLERT, Louis: *Anton Dvorak*, in: *National-Zeitung*, roč. 31, Berlín 15. 11. 1878; celý článek též in: DÖGE, Klaus: *Antonín Dvořák, Leben – Werke – Dokumente*, 2. rev. a doplněné vydání, Atlantis Musikbuch-Verlag, Zürich – Mainz 1997, s. 185.

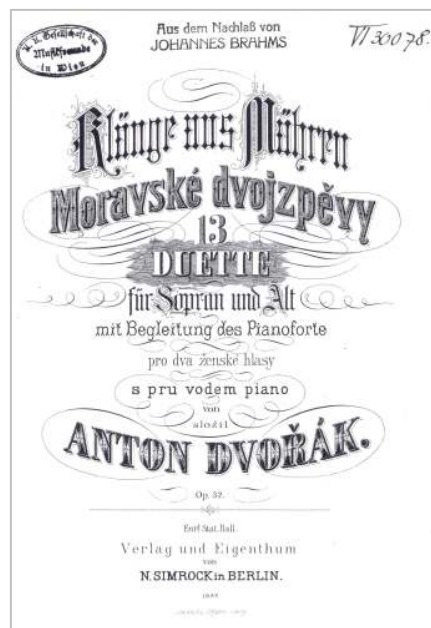
⁸⁶ Sám Louis Ehlert reakce Berliňanů na jeho článek popsal v dopisu Dvořákovi z 27. 11. 1878: „In Berlin hat meine Notiz einen förmlichen Sturm auf die Musikalienhandlungen hervorgerufen und Ihnen, ich sage dies ohne Übertreibung und ohne Überhebung, im Laufe eines Tages einen Namen gemacht.“ (*AD. Korespondence a dokumenty*, 5, s. 114).

Vydání: P4

první tisk partitury op. 32
první dvojjazyčné vydání v 1 svazku

Obálka: Klänge aus Mähren. / Moravské dvojzpěvy / Echoes of Moravia / 13 / DUETTE / von / ... / Ent^d Stat. Hall. / ... / 1882 ...

Titulní strana: Klänge aus Mähren / Moravské dvojzpěvy / 13 / DUETTE / für / Sopran und Alt / ... / s pru vodem piano / von / ... / 1882 ...

(viz obr. vpravo, větší faksimile v Příloze I-1)

Číslo ploten atd.: na každé notové straně dole uprostřed č. pl. „8258“, na první notové straně (s. 2) vlevo dole na úrovni plotnového čísla údaj „Stich und Druck der Röder'schen Officin in Leipzig.“

Text: německy (překladatel neuveden, jedná se však o překlad J. S. Debrnova)

česky

Vnější popis tisku, názvy obsažených dvojzpěvů:

formát na výšku: cca 28 x 19,5 cm

nová sazba

průběžná paginace 2–65

<u>paginace</u>	<u>opusové značení</u>	<u>název</u>
2–7	Op. 32, N° 1.	Die Flucht. A já ti uplynu.
8–12	Op. 32, N° 2.	Das Vöglein. Veleť vtáčku.
13–16	Op. 32, N° 3.	Die Trennung. Dyby byla kosa nabróšená.
17–19	Op. 32, N° 4.	Scheiden ohne Leiden. V dobrým sme se sešli.
20–24	Op. 32, N° 5.	Das Pfand der Liebe. Slavíkovský polečko malý.
25–29	Op. 32, N° 6.	Die Verlassene. Holub na javoře.
30–31	Op. 32, N° 7.	Die Thräne. Voda a pláč.
32–34	Op. 32, N° 8.	Die Bescheidene. Skromná.
35–41	Op. 32, N° 9.	Der Ring. Prsten.
42–51	Op. 32, N° 10.	Die Zuversicht. Zelenaj se, zelenaj.
52–55	Op. 32, N° 11.	Die Gefangene. Zajatá.

56–61	Op. 32, N° 12.	Der Trost. Neveta.
62–65	Op. 32, N° 13.	Die wilde Rose. Šípek.

Chyby (výběr): na titulní straně (viz Rozlišovací kritéria), č. 1, t. 12 g^2 (!?), možná je to jen tiskový kaz, v Brahmsově exempláři g^2 škrtnuto; srov. Chyby v **P5**

Datace vydání: leden 1882

odkazy k dataci:

a) AD vyčítá Simrockovi (30. 1. 1882), že mu neposlal korekturu. Dle Dvořákem zmíněné chyby na titulním listu je zcela zřejmé, že se jedná o toto první dvojjazyčné vydání v jednom svazku (**P4**):

„Die ‚Mährischen Duette‘ sah ich erst heute und bin erstaunt über die groben Fehler im zweiten Titelblatt. Warum schicken Sie mir nicht die Korrekturen! Es soll heißen: s průvodem (ein Wort) piana und danach soll stehen bloß Ant.“

b) Signale für die musikalische Welt, Leipzig, Februar 1882, č. 10, s. 160: „Anton Dvořák. Klänge aus Mähren. (Moravské dvojzpevy.) 13 Duette für Sopran und Alt mit Clavierbegleitung. Text deutsch und tschechisch. Op. 32 ...“

Evidované exempláře:

- 1) Gesellschaft der Musikfreunde Wien, sign. VI 30078, inv. č. 25165 (Aus dem Nachlaß von Johannes Brahms)
- 2) Österreichische Nationalbibliothek, Wien, M.S. 43104

Rozlišovací kritéria:

– **P4** a **P5** mají zcela totožné obálky, avšak rozdílné titulní listy: namísto v **P4** chybného „s pru vodem piano“ má **P5** již správně „s průvodem piana“; a na titulním listu **P5** není údaj z tit. listu **P4** „Ent^d Stat. Hall.“

– v notách: 2 texty (německy, pod tím česky, oba stojatě)

– na první notové straně (s. 2) vlevo dole na úrovni plotnového čísla údaj „Stich und Druck der Röder’schen Officin in Leipzig.“

Jestliže vydání **P3** bylo vtištěno z ploten vydání **P2**, pak podobná (nikoli však stejná) situace nastala v případě další dvojice vydání **P4**

a **P5**. Jedná se evidentně o dvojici, která má téměř všechny parametry identické, přičemž nejmarkantnějším rozdílem je počet jazyků: **P4** dvojjazyčné, **P5** trojjazyčné. Vzájemný vztah **P4** a **P5** však není možné definovat jednoduchou rovnicí, jako jsme mohli učinit v případě dvojice prvních sešitových tisků. Mezi tisky **P4** a **P5** je řada drobných rozdílů, které nejsou z vnějšího popisu tisku patrné. Z hlediska filologického jsou však tyto „skryté“ rozdíly velmi významné.

Nejdříve pojednáme základní charakteristiky. Obě vydání byla vytištěna v roce 1882, v menším formátu než všechna vydání předchozí, rozsah stran tím narostl z počtu 37 (**P1**), resp. 51 (**P2**, **P3**) na počet 65 (**P4**, **P5**). Kromě nové sazby i jiného formátu je dalším rozdílem především jiná vazba; po sešitových vydáních **P2** a **P3** vyšla nyní první vydání jednosvazková (**P4** a **P5**).

Otázka jednosvazkového vydání hrála v rozhodování nakladatele značnou roli. Simrock to ostatně potvrdil i v dopisu Brahmsovi. Když se Brahms těsně po vydání dvojjazyčného sešitového podobě dotazoval Simrocka „Haben Sie die Duette von Dvořák bloß einzeln herausgegeben?“,⁸⁷ ptal se na to v souvislosti s chystaným vydáním svých vlastních písní: „...wünsche ich doch, sie erschienen in einem Heft als Sammlung (außerdem einzeln).“⁸⁸ V odpovědi nakladatel popsal svou ze skepse vycházející obchodní strategii:

Fritz Simrock Brahmsovi, 30. 6. 1878, Berlín : Pörschach

„Die Duette von Dvořák sind bloß einzeln, um ihn leichter einzuführen, das ganze Heft kann zwar als solches gekauft werden, aber das kauft niemand; ich werde unausgesetzt gequält, die Lieder op. 69–72 [von Brahms] doch einzeln zu geben, auch die Duette op. 20, 61 und 66 [von Brahms] – ich will aber nicht – es ist unglaublich, wie schwer das Publikum

⁸⁷ Johannes Brahms Simrockovi [25. 6. 1878, Pörschach : Berlín], in: *Johannes Brahms*, Briefwechsel, Bd. X, s. 77.

⁸⁸ Tamtéž, s. 77

sich zu einem Heft entschließt! Das Interesse ist immer nur für das eine Lied oder die eine Nummer da, die gerade gesungen wurde – und der Wunsch, der doch rege werden müßte, nun auch die anderen zu haben, kommt den Leuten nie.“⁸⁹

Po třech letech se Simrockova skepse (nejspíš díky čilému odbytu Dvořákových dvojzpěvů) přeci jen oslabila a nakladatel se rozhodl k výrobě jednosvazkového vydání. Zda to konzultoval se skladatelem, není doloženo, avšak je to pravděpodobné, neboť v tomto dvojjazyčném vydání Simrock publikoval rovněž český text, s čímž by byl možná sám od sebe nepřišel. (Ačkoliv i Simrock jistě dobře věděl, že ani český trh pro něj není zcela zanedbatelný.) A proč Simrock vydal jednosvazkové vydání v dvojjazyčné (**P4**) i trojjazyčné (**P5**) podobě? Nevíme, ale nejspíš opět z obchodních důvodů. (Celkový počet prodaných tisků **P4** a **P5** byl jistě vyšší než by se bylo bývalo prodalo u jednoho nabízeného, trojjazyčného tisku.)

Roku 2001 se v nabídce katalogu stuttgardského antikvárního obchodu Erasmushaus-Musik objevila anotace dosud neznámé pohlednice (dopisnice),⁹⁰ prostřednictvím níž Simrock Dvořáka žádal o zaslání dvojzpěvů s českým textem:

Fritz Simrock Dvořákovi, 26. 10. 1881, Berlín : [Praha]

„Bitte L. D. [Lieber Dvorák] schicken Sie mir die Duette mit böhmischem Text [...]“⁹¹

⁸⁹ *Johannes Brahms und Fritz Simrock. Weg einer Freundschaft. Briefe des Verlegers an den Komponisten*, ed. Kurt Stephenson, Verlag J. J. Augustin, Hamburg 1961, s. 121.

⁹⁰ Katalog v popisu uvádí: „eigenhändige Postkarte an Antonín Dvořák mit Datum und Unterschrift und Poststempel“.

⁹¹ Citováno dle: *Erasmushaus.Musik, Autographen – Musikdrucke – Musikliteratur*, Katalog 1, Stuttgart, s.a. [cca 2001]. Dataci nedatovaného katalogu odvozují dle zmínky o výročí Simrockova úmrtí, uvedené v katalogu na začátku anotace: „Der bedeutende Berliner Musikverleger, der vor 100 Jahre starb, aus der Frühzeit des Kontakts zu dem Prager Komponisten. In einer knappen Mitteilung, aus der Arbeit heraus, schreibt er: „[citace viz výše]“.

Skladatelova odpověď na korespondenčním lístku (dopisnici) je rovněž stručná:

AD Fritzi Simrockovi, [30. 10. 1881], Praha : Berlín

„Die Duette mit böhm[ischem] Text werden Sie doch wohl schon vorige Woche bekommen haben. [...]“⁹²

V následující vzájemné korespondenci Simrocka s Dvořákem jsou dokonce i zmínky o korekturách českého textu, avšak netýkají se dvojzpěvů, nýbrž opery *Šelma sedlák*.⁹³ Další písemnou zmínkou k dvojzpěvům je opět jen zcela stručné sdělení ze závěru Dvořákova korespondenčního lístku Simrockovi z [18. 12. 1881]: „Auch die Duette bekommen Sie bald.“⁹⁴ Editoři kritického vydání dvořákovské korespondence tuto větu v poznámkách nekomentují, z celkového kontextu je však zřejmé, že se jedná o chystané jednosvazkové (dvojazyčné) vydání op. 32 (**P4**), resp. o korekturu, kterou Dvořák hodlal vbrzku zaslat Simrockovi. Ačkoliv částečně by to mohl zpochybňovat tento skladatelův dopis:

AD Fritzi Simrockovi, 30. 1. 1882, Praha : [Berlín]

„[...]Die ‚Mährischen Duette‘ sah ich erst heute und bin erstaunt über die groben Fehler im zweiten Titelblatt. Warum schicken Sie mir nicht die Korrekturen! Es soll heißen: s průvodem (ein Wort) piana und danach soll stehen bloß Ant.
[...]“⁹⁵

⁹² *AD. Korespondence a dokumenty, 1, s. 267.*

⁹³ Srov. Simrockovo sdělení Dvořákovi z 10. 11. 1881 (*AD. Korespondence a dokumenty, 5, s. 333*) a skladatelovu odpověď z 11. 11. 1881 (*AD. Korespondence a dokumenty, 1, s. 270*).

⁹⁴ *AD. Korespondence a dokumenty, 1, s. 276.*

⁹⁵ *AD. Korespondence a dokumenty, 1, s. 285.*

Známe-li nyní dosud neevidované první jednosvazkové vydání **P4**, víme zcela bezpečně, o které chybě se Dvořák v dopisu zmiňuje (viz faksimile titulního listu v Příloze I-1). Rozčiluje se sice, proč mu Simrock neposílá korektury, avšak s největší pravděpodobností měl na mysli právě jen korekturu obálky a titulního listu. Soudím, že korekturu notové části tohoto vydání Dvořák viděl. Soudím tak nejen na základě skladatelova ujištění z prosince, že dueta Simrockovi brzy pošle, ale i na základě skutečnosti, že vydání **P4** téměř neobsahuje chyby, ani v notách ani v textu. Tím ovšem netvrdíme, že všechny drobné odlišnosti oproti dřívějším vydáním, k nimž při nové sazbě tisku **P4** pochopitelně došlo, souvisely se zdokonalováním díla, s jeho přibližováním se intenci skladatele. Naopak, celé řady těchto drobných odlišností si Dvořák při této standardní tiskové korektuře (tolik odlišné od autorské revize, o níž jsme pojednávali v souvislosti s přípravou **P2**) pravděpodobně ani nevšiml, resp. nevěnoval těmto rozdílům pozornost. Na některé tyto rozdíly poukážeme v části věnované v pořadí již pátému vydání souboru třinácti dvojzpěvů op. 32.

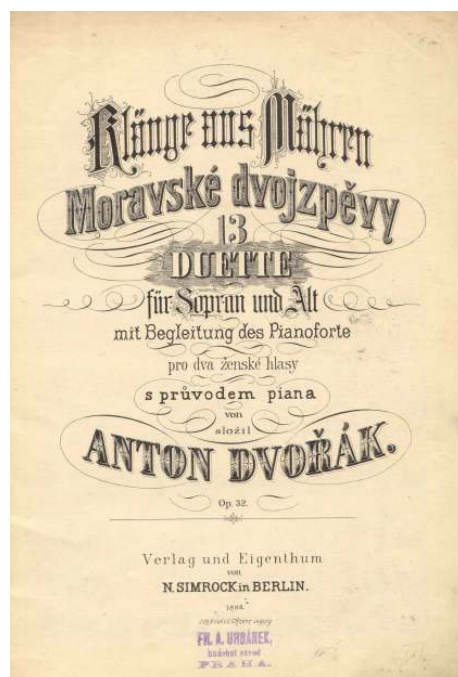
Vydání: P5a (P5b)

první tisk partitury op. 32
první trojjazyčné vydání

Obálka: Totožná s **P4**

Titulní strana: Klänge aus Mähren /
Moravské dvojzpěvy / 13 / DUETTE / für /
Sopran und Alt / ... / s průvodem piana /
von / ... / 1882 ...

(na obr. vpravo **P5a**, větší faksimile
v Příloze I-1)

Číslo ploten atd.: na každé notové straně dole uprostřed číslo plotny „8258“, na první notové straně (s. 2) oproti **P4** není údaj „Stich und Druck der Röder'schen Officin in Leipzig.“

Text: německy (překladatel nikde neuveden, jedná se však o překlad J. S. Debrnova)

česky

anglicky (překladatel nikde neuveden, v úvahu přicházejí 2 překladatelky: buď Mrs. J. P. Morgan, nebo Mrs. Natalia Macfarren)

Vnější popis tisku, názvy obsažených dvojzpěvů:

formát a rozměry: identické s **P4**

použita sazba **P4**, kam byl nyní přiryt 3. text (angličtina), což si na některých místech vyžádalo drobné úpravy nebo dokonce novou sazbu podle tiskové předlohy **P4** (např. s. 31); vydání **P5** obsahuje i řadu chyb v notovém zápisu (srov. dále: Chyby)

přůběžná paginace 2–65 (identická s **P4**)

Op. 32, N° 1. Die Flucht. A já ti uplynu. *The Fugitive.*

Op. 32, N° 2. Das Vöglein. Veleť vtáčku. *Speed thee, Birdie.*

Op. 32, N° 3. Die Trennung. Dyby byla kosa nabróšená. *The Slighted heart.*

Op. 32, N° 4. Scheiden ohne Leiden. V dobrým sme se sešli. *Parting without sorrow.*

Op. 32, N° 5. Das Pfand der Liebe. Slavíkovský polečko malý. *The pledge of love.*

Op. 32, N° 6. Die Verlassene. Holub na javoře. *Forsaken.*

Op. 32, N° 7. Die Thräne. Voda a pláč. *Sad of heart.*

Op. 32, N° 8. Die Bescheidene. Skromná. *The modest maid.*

Op. 32, N° 9. Der Ring. Prsten. *The Ring.*

Op. 32, N° 10. Die Zuversicht. Zelenaj se, zelenaj. *Omens.*

Op. 32, N° 11. Die Gefangene. Zajatá. *The maid imprisoned.*

Op. 32, N° 12. Der Trost. Neveta. *Comfort.*

Op. 32, N° 13. Die wilde Rose. Šípek. *The wild rose.*

Chyby (výběr): odlišnosti nejen vzhledem k **P4**, ale i k dalším vydáním

– v notovém textu: č. 7, takt 8; č. 12, t. 9; č. 13, t. 6, 13, 33, 38, 52–54 (ukázky viz dále)

Datace vydání: **P5a** 1882 [odhad: březen nebo později]

P5b nedatováno

odkazy k dataci: přímo k **P5** zatím žádné, srov. **P4**

Evidované exempláře:

- P5a:** 1) Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., Kabinet hudební historie, 4 B 2664
2) Archiv Pražské konzervatoře, sign. 2 D 2814
3) Gesellschaft der Musikfreunde Wien, sign. VI 30078
4) Österreichische Nationalbibliothek, Wien, M.S. 43105
5) Brahms-Institut, Lübeck (Hofmann-Sammlung)
- P5b:** 1) Národní knihovna ČR, sign. 59 E 742
2) Národní muzeum – České muzeum hudby – Muzeum Antonína Dvořáka, Sg 496, č. inv. 6787 VI, II A, č. př. 171/84

Rozlišovací kritéria pro P5a i P5b:

- na titulním listu **P5** není údaj z tit. listu **P4** „Ent^d Stat. Hall.“
- k rozdílnému titulnímu listu **P4** a **P5** srov. Rozlišovací kritéria v **P4**
- v notové části: 3 texty (německy, pod tím česky, oba stojatě; anglicky pod nimi, příp. zcela nad zpěvními hlasy, kurzívou)
- na první notové straně (s. 2) oproti **P4** bez údaje „Stich und Druck der Röder’schen Officin in Leipzig.“
- oproti tiskové předloze (**P4**) se objevila v tisku **P5** řada chyb v notovém zápisu (výběr viz Chyby)

Rozlišovací kritérium výhradně pro P5b:

- titulní strana nedatována

NB: P5b je pozdější trojjazyčné vydání, oproti **P5a** se však odlišuje jen titulní stranou, notový text **P5b** je zcela identický s **P5a**

Na přípravě jednosvazkového vydání **P4** se Dvořák podílel rozhodně v menší míře než u vydání **P2**. Přesto i vydání **P4** patří k pramenům, na jejichž vzniku měl skladatel svůj podíl. Avšak jednosvazkové trojjazyčné vydání **P5**, v němž se vedle německého a českého textu znovu objevil i text anglický, vzniklo s největší pravděpodobností bez Dvořákovy účasti. Nejen, že o tom neexistuje žádný přímý doklad,

ale především o tom svědčí nemálo chyb. Snad nejvíce se jich vyskytuje v závěrečném dvojzpěvu č. 13 „Šípek“. Vybereme z nich pro ilustraci dvě, pokaždé z klavírního partu:

Vydání **P2**, takty 6-7

Vydání **P5a**, chybně bez odrážky v 6. taktu

V taktu 33 téhož dvojzpěvu je chyba v basu levé ruky klavíru ještě nápadnější:

Vydání **P2**, takty 33-34

Vydání **P5a** s chybou v taktu 33

Obě tyto chyby byly znovu vytištěny nejen v pozdějším nedatovaném dotisku **P5b**, ale nalezneme je ještě v Simrockově vydání z roku 1928!

Tyto a další chyby (srov. výše) jednoznačně dokládají, že citovanému vydání (**P5a i b**) nebyla věnována náležitá pozornost ani ze strany nakladatele ani – a to je zásadní – ze strany skladatele. A jsou to právě tyto chyby, které nám dovolují o mnoho kritičtěji posoudit i další parametry tohoto vydání, které nejsou vysloveně chybné, ale například něčím problematické nebo dokonce jen odlišné, variantní.

Na závěr této kapitoly porovnejme alespoň jedno místo (opět z dvojzpevu „Šípek“) ve více pramenech, počínaje autografem a konče právě pojednaným vydáním **P5**. Záměrně nevybíráme zjevnou chybu, nýbrž příklad mnohem typičtější a častější, reprezentující ony drobnější posuny a změny mezi jednotlivými prameny, zde v oblasti dynamiky.

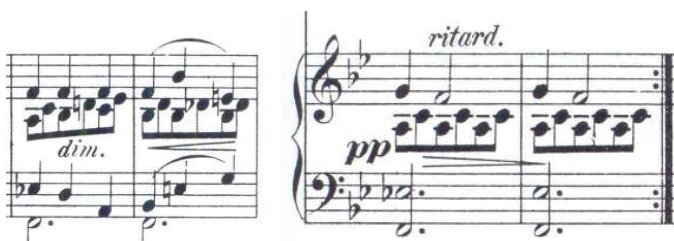
Na čtyřtaktovém úseku z celkem šestitaktové klavírní mezihry je zřejmé, jak se původní skladatelův diferencovaný zápis dynamiky přesunem a umístěním do prostoru mezi dvěma osnovami v prvních tiscích postupně měnil. Bez bližšího komentáře pak navíc připojujeme ještě tentýž úsek v edičním řešení Souborného kritického vydání z roku 1955:

Autograf, takty 43–46

Vydání P1, takty 43–46

Vydání P2, takty 43–46

Vydání P5a, takty 43–46

Souborné kritické vydání, Praha 1955

5 / Moravské dvojzpěvy op. 20 a 38

V předcházející kapitole jsme pojednávali dva opusy 29 a 32 společně, jelikož byly počínaje původním vydáním publikovány v jednom svazku. Rovněž v případě opusových čísel 20 a 38 je hlavním společným jmenovatelem právě hledisko prvních tisků. Oba opusy vycházely sice každý v samostatném svazku, avšak pravděpodobně vždy současně, ve stejném formátu a se zcela identickou obálkou, na níž je pod společným názvem *DUETTE für zwei Singstimmen mit Begleitung des Pianoforte* v podtitulu vytištěn jak op. 20, tak op. 38, včetně názvů všech dvojzpěvů.¹

Těsná vazba prvních tisků obou opusových čísel je patrná také ze stejného počtu i typu jednotlivých vydání. Následující přehled, v němž znovu porovnáváme aktuálně evidovaná vydání s těmi, která eviduje Burghauserův Thematický katalog z roku 1996, přináší základní informace k op. 20. Obdobný přehled k op. 38 v dalším textu už zařazovat nemusíme, jelikož je v zásadě totožný, poukážeme pouze na několik specifických odlišností.

¹ Tato praxe byla v 2. polovině 19. století zcela běžná a netýkala se jen Simrockova nakladatelství. Často také bývala na obálce uvedena veškerá dosavadní skladatelova tvorba pro určité obsazení: u Dvořáka známe takoveto obálky u písní (viz Příloha I-2), komorní tvorby apod.

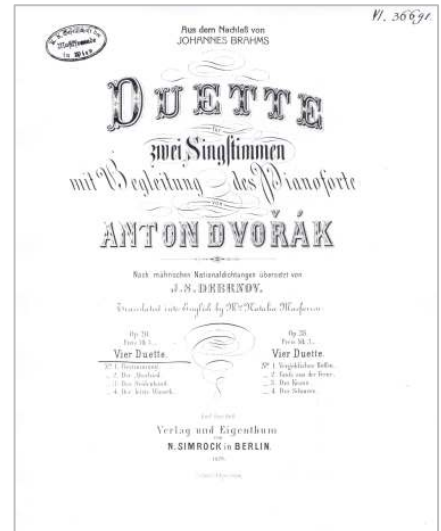
Zkr.	Aktuální evidence (stav k lednu 2007)	Burghauser, J.: <i>Antonín Dvořák. Thematický katalog</i> , Praha 21996
P1	Op. 20 ... Vier Duette ... první tisk partitury op. 20 první jednojazyčné vydání N. Simrock, Berlín 1879 text: německy, J. Srb-Debrnov NB: vydání je pouze jednojazyčné (německé), jakkoli je na obálce uvedeno i jméno překladatelky anglického textu počet evidovaných exemplářů: 2	neuvedeno
P2a	Op. 20 ... Vier Duette ... první tisk partitury op. 20 první dvojjazyčné vydání N. Simrock, Berlín 1879 text: německy, J. S. Debrnov anglicky, Mrs. John P. Morgan počet evidovaných exemplářů: 3	Op. 20 ... Vier Duette ... první tisk partitury op. 20 N. Simrock, Berlín 1879 text: německy, J. S. Debrnov anglicky, Mrs. John P. Morgan
P2b	Op. 20 ... Vier Duette ... raný tisk partitury op. 20 pozdější dvojjazyčné vydání (změna pouze na obálce, v notách oproti P2a beze změn) N. Simrock, Berlín s. a. text: německy (J. S. Debrnov) anglicky (Mrs. John P. Morgan) počet evidovaných exemplářů: 1	neuvedeno

Na jednotlivá vydání op. 20 se nebudeme zaměřovat v rozsahu srovnatelném s předchozí kapitolou, neboť tyto tisky vykazují vzájemně mnohem méně odlišností, než tomu bylo u dříve pojednávaných dvojzpěvů. Tak jako v předchozím stručném přehledu i zde zachováme chronologické pořadí od **P1** do **P2b**. Kromě stručného popisu rozdílných tisků se budeme věnovat zejména historii jejich vydávání, dalším relevantním pramenům a jejich vyhodnocení.

Vydání: P1

první tisk partitury op. 20
první jednojazyčné vydání (německy)

Obálka = titulní strana: DUETTE / für / zwei Singstimmen / mit Begleitung des Pianoforte / von / ANTON DVOŘÁK / Nach mährischen Nationaldichtungen übersetzt von J. S. DEBRNOV. / Translated into English by Mrs Natalia Macfarren. / Op. 20 / ... / Vier Duette. / ... / Op. 38 / ... / Vier Duette. / ... / N. SIMROCK in BERLIN. / 1879. / ...

NB: identická obálka jak pro sešit op. 20, tak pro sešit op. 38
(viz obr. vpravo, větší faksimile v Příloze I-2)

Číslo ploten atd.: na každé notové straně dole uprostřed č. pl. „8135“,
na první notové straně (s. 2) vlevo dole na úrovni plotnového čísla
údaj „Stich und Druck der Röder'schen Officin in Leipzig“

Text: německy, přeložil J. S. Debrnov

Názvy obsažených dvojzpěvů:

číslo a název [názvy, příp. textové incipity v autografu]

I.	Bestimmung.	[Proměny]
II.	Der Abschied.	[„A já se ti nezatočím“]
III.	Das Seidenband.	[Chudoba]
IV.	Der letzte Wunsch.	[„Vuře šohaj, vuře“]

Datace vydání: 1879 [druhá polovina roku]

odkazy k dataci: poslední dopis ohledně přípravy tisku z 21. 6.
1879 (Simrock Dvořákovi)

Evidované exempláře:

- 1) Gesellschaft der Musikfreunde Wien, sign. VI 36691 (Brahms-Nachlaß)
- 2) Brahms-Institut, Lübeck (Simrock-Nachlaß)

Hlavní identifikační znaky: (vše srov. s **P2a** i **P2b**)

- v notách: pouze 1 text (německy), na titulní straně přesto uvedeno: „Translated into English by Mrs Natalia Macfarren.“
- na titulní straně: cena jen v markách (Mk.3.–), názvy dvojzpěvů pouze německy, nakladatelské údaje v spodní části titulního listu následující:

Entf. Star Hall
Verlag und Eigenthum
von
N. SIMROCK in BERLIN.
1879.

Historie vydávání dvou pojednávaných opusů úzce souvisí s velkým zájmem o Dvořáka, který se na konci roku 1878 začal těšit značnému zájmu nakladatelů. Že to Simrockovi nebylo lhostejné a že se o Dvořákovy nejžádanější tituly nehodlal s konkurencí dělit, je nasnadě. Vzájemná korespondence z této doby je v tomto ohledu velmi výmluvná a není pochyb o tom, co patřilo z pohledu nakladatele k těm nejcennějším obchodním artiklům.

Fritz Simrock Dvořákově, 8. 1. 1879, Berlín : Praha

„[...]“

„Slawische Tänze“ oder ähnliche, speziell mit der Benennung „slawische“ etc., etc. versehene Werke muß ich bitten, nicht an Bock oder sonst wen zu geben, es wäre eine Konkurrenz für mich. [...]“²

Víme, jak Dvořák reagoval, tato jeho odpověď je dokonce vůbec prvním dochovaným dopisem, který napsal Simrockovi:

AD Fritzi Simrockovi, 11. 1. 1879, Praha : [Berlín]

² AD. *Korespondence a dokumenty*, 5, s. 129.

„[...] Ich will also gern Ihrem Wunsche entsprechen, wenn ich weiß, daß Sie auch meine früheren Sachen nach und nach herausgeben wollen. Am liebsten wäre mir, wenn Sie etwas Kammermusik oder Lieder, Chöre und dergleichen nehmen. Es muß ja nicht gleich sein, bitte mir nur zu sagen. [...]“³

Po dalších zprávách od Dvořáka Simrock skladateli opět vyjmenovává, o co má největší zájem: „Vierhändige Originalsachen, Duette und Lieder, bitte ich nicht an andere Firmen zu überlassen.“⁴ Hlavně se však Simrock rozhodl neponechávat ediční vyjednávání jen na korespondenčních domluvách a osobně navštívil Dvořáka v Praze. Po návratu pak ještě v dopisu znovu potvrdil, na čem se dohodli.

Fritz Simrock Dvořákovi, 11. 3. 1879, Berlín : [Praha]

„[...] ich bin erst vorgestern von meiner Tour zurückgekehrt und schreibe nun gleich. [...] Von Ihren Kompositionen würde ich Sie nun bitten, mir zu schicken: Op. 6 Lieder (serbisch); Op. 7 ‚Lieder aus der Köninginhofer Handschrift‘; [...] Op. 20 3 ‚Mährische Duette‘, Sopr[an] und Tenor; [...] Op. 38 4 ‚Mährische Duette‘, Sopr[an] und Alt; [...] Versuchen Sie mit den anderen Sachen [...] nun bei Schlesinger, Forberg [...]“⁵

V citovaném dopisu figuruje ještě původní počet dvojzpěvů op. 20, tedy pouze tři, což přesně odpovídá i dochovanému autografu⁶, který Simrock u Dvořáka pravděpodobně viděl. Jako tiskovou

³ *AD. Korespondence a dokumenty*, 1, s. 151.

⁴ Fritz Simrock Dvořákovi, 3. 2. 1879, Berlín : [Praha] , in: *AD. Korespondence a dokumenty*, 5, s. 145.

⁵ *AD. Korespondence a dokumenty*, 5, s. 155. Z první věty dopisu vyplývá, že se Simrock z cesty domů vrátil 9. 3. 1879, a také to, že Praha nebyla posledním místem jeho „Tour“. V Praze tudíž Simrock mohl Dvořáka navštívit nejpozději 8. 3., spíše však dříve. V žádném případě ale ne ve dnech 10.–11. 3., jak je uvedeno v poznámce 2 v citovaném svazku, s. 157; BURGHAUSER 1996, s. 577, uvádí na příslušném místě časové osy Dvořákova života pouze otazník, který bychom mohli nahradit přesnějším údajem „ante 8. 3. 1879“. K dataci Simrockovy návštěvy dále srov. Simrockovy dopisy z 11. a 14. 2. 1879, viz Příloha II.

⁶ Autograf op. 20 je uložen v NM-ČMH pod inv. číslem S 76/1650.

předlohu však skladatel poslal do Berlína opis, který sám revidoval a který obsahoval německý překlad Josefa Srba-Debrnova. Tento opis měl oproti autografu o jeden dvojzpěv víc. K původnímu opusu 20 Dvořák ještě připojil dříve nepublikovaný dvojzpěv z op. 32 „Vuře šohaj, vuře“, přesněji řečeno jeho německou verzi „Der letzte Wunsch“. Informace o opisu, který sloužil jako tisková předloha, můžeme dnes čerpat pouze z cenných lístkových excerpt Boleslava Schnabela-Kalenského, který tento dnes neznámý dobový opis autografu op. 20 popsal následovně:

„Opis rukopisu: *Vier Duette / für zwei Singstimmen componirt von / A. Dvořák / Op. 20 / Die deutsche Übersetzung nach mährischen Nationalliedern / von J. S. Debrnov.* Nade vším Dvořákovou vlastní rukou psané věnování (tužkou): *Der hochverehrten Frau Marie Neff.* V opisu je mnoho Dvoř. poznámek o přednesu a jiných poznámek cizí rukou psaných pro rytce. Na str. 24 na konci třetího dvojzpěvu... je poznámka: *18⁴/₃79 J. S. D(ebrnov?)*. Na str. 30... datum *18⁹/₃79 J. S. D.* (zjevně datum dokončení překladu)⁷

Také ve vydavatelské zprávě kritického vydání dvojzpěvů je jakožto tisková předloha zmiňován opis. Autor kritické zprávy však zjevně nečerpal z citovaných excerpt. Spíše existenci opisu jen předpokládal, neboť správně posoudil autograf op. 20 v tom smyslu, že nebyl tiskovou předlohou.⁸

„Opis tří dvojzpěvů op. 20 (č. 1–3), který byl k dispozici Simrockovu nakladatelství jako předloha pro rytce, byl před odevzdáním zcela jistě patrně samým skladatelem důkladně

⁷ Citováno dle BURGHAUSERA 1996, s. 117, včetně druhů písma, závorek atp.; excerpta, která tvoří součást dosud nezpracovaného fondu Burghauserovy a Šourkovy pozůstalosti, nejsou badatelsky přístupná. Není bez zajímavosti, že se Srbova datace překladů kryje s předpokládanou dobou Simrockovy návštěvy u Dvořáka v Praze.

⁸ Srov. Antonín Dvořák. *Souborné vydání díla, Moravské dvojzpěvy op. 20, 32, 38, partitura*, předmluva Otakar Šourek, vydavatelská zpráva Antonín Čubr, SNKLHU, Praha 1955, s. [103]; k tomuto srov. též 4. kapitulu této práce.

prohlédnut a doplněn, případně opraven, neboť Simrockovo původní vydání, které vyšlo za života skladatelova, je povšechně přesnější než rukopis. Toto vydání odstranilo některé menší nesrovnalosti, zejména v znaménkách přednesových a zpřesnilo frázování, obloučky. Proto také jsme v tomto novém vydání přihlíželi především k němu; podle něho jsme zde též ponechali jako č. 4 dvojzpěv ‚Vuře šohaj, vuře‘, jehož rukopis je zařazen jako č. 6 II. cyklu [...].“⁹

Toto vyhodnocení pramenů z vydavatelské zprávy je v zásadě logické, nelze s ním však souhlasit zcela. A největší námitku musíme vznést především ke způsobu zpracování notové části kritické edice, včetně zcela nedostatečně vypracovaného oddílu různočtení. Uvedu nyní pouze jeden příklad, který se však k problematice vyhodnocení pramenů vztahuje v obecnější rovině.

Hned na třech úvodních taktech čtvrtého dvojzpěvu „Vuře šohaj, vuře“ lze doložit tezi, že první tisk obsahuje skladatelem korigovanou a doplněnou podobu této písně:

Autograf

⁹ Antonín Dvořák. *Souborné vydání díla, Moravské dvojzpěvy op. 20, 32, 38, partitura*, předmluva Otakar Šourek, vydavatelská zpráva Antonín Čubr, SNKLHU, Praha 1955, s. [104].

Allegretto scherzando.

Alt. Su-haj pflügt das Brach-feld dort am Wal-des-ran - de,

Tenor. Su-haj pflügt das Brach-feld dort am Wal-des-ran - de,

Pianoforte. Allegretto scherzando. *sempre staccato*

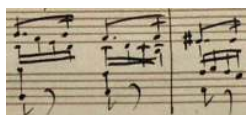
Vydání **P1**

Vypovídají o tom především přeložené zpěvní hlasy, doplněné navíc o dynamické označení (klavír však i v tisku zůstal bez označení dynamiky), dále změna taktu z 2/4 (**A**) na 4/8 (**P1**), lépe vystihující vnitřní pulsaci zejména první poloviny písně. Tyto změny byly nesporně provedeny skladatelem v dnes nezvěstné tiskové předloze. Přesto z tohoto nelze jednoduše vyvodit závěr, že v autografu je vše zaznamenáno pokud ne stejně jako v tisku, tak méně dokonale. Například akcent na 4. šestnáctině třetího taktu v obou vokálních hlasech (jen v **A**) je dle mého soudu velmi delikátním prvkem, který zůstává na jednu stranu jakoby osamocen a v dalším vývoji k němu nenajdeme přímou paralelu, na druhou stranu organicky koresponduje se strukturou celé písně, která s rytmem vtipně pracuje.

– od 6. taktu synkopický prvek v klavíru:

– od 10. taktu jsou v klavíru třikrát za sebou zvýrazněny právě čtvrté šestnáctiny z každé skupinky:

„Logické“ uplatnění akcentu dále spatřuji zejména ve vazbě na text: *v ze-le-ným h^o-ho-ře* (podtržená slabika připadá na 4. šestnáctinu). To by také vysvětlovalo, proč Dvořák v tiskové předloze akcent již nepoužil, neboť německý text má v tomto taktu odlišnou strukturu: na 4. šestnáctině není již začátek slova, jako tomu bylo v češtině: *dort am Wal-des-ran-de*.¹⁰ Akcent by tak šel proti textu.

Na malém detailu tak chceme poukázat na jeden významný aspekt, který byl při dosavadním hodnocení pramenů k opusu 20 zcela opomenut. Tiskovou předlohu pro vydání díla připravoval Dvořák s německým textem. S tímto faktem se musí kritická edice odpovídajícím způsobem vyrovnat, ta stávající však k problematice zhudebněného textu přistoupila velmi problematickým způsobem (k tomu srov. kapitolu 7 této práce).

Obzvláště v situaci, kdy výše zmiňovaná tisková předloha není dochována, je namístě věnovat se pečlivě též autografu a přinejmenším v revizní zprávě zpřístupnit a pojednat alespoň ty nejvýznamnější varianty autografního znění. (Jako další příklad významnější kompoziční varianty v autografu tohoto čtvrtého dvojzpěvu bychom mohli vybrat například takty 32–33, v nichž autograf přináší přinejmenším odlišné, ne-li přesvědčivější řešení dynamiky než první tisk.) Stávající kritická edice přitom k dvojzpěvu „Vuře šohaj, vuře“ ve vydavatelských poznámkách (annotazioni) neuvádí vůbec nic.

Ještě na začátku dubna 1879 měl skladatel tiskovou předlohu k op. 20 (stejně jako k op. 38) stále u sebe, neboť Simrock ji v dopise ze 4. dubna tohoto roku spolu s jinými kompozicemi poptával.¹¹ Dvořákův dopis ze 14. dubna považuji za dopis průvodní, s nímž skladatel zasílal do nakladatelství spolu s tiskovou předlohou k svým raným

¹⁰ Obdobně jako německý text je v dalším vydání rytmičován i text anglický: *at the for-est bor-der*.

¹¹ Srov. dopis Fritze Simrocka Dvořákovi z 4. 4. 1879, in: *AD. Korespondence a dokumenty*, 5, s. 167.

písňím¹² pravděpodobně též obě tiskové předlohy k dvojzpěvům, tj. k op. 20 i k op. 38.¹³

AD Fritzi Simrockovi, 14. 4. 1879, Praha : [Berlín]

„Die Duette und die Lieder bitte ich durchzusehen wegen der Deklamation, Sie werden wohl noch manches finden, was nicht paßt. Die Noten bitte auch dann zu ändern, Sie wissen ja schon, was ich damit meine. [...] An den Texten, namentlich der ‚König[in]hofer Handschrift‘, bitte ich nichts zu ändern.“¹⁴

Je evidentní, že stejně jako u op. 32 byla i při přípravě vydání op. 20 dominantním, ne-li jediným tématem otázka překladu, jeho správné deklamace, resp. koordinace s melodií. Proti Dvořákovu nikde nekomentovanému rozhodnutí doplnit tři původní dvojzpěvy op. 20 ještě jedním číslem z pozdějšího „II. Cyklu“ patrně Simrock vůbec nic nenamítal.

Zvláštností prvního vydání **P1** je chyba na obálce, resp. na titulním listu, který plní zároveň funkci obálky. Přestože se jedná o vydání jednojazyčné (německé), je zde kromě údaje „Nach mährischen Nationaldichtungen übersetzt von J. S. DEBRNOV.“ vytištěn ještě údaj „Translated into English by Mrs Natalia Macfarren.“¹⁵ Na druhé straně titulního listu je rovnou tištěn notový text, takže je zřejmé, že se nemůže jednat například o dodatečné svázání not s jinou, pozdější obálkou. S největší pravděpodobností šlo o výrobní omyl. Nelze však vyloučit ani propagační záměr, jakousi záměrnou,

¹² Čtyři písňe na slova srbské lidové poezie op. 6 a Písňe z Rukopisu královédvorského op. 7.

¹³ Poznámka 1 in: *AD. Korespondence a dokumenty*, 1, s. 172 uvádí (kromě dalších písňí) jen „Moravské dvojzpěvy op. 38 (B 69)“, přitom je téměř jisté, že Dvořák zasílal tiskovou předlohu rovněž k op. 20. K tomuto dále srov. též dopisy z 30. 4. 1879, [26. 5. 1879] a zejména z 21. 6. 1879, všechny in: *AD. Korespondence a dokumenty*, 5, s. 170, 181 a 187, viz též Příloha II.

¹⁴ *AD. Korespondence a dokumenty*, 1, s. 171.

¹⁵ Srov. faksimile obálky v Příloze I-2.

případně záměrně neopravenou chybu, která pak možná lépe avizovala připravované vydání s anglickým překladem, než jen obvyklé upozornění na zadní straně obálky atp.

O chybu jako takovou nám však tolik nejde. Zajímá nás něco jiného, jméno překladatelky: Mrs Natalia Macfarren. Na obálce následujícího vydání (**P2**, popis viz dále), které je již skutečně dvojjazyčné, s německým i anglickým textem, je totiž uvedeno jiné jméno: „English text by Mrs John P. Morgan.“

V předchozí kapitole jsme uvedli, že na žádném z vydání op. 32 není uvedeno jméno překladatele (překladatelky) textů do angličtiny a že se v dosavadní dvořákovské literatuře dosud má za to, že překladatelkou textů k op. 32 byla Mrs. John P. Morgan, tedy stejná překladatelka jako u op. 20 a op. 38. Toto tvrzení nechceme zatím výslovně popírat; konstatujeme zde pouze to, že prozatím nebylo nikým a ničím doloženo.

Na základě výše uvedené chyby z obálky vydání **P1** (společné pro op. 20 a 38) bychom ovšem mohli vyslovit i jinou hypotézu: soubor třinácti dvojzpěvů op. 32 přeložila Mrs. Natalia Macfarren. V nakladatelství s ní pak počítali i pro překlad dalších připravovaných dvojzpěvů, tedy op. 20 a op. 38, a dokonce tyto dva opusy vydali s obálkou, která tento překlad ať už chybně anebo záměrně anoncuje. Poté ale z překladu Natalie Macfarren z nějakých důvodů sešlo, texty přeložila paní John P. Morgan a s jejím jménem byly i publikovány.

Vydání: P2a (P2b)

první tisk partitury op. 20

první dvojjazyčné vydání (německy, anglicky)

Obálka = titulní strana: téměř stejná jako u **P1**, viz Rozlišovací kritéria

NB: identická obálka jak pro sešit op. 20, tak pro sešit op. 38

(na obr. vpravo **P2a**, větší faksimile v Příloze I-2)

Číslo ploten atd.: vše stejné jako u **P1**, údaje navíc viz Rozlišovací kritéria

Text: německy, přeložil J. S. Debrnov

anglicky, přeložila Mrs. John P. Morgan

Názvy obsažených dvojzpěvů:

- I. Bestimmung. *Destined.*
- II. Der Abschied. *The Parting.*
- III. Das Seidenband. *The silken band.*
- IV. Der letzte Wunsch. *The last wish.*

Datace vydání: P2a 1879 [druhá polovina roku], **P2b** nedatováno

odkazy k dataci: stejné jako u **P1**

Evidované exempláře:

P2a: 1) Městská knihovna v Praze, sign. VZ 26111 b

2) Národní knihovna ČR, Praha, sign. Praha 59 A 448/1

3) Archiv Pražské konzervatoře, sign. 3 D 6728

P2b: 1) Městská knihovna v Praze, sign. VZ 26111 c (tento exemplář dochován i se „společnou“ obálkou, vytištěnou pro celkem 10 písňových kompozic od op. 6 do op. 99, viz Příloha I-2)

Rozlišovací kritéria pro P2a i P2b: (vše srov. s **P1**)

– v notách: 2 texty (německy, anglicky)

– na první notové straně každého dvojzpěvu je vždy pod názvem vytištěno: „English text by Mrs John P. Morgan of New York.*)“, odkaz na hvězdičku je vytištěn vždy vlevo dole na úrovni plotnového čísla: „*) Mrs Morgan’s translation is the only translation authorized by the Composer.“

– na titulní straně: „English text by Mrs John P. Morgan.“, cena v markách (Mk 3 –) i v šilincích (Sh 6/–), názvy dvojzpěvů dvojjazyčně (viz Názvy), nakladatelské údaje v spodní části titulního listu následující:

Aufführungsrecht vorbehalten.
Verlag und Eigenthum
von
N. SIMROCK, G. m. b. H. in BERLIN.
Copyright for the British Empire by ALFRED LENGNICK,
57/58, Berners Street,
LONDON, W.
1879.
Verlag von G. B. Neuber, Leipzig.

Rozlišovací kritérium výhradně pro P2b:

– titulní strana nedatována (srov. faksimile v Příloze I-2)

NB: P2b je pozdější dvojjazyčné vydání, oproti **P2a** se však odlišuje jen titulní stranou, notový text **P2b** zcela identický s **P2a**

Dvě jména překladatelek na obálkách **P1** a **P2** jsou důležitou stopou k dalšímu výzkumu překladů Dvořákových dvojzpěvů. V samotné notové části však vydání **P2 (a i b)** přináší pouze jedinou odlišnost v podobě dalšího, anglického překladu. Ten byl ryt do ploten **P1**, které měly pro tento text předem připravené volné místo, které je na vydání **P1** patrné (srov. faksimile v Příloze I-2). Z hlediska notového zápisu můžeme (stejně jako v obdobném případě u op. 32) opět potvrdit platnost rovnice **P2 = P1 + anglický překlad**.

Několik drobných odlišností sice obě vydání na notových stranách vykazují, nejedná se však o žádné faktické změny, nýbrž jen o drobné „posuny“ na místech, kde se nedostávalo místa pro nově doplňovaný text. Při žádné z těchto drobných a pečlivě provedených korektur však nedošlo k obsahové změně oproti

původnímu zápisu. Tyto změny tak pouze dokumentují námi popisovanou technologii vzniku vydání **P2**.¹⁶

Z hlediska historie vydávání je op. 38 velmi těsně spjat s op. 20, téměř ve všech případech jsou historie i dochování pramenů k těmto opusům totožné. První tisky vznikaly současně, pravděpodobně měly i shodnou dobu expedice, mají společnou jak obálku, tak i veškeré formální uspořádání. Není proto nutné samostatně uvádět stručný přehled prvních a raných tisků op. 38 a lze jen odkázat na výše uvedený přehled k op. 20, který kromě plotnových čísel a položky „evidované exempláře“ zcela odpovídá op. 38, a to včetně srovnání s evidencí tisků v Burghauserově katalogu, který i u opusového čísla 38 uvádí pouze jediné vydání¹⁷, v našem označení odpovídající **P2a**.

Rovněž v následujícím popisu zaznamenáváme pouze parametry, které se odlišují. Ty, které se zcela shodují s op. 20 (obálka, text, datace atp.), již znovu neuvádíme.

Vydání: **P1**

první tisk partitury op. 38
první jednojazyčné vydání (německy)

Srov. popis op. 20 **P1**

Čísla ploten atd.: na každé notové straně dole uprostřed č. pl. „8136“, na první notové straně (s. 2) vlevo dole na úrovni plotnového čísla údaj „Stich und Druck der Röder'schen Officin in Leipzig“

¹⁶ Srov. oba tisky například na s. 12 vlevo dole, kde rytec kvůli nedostatku volného místa korigoval umístění trámce a původní oblouček u trámce nově umístil k notovým hlavičkám.

¹⁷ BURGHAUSER, Jarmil: *Antonín Dvořák. Thematický katalog*, Bärenreiter Editio Supraphon, Praha ²1996, s. 147.

Názvy obsažených dvojzpěvů:

číslo a název _____ [odpovídající české názvy v Sušilově sbírce]

- I. Vergebliches Hoffen. [Možnost]
- II. Gruß aus der Ferne. [Jablko]
- III. Der Kranz. [Věneček]
- IV. Der Schmerz. [Hoře]

Evidovaný exemplář:

- 1) Gesellschaft der Musikfreunde Wien, sign. VI 36692 (Brahms-Nachlaß)

Vydání: **P2a (P2b)**

první tisk partitury op. 38

první dvojjazyčné vydání (německy, anglicky)

Srov. popis op. 20 **P2a (P2b)**

Čísla ploten atd.: vše stejné jako u **P1** op. 38, údaje navíc viz
Rozlišovací kritéria pro **P2a** i **P2b** op. 20:

Názvy obsažených dvojzpěvů:

- I. Vergebliches Hoffen. *Hoping in vain.*
- II. Gruß aus der Ferne. *Greeting from afar.*
- III. Der Kranz. *The crown.*
- IV. Der Schmerz. *The smart.*

Evidované exempláře:

- P2a:** 1) Národní knihovna ČR, Praha, sign. 59 A 448/2
2) Brahms-Institut, Lübeck (Simrock-Nachlaß)
- P2b:** 1) Městská knihovna v Praze, sign. VZ 8029

Rovněž u opusového čísla 38 se nedochovala tisková předloha, podle níž byl první tisk zhotoven. Máme o ní však (stejně jako u op. 20)

písemný záznam v lístkových excerptech Boleslava Schnabela-Kalenského:

„Dvořák–Simrock. Opis podélného formátu, cizí rukou psaný: *Vier* [versio I: *Fünf*] *Duette* / *für zwei Singstimmen* / *componiert von* / *A. Dvořák* / *opus 38* [versio I: *31*] / *Die deutsche Übersetzung nach mährischen Nationalliedern* / *von J. S. Debrnov*. Nade vším vlastní rukou Dvoř. napsáno tužkou věnování: *Seinem Freunde und Gönner Johann Neff*. V předposledním taktu po dokončení zpěvu vepsáno: *18⁴/₃79 J. S. D.* Do tohoto sešitu, opatřeného hnědou obálkou vydavatelovou s německým nápisem, vloženo na zvláštním not. papíru vys. formátu téhož [!] opusu čís. 5 (Život vojenský). Obsah: 1) *Klagt ein Vogel*, 2) *Der Gruß*, 3) *Der Kranz*, 4) *Der Schmerz*, 5) *Soldaten-Abschied*.“¹⁸

Opisovač zůstává – stejně jako v případě tiskové předlohy k op. 20 – neznámý. Jisté však je, že nejprve byl pořízen opis čtyř dvojzpěvů, pátý („Život vojenský“ s německým názvem „Soldaten-Abschied“) byl vložen dodatečně. Skladatel pak 14. 4. 1879 odeslal¹⁹ do Berlína všech pět dvojzpěvů, tiskem ale vyšly jen čtyři. Ze Simrockova dopisu víme dokonce proč:

Fritz Simrock Dvořákovi, 21. 6. 1879, Berlín : [Praha]

„[...] Herr Keller hat die Duette, beide Hefte, nun durchkorrigiert. Der Text macht uns an manchen Stellen viel zu schaffen und mußte häufig gänzlich umgestaltet werden. Opus 38, No 5 („Soldaten-Abschied“ etwa benannt) scheint Herrn Keller gar zu unbedeutend und auch im Text zu kindlich. Es kommt auch musikalisch nicht zu einer Steigerung: man erwartet immer etwas, aber es kommt nichts. Er meint, es wäre auch nicht in Ihrem Interesse, diese

¹⁸ Citováno dle BURGHAUSSERA 1996, s. 147; srov. též pozn. 8 v této kapitole.

¹⁹ Srov. též pozn. 14 v této kapitole.

No stechen zu lassen, und ich kann nicht umhin, mich seiner Ansicht anzuschließen. Wollen Sie mir nicht anstatt dieser No 5 ein anderes senden? Wenn das nicht gleich geht, so lasse ich's lieber fort, und wir lassen es auch bei Op. 38 mit 4 Duetten, wie bei Op. 20 – ich warte auf Ihre Antwort, bevor ich die Duette in Stich gebe.“²⁰

Dvořákovo stanovisko sice neznáme, pravděpodobně však neprotestoval a skromně akceptoval návrh na vyřazení pátého dvojzpěvu. Tak jako u předchozí čtveřice dvojzpěvů i u op. 38 platí, že **P2** bylo ryto do ploten **P1**, neboli stejná rovnice: **P2** = **P1** + anglický překlad. Lze najít jen několik málo míst, kde musel být nějaký znak „posunut“ kvůli přidané angličtině²¹, nikde však současně s tím nedošlo k posunu významovému (obsahovému). Rozhodně při těchto drobných korekcích nevznikla žádná chyba, jako se to stalo v tisku **P5** op. 32.

Jelikož z hlediska edičního lze všechny tři výše uvedené tisky k op. 38 (**P1–P2b**) považovat za obsahově totožné, máme k edici těchto čtyř dvojzpěvů k dispozici de facto pouze jediný pramen, první tisk. Ani op. 20 ani op. 38 nevyšel za skladatelova života s českým textem. V případě op. 20 máme k dispozici skladatelův autograf, tedy i původně zhudebněný český text. K op. 38 se autograf bohužel nedochoval. Nezbyvá proto, než k edici vokálních textů použít text Sušilův, o němž pojednáváme v sedmé kapitole této práce.

²⁰ AD. *Korespondence a dokumenty*, 5, s. 187.

²¹ Srovnej například s. 5, 3. takt 1. systému, akcent v pravé ruce klavírního partu; nebo s. 5, 2. takt posledního systému, 2. hlas, fermata. Nově jsou v **P2** vyryty názvy dvojzpěvů, výjimečně též číslo plotny (na s. 8 kvůli nově vepsanému údaji o překladu).

6 / Moravské dvojzpěvy bez opusových čísel

Skladatelův záměr vydat „Život vojenský“¹ jako páté číslo opusu 38 nebyl realizován. Tento dvojzpěv pak zůstal (zřejmě i samotným Dvořákem) nadlouho zapomenut a jako jediný ze všech 23 dvojzpěvů nebyl za života skladatele publikován. Zůstává proto příznačným paradoxem, že Simrockův a Kellerův estetický soud o „Životě vojenském“, jež jsme citovali v závěru předchozí kapitoly, je vůbec nejkompexnějším dobovým soudem o jednom konkrétním dvojzpěvu.

K prvnímu vydání „Života vojenského“ došlo až v roce 1913.² Toto vydání v příloze pražského hudebního časopisu je do značné míry jakýmsi symbolickým návratem na úplný začátek vydávání dvojzpěvů. Po řadě berlínských, mezinárodně distribuovaných tisků byl tento dvojzpěv vydán opět v Praze, opět jakousi nestandardní formou, tentokrát dokonce jen v příloze časopisu, ale také – a to je významné – s původním českým textem.³ Na rozdíl od vydání *Dvojzpěvů* z roku 1876 však pražské vydání z roku 1913 není z hlediska edičního relevantním pramenem. A to nejen proto, že se jedná o vydání posmrtné, neboť i takováto vydání mohou někdy zprostředkovávat intenci skladatele z tehdy ještě dostupných pramenů: zde by mohla přicházet v úvahu například tisková

¹ Podle datace v autografu (NM-ČMH, S 76/1652) byl zkomponován 11. 7. 1876, dobou vzniku tedy jako předposlední z opusového čísla 32, skladatelem označeného jako „III. Cyklus“.

² *Ant. Dvořák: Život vojenský. (Dosud netištěný Moravský dvojzpěv.)*, in: Hudební Revue VII, Příloha 5, Praha [1913]; na první notové straně kromě nakladatelského čísla (U. B. 67) dále uvedeno: Se svolením fy. N. Simrock a dědiců A. Dvořáka. Ryl a tiskl Em. Starý, Praha-Smíchov. (Faksimile první not. strany v Příloze I-3); evidované exempláře: 1) NM-ČMH-MAD, Sg 686, č. inv. 7344 VI, č. př. 48/2001; 2) Městská knihovna v Praze, sign. VZ 26660 b; 3) Národní knihovna ČR, Praha, sign. 59 D 7177; 4) Archiv Pražské konzervatoře, sign. 3 D 10782; 5) tamtéž, sign. 3 D 15458.

³ Obdobná situace nastala i v případě dále pojednaného dvojzpěvu „Na tej našej střeše“.

předloha. Takto tomu však není. Tisk byl s největší pravděpodobností zhotoven na základě autografu, jinou předlohu, jiný pramen nakladatel k dispozici neměl. Vyplývá to jednak z kolace tisku a autografu, která svědčí o velmi těsné vazbě obou pramenů, a jednak ze samotného autografu, v němž je patrná ojedinělá stopa po rozměření tisku resp. vyznačení začátku jedné akolády.

Při neexistenci tiskové předlohy k Simrockovu vydání op. 20, která obsahovala i opis „Života vojenského“⁴, lze pro novou kritickou edici tohoto dvojzpěvu použít pouze jeden pramen, jímž je v tomto případě autograf.

Jediným dvojzpěvem, který nemá opusové číslo v žádném z pramenů, zůstává dvojzpěv „Na tej naší střeše“. Zároveň se také svou genezí výrazně odlišuje od ostatních. Jako jediný nevznikl v souvislosti s domácími hudebními produkcemi v rodině Neffových resp. v souvislosti s předchozími „cykly“ dvojzpěvů. Byl napsán jak známo na objednávku Hudebního odboru Umělecké besedy, která se rozhodla připravit album z drobných skladeb oslovených českých skladatelů a věnovat je korunnému princovi Rudolfovi a korunní princezně Stefánii jako dar k jejich sňatku. Mezi tehdy vybranými skladateli byli Karel Bendl, Antonín Dvořák, Zdeněk Fibich, Josef Foerster, Emanuel Chvála, Karel Knittl, Karel Kovařovic, Pavel Křížkovský, Václav Juda Novotný, František Pivoda, Josef Richard Rozkošný, František Zdeněk Skuherský a Bedřich Smetana. Právě v tomto pořadí, dle abecedního pořádku autorů, byly seřazeny též skladby v samotném albu.

Geneze tohoto daru Hudebního odboru Umělecké besedy je v odborné literatuře popsána jen velmi nedostatečně. Navenek se zdá být nedostatečná pouze datace tisku (bývá datován – ať už

⁴ Srov. předchozí kapitolu.

v závorkách či bez nich – buď rokem 1881, nebo rokem 1882), ve skutečnosti je však problém závažnější.

Rozdílné datování tisku v literatuře je přitom zcela příznačné a nejednou se dokonce vyskytuje obojí datace v rámci jedné práce. To se týká například i kritického vydání dvojzpěvů. V předmluvě nejprve Otakar Šourek píše: „Ze zbývajících dvou dvojzpěvů onen ‚Na tej naší střeše‘ byl otištěn jako druhé číslo ve ‚Slavnostním albu‘, vydaném r. 1881 Uměleckou besedou v Praze (bližší v závěrečné Vydavatelské zprávě)“⁵, zatímco autor vydavatelské zprávy Antonín Čubr uvádí, že „album vyšlo v nakladatelství E. Starého v dubnu r. 1882“.⁶

Proč tato dvojí datace tisku? Je zarážející, že se v literatuře traduje již tak dlouho. Vždyť geneze vydávání tohoto alba je velmi podrobně zachycena v časopisu Dalibor, jehož tehdejší redaktor V. J. Novotný byl zároveň jedním z třinácti skladatelů, kteří do uvedeného alba přispěli.⁷ První zpráva se zde objevila 20. dubna 1881:

„Hudební odbor ‚Umělecké Besedy‘ pražské na oslavu sňatku Jeho cis. kr. Výsosti korunního prince Rudolfa s nejjasnější princeznou Stěpánou podá Jejich Výsostem skvostné album mající obsahovati po jedné skladbě předních našich hudebních skladatelův, kteří za tou příčinou zvláštním komitétem již pozváni byli. Veškeré skladby (dílem pro klavír, dílem pro harmonium, dílem pro zpěv s průvodem piana a mužský čtvero zpěv) zůstanou ovšem majetkem vznešených snoubencův, a jen s Jich zřejmým svolením ‚Umělecká Beseda‘ postará se o důstojné jich vydání a rozšíření.“⁸

⁵ Antonín Dvořák. *Souborné vydání díla, Moravské dvojzpěvy op. 20, 32, 38, partitura*, předmluva Otakar Šourek, vydavatelská zpráva Antonín Čubr, SNKLHU, Praha 1955, s. VI.

⁶ Tamtéž, s. [103].

⁷ *Allegretto à la Polka* pro housle s průvodem klavíru.

⁸ Dalibor, roč. 3, č. 12, 20. dubna 1881, s. 94.

Jednalo se o „skvostné album“ v pravém smyslu slova, neboť obsahovalo přímo autografy skladeb. Potvrzují to dvě následující zprávy z téhož periodika:

„Hudební odbor Umělecké Besedy podá JJ. VV. korunnímu princi Rudolfovi a korunní princezně Stefánii holdovací dárek zajisté významný. Je to album zvláště k tomuto účelu komponovaných skladeb, autory vlastnoručně napsaných. [...]“⁹

Citovaná zpráva přináší navíc vnější popis exempláře, přibližující úroveň jeho výtvarného zpracování, zlatnické výzdoby, knihařské práce atd. Nejobsáhleji je pak album (památník) pojednáno o deset dní později v samostatném článku resp. feuilletonu:

„[...] Památník drží mimo list věnovací vkusnou jednoduchostí provedený 13 listův, obsahujících tolikéž skladeb čelnějších hudebních skladatelův českých, děl naskrze původních a za tím úmyslem zvláště složených a majících vesměs po jednom listě [recte jedné straně listu] velkého formátu kvartového – samých autografů. Napsány jsou skladby ty od skladatelův na skvostném papíře na systémech s modrými liniemi, dle jednotlivých děl zvláště tiskem upravených, [...]. Druhý list: ‚Na tej našej střeše, laštovička nese‘, dvojzpěv na text moravské nár. písně od Ant. Dvořáka. Kdo neznal by půvabného vínku morav. dvojzpěvů Dvořákových, jindy jemnou ušlechtilostí, jindy ohněm až i dramatickým, vždycky ale případnou charakteristikou průvodu vynikající? Tak i v tomto dvojzpěvu, jenž v žádné příčině ani původce svého ani bratří svých nezapře, libý prostičký nápěv, který člověk od původní moravské národní písně nerozezná, případně

⁹ Dalibor, roč. 3, č. 16, 1. června 1881, s. 127.

k významnému a pikantnímu zároveň průvodu se druží; jest to skladba prostonárodní a při tom velice originelní. [...]"¹⁰

Zásadní je tedy rozlišovat mezi dvěma zcela odlišnými prameny, mezi oním darem jako takovým a mezi tiskem, který vyšel o rok později. Zatímco v prvním případě musíme hovořit o autografním albu, případně – s využitím dobových pojmenování – o Pamětním nebo Památném albu (Památníku) s autografem dvojzpěvu „Na tej naší střeše“ (sledujeme-li dvořákovské téma), v druhém případě se jedná již o tisk, přesněji o první tisk, který byl pojmenován Slavnostní album.¹¹

Navíc je zřejmé, že Otakar Šourek, jehož nepřesnou formulaci z roku 1955 jsme uvedli výše, citované zprávy z Dalibora znal. V roce 1949 uvedl totiž přesnější formulaci: „Do autografovaného památníku, jež Umělecká beseda v Praze vydala r. 1881 k sňatku rakouského korunního prince Rudolfa s princeznou Štěpánkou, napsal Dvořák dvojzpěv ‚Na tej naší střeše, laštovička nese‘.“¹² Znovu se tak potvrzuje nejen to, že při kritickém vydání svazku s dvojzpěvy Šourek již nevěnoval pramenům takovou pozornost jako dříve¹³, ale především to, že na mnohá Šourkova relevantní nasazení nebylo navázáno dodnes.

Rovněž ke vzniku tištěné podoby alba se na stránkách Dalibora dochovalo dostatek zpráv: 20. února 1882 to bylo poprvé:

„Album korunnímu princí českými skladateli věnované hodlala ‚Umělecká beseda‘ k nalehání některých členů odboru hudebního rychle vydati a postoupila za 100 zl. právo

¹⁰ Dalibor, roč. 3, č. 17, 10. června 1881, s. 135–136.

¹¹ Úplná citace: *Slavnostní album Jejich císa. výsostem korunnímu princí Rudolfovi a arcikněžně Stefanií na památku sňatku jejich věnované Uměleckou besedou v Praze*, Em. Starý, Praha [květen 1882] (faksimile obálky a titulní strany s věnováním v Příloze I-3). NB: určování datace tisků Emanuela Starého bývá ostatně často obtížné, neboť značnou část své tiskové produkce tento nakladatel (stejně jako řada dalších nakladatelů té doby) nedatoval.

¹² ŠOUREK, Otakar: *Z Dvořákovy cesty za slávou. Hrst proslovů a článků*, Hudební matice Umělecké besedy, Praha 1949, pozn. na s. 61.

¹³ Již v předchozím textu jsme uvedli, že dotyčný svazek byl vydán rok před Šourkovou smrtí.

na prvé vydání skladeb těchto jedné z nakladatelských firem pražských. Při projednávání záležitosti této kladen důraz na to, aby skladby tyto byly pokud možná co nejdříve vydány – myslelo se již před Novým rokem – nyní jsme na sklonku února a pokud víme nemá nakladatel ještě rukopisu. [...]“¹⁴

Taktéž na stránkách Dalibora se k oběma pramenům, k autografnímu albu i k jeho připravované tištěné podobě, vyjádřil také jednatel Hudebního odboru Umělecké besedy Antonín Mikenda, a to v „Přehledu činnosti hudební v Čechách roku 1881“, zpětně hodnotícím předcházející rok:

„[...] Konečně nám budiž dovoleno pochlubiti se Památným albem, jež hudební odbor Umělecké Besedy vznešeným snoubencům [...] odevzdal; [...] v brzké době tiskovou reprodukcí péčí Umělecké Besedy nákladem Em Starého i mezi obecnstvo se [tyto skladby] dostanou, [...]“¹⁵

Následující číslo Dalibora již avizovalo vydání ke dni prvního výročí svatby a dále citovaný inzerát z prvního června nás konečně opravňuje k tvrzení, že tisk Slavnostního alba byl publikován v květnu 1882:

„Ku dni 10. května t. r. jakožto výročnímu dni sňatku J. C. V. kor. prince Rudolfa a arcikněžny Stefanie vyjde tiskem ‚Slavnostní album‘ [...] nákladem firmy Em. Starý v Praze.“¹⁶

„Nákladem firmy Em. Starý v Praze právě vyšlo Slavnostní album [...] Cena 1 zl. 50 kr. Vydání ve skvostné úpravě 3 zl. r. č. [...].“¹⁷

¹⁴ Dalibor, roč. 4, č. 6, 20. února 1882, s. 46.

¹⁵ Dalibor, roč. 4, č. 11, 10. dubna 1882, s. 85.

¹⁶ Dalibor, roč. 4, č. 12, 20. dubna 1882, s. 95.

¹⁷ Dalibor, roč. 4, č. 16, 1. června 1882, s. 128.

Dosud evidujeme tři exempláře tisků v ceně 1 zl. 50 kr.¹⁸ Dražší „vydání ve skvostné úpravě“ máme k dispozici pouze v jednom cenném exempláři, který se dochoval v Dvořákově pozůstalosti.¹⁹ Nejsou v něm vůbec žádné přípisy, ale lze se domnívat, že se jedná o autorský výtisk, který skladatel obdržel po vydání. Tento exemplář není kompletní, je složen ze sedmi volně do sebe vložených archů (samostatných dvojlistů), přičemž k úplnosti schází jeden, osmý (vnitřní) dvojlist.²⁰ Na rozdíl od oboustranně tištěného levnějšího vydání je u dražšího vydání potištěna vždy jen lichá strana a protilehlá sudá byla ponechána prázdná. Toto vydání má navíc větší formát s velkorysejšími okraji a samozřejmě o mnoho kvalitnější papír velké gramáže.²¹ V notách samotných však mezi těmito vydáními žádný rozdíl není.

Dvojpěv byl v albu publikován – stejně jako ostatní vokální skladby – s českým textem. Mezi autografem a tiskem je velmi těsná vazba, přesto oba prameny vykazují některé odlišnosti, především v označování dynamiky. Nevíme, jakou tiskovou předlohu použil k výrobě tištěného vydání nakladatel Starý, nevíme ani, jakým způsobem a zda vůbec se Dvořák na vydání podílel. Vzájemný vztah mezi autografem a prvním tiskem by tak měl být o to pečlivěji pojednán. Studium autografu v místě jeho uložení se možná podaří na některé otázky odpovědět lépe, než jen na základě černobílé kopie autografu, kterou mám prozatím k dispozici.

Místo uložení dlouho nezvěstného autografu poprvé publikoval Jarmil Burghauser v druhém vydání svého katalogu.²² Zdá se však, že ani on neměl k dispozici přímo autograf, nýbrž rovněž pouze kopii, případně jen příslušný odkaz. Nejenom, že uvádí signaturu s

¹⁸ 1) Městská knihovna v Praze, sign. VZ 47120; 2) Národní knihovna ČR, Praha, sign. 59 A 8793; 3) Archiv Pražské konzervatoře, sign. 3 D 10769.

¹⁹ NM-ČMH-MAD, Praha, inv. č. 1406/S 226, SAD 138.

²⁰ Kvůli chybějícímu dvojlistu tak scházejí dvě čísla: VI (K. Knittl, Český národní tanec) a VII (K. Kovařovic, Kanon).

²¹ Pravděpodobnou snahou tohoto vydání bylo alespoň částečně přiblížit podobu původního autografního alba, jehož popis je uveden ve výše citované ukázce z Dalibora (10. června 1881).

²² BURGHAUSER, Jarmil: *Antonín Dvořák. Thematický katalog*, Bärenreiter Editio Supraphon, Praha 21996, s. 208.

drobnou odchylkou oproti katalogizačnímu lístku vídeňské National-Bibliothek²³, ale především Dvořákův autograf dvojzpěvu vůbec nedává do souvislosti s celým autografním albem. O tomto albu se ostatně vůbec nezmiňuje, přestože v oddílu Literatura uvádí několik odkazů na zprávy z Dalibora.²⁴

Právě autografní album je nejpravděpodobnějším klíčem k odpovědi, jak se dostal Dvořákův autograf do Vídně. Je možné, že se autografní album nedochovalo v původním stavu, avšak alespoň podle údajů z katalogizačního lístku by se mělo jednat o „Widmungsband“, nikoli pouze o samostatný autograf.

Vzhledem k tomu, že úroveň práce s prameny bývá v oblasti výzkumu Dvořákových současníků většinou ještě méně uspokojivá než v dvořákovském výzkumu, nelze se tak opřít ani o výsledky těchto bádání. Tak například nedávno publikovaný katalog Fibichova díla datuje Slavnostní album rokem 1881, avšak na jiném místě téhož stručného katalogizačního čísla rokem 1882. V odkazech na literaturu jsou přitom paradoxně uvedeny výhradně jen ty zprávy z Dalibora, které právě pojednávají o rozdílech mezi autografním albem a tiskem. A autograf této Fibichovy Sarabandy? Dle katalogu neznámý.²⁵

²³ SN 2152, zatímco v katalogizačním záznamu knihovny je uvedeno S. m. 2152.

²⁴ Jsou sice neúplné a ne zcela přesné, ale přesto odkazují na několik zmínek o autografním albu.

²⁵ HUDEC, Vladimír: *Zdeněk Fibich. Tematický katalog*, Editio Bärenreiter Praha, Praha 2001, s. 269.

7 / Skladatelova textová předloha k Moravským dvojzpěvům

Problematikou textů, které Dvořák zhudebnil v Moravských dvojzpěvech, se v odborné literatuře zabývalo již několik autorů, počínaje Jaromírem Boreckým, který provedl prvotní základní přiřazení všech zhudebněných textů k sbírkám Františka Sušila,¹ a konče Ivanem Vojtěchem, který naopak na jediném dvojzpěvu brilantně analyzoval řadu strukturálních souvislostí.² Přes značnou různorodost těchto a dalších pojednání můžeme poukázat na jeden jejich shodný rys: všechny dosavadní práce kladou rovnítko mezi text Sušilův a text Dvořákův, přesněji řečeno nepředpokládají existenci rozdílů. Nikdo si tak dosud nepoložil otázku, jakým způsobem Dvořák s textovou předlohou nakládal.

Dále pak poukážeme i na to, že ani textu ze Sušilových sbírek ani textu v Dvořákových autografech a tiscích nebyla dosud věnována taková filologická pozornost, na níž by bylo možné spolehlivě postavit například detailnější analýzu vztahu hudby a slova nebo kritickou edici celého díla, včetně textové složky.

V kritickém vydání Moravských dvojzpěvů z roku 1955 jsou vokální hlasy podloženy pouze textem českým. Další vydání v rámci téže edice z let 1962 a 1971 jsou v zásadě totožná, k českému textu pouze přibyl ještě text německý a anglický. To, že se jedná o novodobé překlady, ponecháme stranou a soustředíme se na češtinu

¹ BORECKÝ, Jaromír: *Antonín Dvořák v písni*, in: „Antonín Dvořák. Sborník statí o jeho díle a životě“, UB, Praha 1912, s. 249–306; Moravských dvojzpěvů se týkají zejména strany 291–295.

² VOJTĚCH, Ivan: *Dotek snu v prokomponování Dvořákovy milostné písně*, in: „Proudy české umělecké tvorby 19. století – sen a ideál“, ed. Marta Ottlová a Milan Pospíšil, Ústav teorie a dějin umění ČSAV, Praha 1990, s. 168–177; reedice pod názvem *Antonín Dvořák: Zajatá (Moravské dvojzpěvy, op. 32, č. 11)*, in: VOJTĚCH, Ivan: *Rozpravy*, Dauphin, Praha 1998, s. 57–72; dále k „Zajaté“ TÝŽ: *Řeči skrytý tón*, in: *Rozpravy*, op. cit., s. 73–87, zejména s. 76–79.

– jazyk, v němž bylo všech 23 dvojzpěvů původně komponováno. Citované souborné vydání (a platí to i pro všechna pozdější vydání v rámci této edice) řeší problematiku textu zhudebněného Dvořákem takto:

„Český text byl zrevidován podle posledního kritického vydání Moravských národních písní, sebraných Františkem Sušilem (Vyšehrad 1951, vyd. Robert Smetana a Bedřich Václavek), které zachovává původní text Sušilův; ten pravděpodobně sloužil Dvořákovi jako předloha.“³

Není pochyb, že takovýto přístup k edici díla spojeného s textem je přinejmenším v současnosti zcela neudržitelný. Citovaná ediční zásada z Vydavatelské zprávy byla také skutečně realizována, což znamená, že:

1) Moravské dvojzpěvy v kritické edici (která je navíc opatřena podtitulem „Kritické vydání podle skladatelova rukopisu“) vyšly s takovou podobou textu, která byla publikována v roce 1951, tedy téměř padesát let po skladatelově smrti!

2) Moravské dvojzpěvy zde vyšly s textem, který údajně skladateli sloužil jako předloha.

Co se druhého bodu týče, stačí snad pouze konstatovat, že předloha je pramenem, z něhož skladatel při své práci vyšel a s nímž pracoval. A editor se musí ptát, jakým způsobem s touto předlohou skladatel pracoval a v jaké podobě text nakonec zhudebnil.⁴ Pouze

³ Antonín Dvořák. *Souborné vydání díla, Moravské dvojzpěvy op. 20, 32, 38, partitura*, předmluva Otakar Šourek, vydavatelská zpráva Antonín Čubr, SNKLHU, Praha 1955, s. [104].

⁴ Ke vztahu skladatele k textové (zde básnické) předloze se lapidárně vyjádřil např. Karl Friedrich Zelter v dopise psaném 18. 10. 1828 Goethovi: „[...] Was geht mich der Poet an! Sein Wort ist ein geworfener Stein den ich aufnehme, und wie ich ihn aufnehme, und wie ich ihn ansehe und erkenne und auslege, das ist *meine Sache!*“, cit. podle MEIER, Andreas: *Textologische Probleme der Liededition. Ein Beitrag zur komparatistischen Editorik*, in: „Musik als Text“. Bericht über den Internationalen Kongreß der Gesellschaft für Musikforschung Freiburg im

v těch případech – a je jich u děl spojených s textem menšina –, u nichž editor konstatuje, že skladatel předlohu doslovně převzal, se obě kategorie, předloha a zhudebněný text, stávají z hlediska podoby textu tímtež. V případě Moravských dvojzpěvů nejsou sice rozdíly mezi uvedenými kategoriemi nijak dramatické, na druhou stranu však rozhodně nejsou zanedbatelné a pominutelné.

K prvnímu bodu je nutné nejdříve poznamenat, že je samozřejmě zcela na místě, aby editoři hudebního díla zkomponovaného na texty Sušilovy sbírky pracovali s nejnovějším vědeckým vydáním této sbírky, resp. aby též spolupracovali s odborníky zkoumajícími Sušilovo dílo. Toto vědecké vydání (a další odborná spolupráce) by mohlo napomoci k lepší orientaci v ediční problematice Sušilovy tvorby – k získání informací o pramenech, okolnostech vydávání sbírky atp. Především pak by tato konzultace měla napomoci k začlenění případných relevantních souvislostí do konkrétního Dvořákova kontextu. Tento záměr však editoři Dvořákova díla v roce 1955 zjevně neměli, neboť citované vědecké vydání Sušilovy sbírky použili výhradně jako zdroj písňových textů.

Z výše naznačených důvodů zařadíme nyní alespoň stručný exkurs do stavu bádání o tzv. třetí Sušilově sbírce, neboť právě tato nás ve vztahu k Dvořákovi zajímá především. Edice Roberta Smetana a Bedřicha Václavka, která vyšla nejprve roku 1941⁵ a poté jen s několika úpravami ještě o deset let později,⁶ bývá ve většině textů označována jako kritické vydání, přestože tento termín není v edici uveden. Vnější podoba těchto vydání (a stejně tak i v současnosti posledního vydání z roku 1998) naopak vykazuje několik parametrů,

Breisgau 1993, edd. Hermann Danuser, Tobias Plebuch, Band 2, Bärenreiter, Kassel etc. 1998, s. 148.

⁵ SUŠIL, František: *Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými*, edd. R. Smetana, B. Václavka, Čin, Praha 1941.

⁶ SUŠIL, František: *Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými*, edd. R. Smetana, J. Václavková, Vyšehrad, Praha 1951.

které je řadí spíše do oblasti praktických vydání. Nezvyklé je už číslování těchto vydání, sugerující přímou návaznost na tisky 19. století. Vydání tzv. třetí Sušilovy sbírky z roku 1941 bylo označeno jako „třetí vydání“, další vydání jako „čtvrté“ a konečně vydání z roku 1998 jako „páté vydání“. (Vše navazuje na „druhé vydání“ z roku 1860!) Dušan Holý ve své práci z roku 2004⁷ přináší řadu dalších poznatků o dosavadních vydáních, koriguje některé Smetanovy a Václavkovy údaje a navyšuje počet vydání třetí Sušilovy sbírky v 19. století na celkový počet pěti vydání. Podle něj se tak u výše jmenovaných vydání z 20. století jedná ve skutečnosti o vydání šesté, sedmé a osmé.⁸ Holého výzkumy sice výrazně prohloubily dosavadní pohled na historii vydávání všech tří Sušilových sbírek, avšak metodologicky zůstávají nadále v zásadě totožné s výzkumy jeho předchůdců. Jak v citovaných novodobých edicích Sušilovy třetí sbírky, tak i v této nejnovější studii k Sušilovým sbírkám není tiskům věnována taková pozornost, jež by odpovídala moderním filologickým požadavkům. Je přitom evidentní, že důkladný výzkum tiskových vydání sbírek, které vyšly za Sušilova života, by v mnohém ohledu přispěl k hlubšímu poznání Sušilova sběratelského díla právě tak, jako se to ukazuje na příkladu detailního zkoumání prvních tisků Dvořákových děl.

V popisu Sušilových prvních tisků nemůžeme na tomto místě postupovat tak systematicky a komplexně jako u prvních tisků Dvořákových. Podnikneme jen několik drobných sond, směřujících výhradně k dvořákovským souvislostem. Ne všechny otázky se budeme snažit řešit, některé pouze vyslovíme.

Jak Smetana s Václavkem, tak i Holý jsou zajedno, že počínaje rokem 1853 začalo vycházet první vydání Sušilovy sbírky – začalo, neboť se jednalo o vydání sešitové. Popisu jednotlivých sešitů se dosud nevěnovala téměř žádná pozornost. (Souvisí to jistě i

⁷ HOLÝ, Dušan: *Budou ještě reedice Sušilových písňových sbírek?*, in: „František Sušil (1804–1868). Odkaz a inspirace“, ed. Věra Frolcová, Město Rousínov – Etnologický ústav AV ČR, Rousínov 2004, s. 51–65.

⁸ HOLÝ 2004, s. 57.

s raritním a fragmentárním dochováním tohoto původního vydání.) Ukončení sešitového vydání S III datuje Holý rokem 1859, přičemž sešitovému vydání jako celku přiděluje označení „První vydání. (Vyšlo v osmi svazcích – ‚sešitech‘.)“. Následující vydání Holý datuje rokem 1860 a označuje je jako „Druhé vydání. (Jednosvazkové – ‚v plátně vázané‘.)“. V textu studie Holý správně zdůrazňuje, že „pokud jde o údaj o pořadí jednotlivých vydání, objevuje se pouze ve vydání druhém, takže u ostatních jejich pořadí jen odvozujeme podle datace“. Pozdější vydání, na která dříve nikdo neupozornil, Holý datuje roky „1872“ a „1882 (?)“. A jako „Páté vydání“ pak označuje to, které sice sám „nikdy neviděl“,⁹ které však zmiňuje a rokem 1891 též datuje Čeněk Zíbrt.

Smetana s Václavkem se o žádném vydání z let 1872–1891 nezmiňují. Nemusí to však znamenat, že o nich nevěděli. Jinak řečeno, v centru jejich zájmu byly tisky, které vyšly za Sušilova života, tj. až po ten z roku 1860, označený na titulním listu jako „druhé vydání“. Ať už o pozdějších vydáních Smetana s Václavkem věděli či nikoli, rozhodně svým „třetím vydáním“ navazovali právě na toto vydání „druhé“.

Studie Dušana Holého přináší celou řadu nových zjištění a je přímo prodchnuta příkladnou osobní spoluúčastí autora na sušilovském výzkumu. Kromě některých řemeslných náležitostí (tisky je nutné popisovat a citovat co možná nejpodrobněji, včetně uložení evidovaných exemplářů) postrádá však zaměření na klíčové momenty v historii vydávání prvních tisků Sušilovy třetí sbírky. Je totiž evidentní, že Sušil své mnohaleté úsilí na vydání této sbírky završoval právě rokem 1860, takže především na tento rok a na roky předcházející by se měla maximálně soustředit filologická pozornost editorů, kteří se chtějí dobrat co možná nejlepší tištěné podoby Sušilovy sbírky. V tomto ohledu zaměřili Smetana s Václavkem svou pozornost zcela správně. Robertu Smetanovi se navíc podařilo nalézt i Sušilův příruční tisk první sbírky z roku 1835 s četnými

⁹ HOLÝ 2004, s. 53.

Sušilovými příписy,¹⁰ který v ediční práci Smetany a Václavka představoval další z velmi významných pramenů. Škoda, že oba editoři své úsilí nedotáhli a že se někdy spokojili jen s přibližnými a nejednoznačnými formulacemi. Přes tyto výhrady se jim však podařilo postihnout to, co je pro danou problematiku klíčové, totiž obsahové odlišnosti mezi jednotlivými prvními tisky. Dokládá to tento úsek z jejich Doslovu:

„R. 1853 na jaře vyšel první sešit definitivní sbírky Sušilovy, *Moravských národních písní s nápěvy do textu vřaděnými*. V rychlém sledu následovaly další tři sešity, ale dokončení díla – pátý sešit vyšel až v r. 1856 – se protáhlo až do r. 1860, jednak proto, že Sušil ještě stále sbíral nové a nové písně, jednak pro malý zájem odběratelů, pro který prý nakladatel dokončení sbírky oddaloval. 17. prosince 1859 je datována předmluva Sušilova, kterou napsal při dokončování tisku knihy. Koncem r. 1859 nebo začátkem r. 1860 byl tisk dokončen. Zdá se však, že zatím byly rozebrány jednotlivé sešity nebo dokončením díla v jednom svazku byl o ně vzbuzen nový zájem, neboť již v r. 1860 vyšlo druhé vydání, které sice zachovává přesně rozdělení textu i nápěvů na jednotlivých stranách, ale přece jen je v textech celé znova přesázeno. Tento fakt byl dosud přehlížen, nezaznamenal jej na př. ani autor sušilovské monografie P. Vychodil (*František Sušil. Životopisný nástin od Pavla Vychodila; Brno, 1898*). Dílo tu bylo sice vydáno stejně jako ve vydání prvním, ale v textech najdeme řadu drobných odchylek, které sice opravují některé chyby a nedůslednosti Sušilovy, uvádějí však do textu zase chyby nové. Pro kritiku textu je to tedy fakt významný.“¹¹

Všimněme si, že v citovaném úseku je spíše mimochodem zmíněno jednosvazkové vydání, o němž se pak nejen v Smetanově a

¹⁰ Bliže srov. SUŠIL 1951, s. 749.

¹¹ SUŠIL 1951, s. 748.

Václavkově textu, ale ani v žádné novější literatuře dále již nepsalo: „Zdá se však, že zatím byly rozebrány jednotlivé sešity nebo dokončením díla v jednom svazku byl o ně vzbuzen nový zájem, neboť již v r. 1860 vyšlo druhé vydání [...]“. Toto jednosvazkové vydání, lišící se od „druhého“ jednosvazkového vydání z roku 1860 titulním listem i celou řadou dalších odchylek, skutečně existuje. V katalozích knihoven bývá evidováno buď jako nedatované, nebo s datací uvedenou na konci Předmluvy (1859).¹² S tímto prvním jednosvazkovým vydáním prokazatelně pracovali i Smetana s Václavkem, faksimile titulního listu tohoto tisku je v obou jejich edicích.¹³ Proč však o něm blíže nepojednávají? Podle mého názoru pokládali toto vydání za identické s vydáním sešitovým. S největší pravděpodobností to v zásadě i odpovídá skutečnosti; po vytištění posledního sešitu vyšlo celé toto „sešitové“ vydání také souborně v jednom svazku, který byl pouze namísto jednotlivých „sešitových“ obálek vybaven novou obálkou, předmluvou atd.¹⁴ Mohlo zde ovšem dojít také k celé řadě dalších změn, doplňků a korektur. To však může ukázat až podrobné filologické srovnání prvního sešitového a prvního jednosvazkového vydání, které zatím nikdo neprovedl. Srovnání, které provedli Smetana s Václavkem, a které se s nejvyšší pravděpodobností týkalo dvou jednosvazkových vydání, dospělo k těmto závěrům:

„Vydavatelé [Smetana s Václavkem] vyšli při své ediční práci z vydání prvního jakožto z vydání, které Sušil sám redigoval. Není totiž známo, zda druhé vydání prošlo všude rukama Sušilovými (nenajdeme je vůbec zaznamenáno v literárně historických pracích). Při redakci textu i nápěvu se tedy drželi vydání prvního, ale přihlíželi k druhému vydání potud, pokud jsou v něm nedůslednosti, chyby a nesprávnosti

¹² Takto je například katalogizován exemplář v Národní knihovně ČR, sign. 54 G 6171; faksimile titulní strany v Příloze III.

¹³ SUŠIL 1941, obrazová příloha č. 56, za s. 752; SUŠIL 1951, obrazová příloha č. 20, za s. 767.

¹⁴ Právě ze Sušilovy Předmluvy, z jejího závěru (SUŠIL 1859/1860, s. VI) lze mnohé z takto naznačeného vydavatelského procesu vyčíst.

prvního vydání opraveny, protože účast Sušilova na těchto opravách není vyloučena.“¹⁵

I kdyby se v případě prvního sešitového a prvního jednosvazkového vydání jednalo z obsahového hlediska o tentýž (nezměněný) notový a slovní text, není možné tato vydání pojímat jako identická. Z celé řady důvodů je důležité pojednat každý exemplář samostatně. Lze například předpokládat, že kromě volně dochovaných sešitů se mohly dochovat též sešity, které byly svázané až později (v knihovně, případně jiným uživatelem). Takovéto exempláře je pak nezbytné odlišit od exemplářů jednosvazkových, které pocházejí z původní tiskárny.

Rozšířený přehled dosavadních vydání S III ve studii Dušana Holého musíme proto již nyní (přesto, že zde neprovádíme detailní výzkum sušilovských tisků) dále rozšířit přinejmenším o nedatované¹⁶ jednosvazkové vydání. Pro orientaci připojuji (formou provizorního náčrtu) přehled těchto raných vydání včetně porovnání s údaji, které jsem pro tento účel z citované studie extrahoval.

¹⁵ SUŠIL 1951, s. 757–758.

¹⁶ Nepočítáme-li zmíněnou dataci Předmluvy.

Zkr.	Aktuální evidence (stav k lednu 2007)	HOLÝ 2004
P1	<i>Moravské národní písně s nápěvy.</i> Sebrané od Fr. Sušila. ... Tiskem a nákladem c. a k. dvorního knihkupectví Karla Winikera. V Brně 1853–1859[?] původní vydání S III (sešitové) počet evidovaných exemplářů: 1 fragment ¹⁷	<i>Moravské národní písně s nápěvy.</i> Sebrané od Fr. Sušila. ... Tiskem a nákladem c. a k. dvorního knihkupectví Karla Winikera. V Brně 1853–1859 první vydání S III (Vyšlo v osmi svazcích – „sešitech“)
P2	<i>Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými</i> Sebral a vydal František Sušil Tiskem a nákladem Karla Winikera. V Brně, s. a. [1859?, 1860?] první vydání S III v jednom svazku počet evidovaných exemplářů: 3 ¹⁸	neuvedeno
P3	<i>Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými</i> Sebral a vydal František Sušil Druhé vydání Tiskem a nákladem Karla Winikera. V Brně 1860 druhé vydání S III v jednom svazku počet evidovaných exemplářů: 2 ¹⁹	<i>Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými</i> Sebral a vydal František Sušil Druhé vydání Tiskem a nákladem Karla Winikera. V Brně 1860 druhé vydání S III (jednosvazkové – „v plátně vázané“.)

Provizorní přehled tvoří pouze základ k standardnímu, mnohem detailnější popisu, v němž nesmí chybět přesnější popis obálky, titulního listu atp., dále pak zejména upozornění na odchylky nebo příznačné chyby, sloužící jako rozlišovací kritérium při zařazování jednotlivých exemplářů ke konkrétnímu vydání.

Jak je důkladný popis pramenů důležitý, můžeme ukázat na omylu, kterého se dopustil Dušan Holý ve snaze o nápravu domnělého omylu Smetany a Václavka: „Pokud jde o titulní list třetí

¹⁷ Pouze faksimile, in: HOLÝ 2004, s. 58–59.

¹⁸ 1) Národní knihovna ČR, Praha, sign. 54 G 6171; 2) Knihovna Etnologického ústavu AV ČR, v. v. i., Praha, sign. D 1053a, přír. č. 7978 (avšak s titulním listem shodným s **P3!**); 3) Městská knihovna v Praze, sign. Vt 52426 a.

¹⁹ 1) Knihovna Etnologického ústavu AV ČR, v. v. i., Praha, sign. D 1053, přír. č. 2629; 2) exemplář citován v „dvořákovské“ části této kapitoly.

sbírky uvedený ve vydání z roku 1941 v rámci vyobrazení pod č. 56, tak ten se nevztahuje k vydání z roku 1860, jak je zde v popisku chybně uvedeno, nýbrž k vydání ‚sešitovému‘ z let 1853–1859.²⁰ Pohlédneme-li však na faksimile titulního listu ‚sešitového‘ vydání z let 1853–1859, konkrétně VII. svazku (jak je na jiném místě své studie otiskuje sám Holý),²¹ zjistíme, že faksimile otištěné u Smetany s Václavkem nepatří ani k **P1** ani k **P3**, nýbrž se přesně shoduje s titulním listem citovaného exempláře z Národní knihovny, tedy s prvním vydáním v jednom svazku (**P2**).

Jako příklad příznačné [signifikantní] tiskové chyby, velmi užitečné pro identifikaci dalších případných exemplářů, můžeme uvést například zrcadlově obrácené N ve jménu FRANTIŠEK na titulním listu **P3**, tj. druhého vydání v jednom svazku.²²

Filologická identifikace jednotlivých vydání se však nemůže spolehnout pouze na přesné rozlišování titulních listů a všech dalších vnějších údajů, které zaznamenává knihovník při vytváření katalogizačního záznamu. Při filologickém zkoumání je vždy nezbytné prověřit více parametrů a zjistit, zda konkrétní exemplář skutečně vykazuje všechny náležitosti příslušného vydání. Tak například v knihovně Etnologického ústavu AV ČR v Praze jsou dochovány dva exempláře Sušilovy třetí sbírky. Oba se zdají být podle titulní strany vydáním **P3** (na totožném titulním listu je uvedeno „Druhé vydání [...] V Brně 1860“) a takto jsou oba exempláře též evidovány na společném katalogizačním lístku. Ve skutečnosti se však jedná o vydání odlišná. Tiskem **P3** je pouze exemplář se signaturou D 1053 a přírůstkovým číslem 2629, zatímco druhý exemplář (D1053a, přír. č.7978) je oním prvním jednosvazkovým vydáním (**P2**). Pouze titulní list k němu z hlediska naší typologie „nepatří“; k sloučení titulního listu **P3** s tiskem **P2**

²⁰ HOLÝ 2004, s. 55.

²¹ HOLÝ 2004, s. 58.

²² Viz faksimile v Příloze III; faksimile jiného exempláře vydání **P3** in: HOLÝ 2004, s. 60 (Příloha 4).

mohlo dojít buď již při samotné výrobě tohoto svazku, nebo při pozdější vazbě.

Na tomto místě se pochopitelně nebudeme podrobněji zabývat odchylkami vydání **P2** a **P3**, neboť je to úkol výhradně sušilovské filologie. Několik rozdílů zmíníme v další, „dvořákovské“ části této kapitoly a nyní pouze pro ilustraci uvedeme tři příklady. Rozdíly uvedených vydání jsou poměrně různorodé, od drobných korektur interpunkce přes dílčí opravy notového nebo textového zápisu až po opravy větších úseků textu.

Ve vydání **P3** byla kupříkladu provedena korektura chybné noty *h¹* z předchozího vydání **P2** (čtvrtý takt písně „Pověz te mně má panenko hezká“). V některých exemplářích jsou takovéto chyby dokonce v řadě případů označeny. Týká se to i tohoto exempláře z Městské knihovny v Praze, pocházejícího z pozůstalosti Jana Maláta.

P2,²³ s. 634

P3,²⁴ s. 634

Druhý příklad vybereme přímo z „dvořákovské“ oblasti. Jedná se o korekturu textu v písni „Dyby byla kosa nabróšená“. Namísto správného *šupaj šupaj* (**P3**) je v předchozím vydání chybně vytištěno *šuhaj šuhaj* (**P2**).

²³ Městská knihovna v Praze, sign. Vt 52426 a. NB: Ne u všech takto vyznačených korektur však obsahuje pozdější vydání též změnu.

²⁴ Exemplář z knihovny Etnologického ústavu AV ČR, v. v. i., Praha, sign. D 1053, přír. č. 2629.

P2,²⁵ s. 638

Dyby byla kosa nabróšená, dyby byla votava!
Co by vona drobnó jetelinku, co by vona šupala!
A šuhaj šuhaj drobná jetelinko,

P3,²⁶ s. 638

Dyby byla kosa nabróšená, dyby byla votava!
Co by vona drobnó jetelinku, co by vona šupala!
A šupaj šupaj drobná jetelinko,

A třetí, rovněž „dvořákovskou“ ukázkou („Život vojenský“), poukážeme ještě na jinou odlišnost, která znovu položí výrazný akcent na konkrétní exemplář, jenž se vždy může i v rámci „vlastní“ kategorie něčím lišit. Jedná se totiž o odlišnost mezi dvěma exempláři téhož vydání **P2**. Také v tomto exempláři je přepis (neznámou rukou) s různočtením.

P2,²⁷ s. 590

Pod ha-jič-kem ze-le-ná sa o-ves, pod ha-jič-kem
ze-le-ná sa o-ves, ně-co ty mně můj sy-nečku pověz.

P2,²⁸ s. 590

Pod ha-jič-kem ze-le-ná sa o-ves, pod ha-jič-kem
ze-le-ná sa o-ves, ně-co ty mně můj sy-nečku pověz.

Na závěr tohoto exkursu můžeme shrnout, že Smetana s Václavkem si za hlavní pramen své edice zvolili první vydání, čímž mohli mýnit jak **P1**, tak **P2**, zatímco k „druhému vydání“ (**P3**) pouze

²⁵ Exemplář vydání **P2** citován v pozn. 22.

²⁶ Exemplář vydání **P3** citován v pozn. 23.

²⁷ Exemplář vydání **P2** z Národní knihovny ČR, sign. 54 G 6171.

²⁸ Exemplář vydání **P2** z Městské knihovny v Praze, sign. Vt 52426 a.

přihlíželi a přikláněli se k němu jen v nejasných a sporných případech, vyskytujících se v hlavním prameni.

Žádná z dvořákovských prací dosud neřešila důkladně otázku, které vydání Sušilovy sbírky použil Dvořák při kompozici Moravských dvojzpěvů; většinou nacházíme spíše jen zmínky, mechanická přiřazování atp. Nápadná je v této souvislosti navíc skutečnost, že novější práce (cca z posledního půlstoletí) jsou ve zmínkách o Dvořákově zdroji lidových textů nejen stručnější, ale také jednoznačnější – jinými slovy, na drobné pochybnosti nebo jiné zmínky z dřívějších textů nereagují. Opět se tedy nejvíce dovídáme hlavně od Boreckého a Šourka.²⁹

Prvně jmenovaný provedl základní výzkum, přičemž výchozí situaci měl dosti ztíženou: český text znal jen u 14 dvojzpěvů, zbývající dvojzpěvy v té době nebyly s českým textem ještě publikovány a rukopisnými prameny Borecký dle všeho nedisponoval. Každý dvojzpěv Borecký pojednává zvlášť, u některých z nich zmiňuje hned několik sbírek, v nichž se daný lidový text nachází. Hlavní zdroj však označil jednoznačně:

„Písňe, jichž texty Dvořák si posloužil, obsaženy jsou vesměs v sbírkách Sušilových. Cituji zde, pokud jinak nepoznamenáno dle druhého vydání (Moravské národní písňe s nápěvy do textu vřaděnými. Sebral a vydal František Sušil. V Brně, u Karla Winikera 1860).“³⁰

V 1. dílu své dvořákovské monografie Šourek odkazuje právě na Boreckého výzkum a zmiňuje vedle již uvedené Sušilovy třetí sbírky z roku 1860 též jeho první sbírku Moravských národních

²⁹ BORECKÝ 1912; ŠOUREK 1916 a poté zejména v jeho dále citovaných pracích.

³⁰ BORECKÝ 1912, s. 292.

písní z roku 1835.³¹ Podrobněji se k výzkumu Moravských dvojzpěvů Šourek vrátil ve své studii *Jan Neff a Antonín Dvořák*, v níž spolu s historií objednávky dvojzpěvů také uvádí, jak se Dvořák dostal k předloze lidových písní, resp. zmiňuje exemplář, z něhož prý Dvořák čerpal:

„Dvořák projevil [...] ochotu tomuto přání vyhovět, vyžádav si pouze, aby mu ony písně byly opatřeny. Stalo se to tím, že z rodinné knihovny Vojty Náprstka byla vypůjčena Sušilova sbírka ‚Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými‘ (v druhém vydání z r. 1860) jako pramen nejvhodnější a nejbohatší, při čemž Neff sám upozornil snad Dvořáka na některé zvláště půvabné písně.“³²

Zmínku o exempláři Šourek pravděpodobně čerpal od Marie Neffové, která ve svém textu z roku 1904 obdobně uvádí:

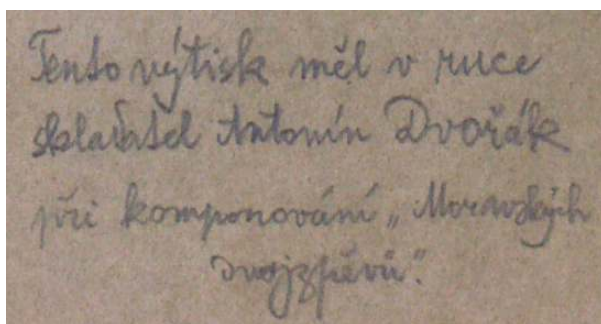
„Můj muž, horlivý Moravan, jednou za řeči prohodí k Dvořákovi: ‚Což by se nedalo složit v dvojzpěvy něco domácího, na příklad moravské písně?‘ ‚Proč ne – na to Dvořák, – vyhledejte si pěkné texty, ostatní obstarám‘. Ujednáno, vykonáno. Naše vychovatelka, slečna Marie Blažkova, došla k Náprstkovům, vypůjčila si Sušilovu sbírku, vybrala dle svého vkusu asi 15 písní a Dvořák slíbil, že k nim napíše druhý hlas a průvod. Za několik dnů však si věc rozmyslil. ‚Já to dělat nebudu – řekl – chcete-li, napíšu dvojzpěvy dle svého vkusu, k tomuhle druhé hlasy psát nebudu‘. Nikdo nenaříkal a Dvořák pustil se po svém do práce a skomponoval svoje slavné ‚Moravské dvojzpěvy‘.³³

³¹ ŠOUREK, Otakar: *Život a dílo Antonína Dvořáka, část první 1841–1877*, Hudební matice Umělecké besedy, Praha 1922, s. 193.

³² ŠOUREK, Otakar: *Jan Neff a Antonín Dvořák*, in: „Jan Neff 1832–1932“, Miloš a Vladimír Neffové, Praha 1932, s. 73 (V reedici této studie se změněným titulem *Dvořák a Neffovi* in: Otakar Šourek: *Z Dvořákovy cesty za slávou, Hrst proslovů a článků*, Hudební matice Umělecké besedy, Praha 1949, s. 47.

³³ NEFFOVÁ, Marie: *Dvořák, Brahms a Moravské dvojzpěvy*, in: *Národní listy* 30. června 1904, č. 179, s. 4.

Ačkoli prameny typu příručního exempláře textové předlohy nejsou významem srovnatelné například se skladatelovými autografy, přesto je trochu s podivem, že se nikdo z dvořákovských badatelů dosud „k Náprstkům“ nevypravil. Historická knihovna Vojty Náprstka, spravovaná od doby svého vzniku stále v původních prostorách domu U Halánků na Betlémském náměstí, tj. v dnešním Náprstkově muzeu asijských, afrických a amerických kultur, obsahuje sice jen jeden exemplář Sušilovy sbírky, zato však ten, který se kdysi dostal do rukou Antonínu Dvořákově. Na přidešti svazku je tato významná okolnost dokonce zapsána:

Tento exemplář Sušilovy třetí sbírky z roku 1860³⁴ má na titulní straně dvě razítka: „Vojta Náprstek“ a „Revise 1904“.³⁵ Že byla tato kniha v Náprstkově knihovně již v době kompozice dvojzpěvů, dokládá však především katalog, který (nejprve v listkové formě) založil a pak v roce 1872 vydal tiskem František Šlechta.³⁶

K identifikaci autora výše uvedeného přípisu na přidešti svazku³⁷ zatím nemáme žádný přímý doklad. Současná vedoucí knihovny Náprstkova muzea, PhDr. Milena Secká, CSc., vylučuje, že by tužkový přípis mohl být napsán rukou Vojty Náprstka, který prý

³⁴ SUŠIL, František: *Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými*, druhé vydání, tiskem a nákladem Karla Winikera, Brno 1860, sign. I M 1.

³⁵ Viz faksimile v Příloze III.

³⁶ ŠLECHTA, František: *Knihovna V. Náprstka, I., Knihy české – bohémica, Vojta Náprstek's Library, I. Catalogue of books in the Bohemian language & Bohémica in general*, tisk Josefa Koláře, nákladem vlastním, Praha 1872; Sušilova sbírka je zde uvedena na s. 55.

³⁷ Faksimile celého přidešti včetně ex libris Maxe Švabinského „Vojta Náprstek“ uvádíme v Příloze III.

nepsal takto úhledně. Spíše se domnívá, že autorem přípisu by mohl být Bohumír Lifka,³⁸ někdejší archivář a dlouholetý vedoucí této knihovny. V Lifkově bibliografii se mi zatím nepodařilo najít k tomuto exempláři žádnou zmínku a *Vzpomínky bibliotekáře a bibliofila Bohumíra Lifky*, které k desátému výročí Lifkova úmrtí vydal Pravoslav Kneidl,³⁹ jsou ve skutečnosti drobnou bibliofilii, přinášející jen několik Lifkových poznámek k zamýšleným, bohužel však již nenapsaným vzpomínkám. Přesto je nasnadě, že přesně formulovaný přípis, citlivě navíc zakomponovaný do jednoho celku s ex libris Maxe Švabinského „Vojta Náprstek“, dostatečně napovídá, že jeho autorem byl s velkou pravděpodobností nejen znalec Náprstkovy knihovny, ale také znalec knižní kultury jako takové. A právě Lifka, proslulý též svými kontakty s exlibrisovými grafiky, splňoval uvedené charakteristiky v nejvyšší možné míře. V každém případě musel tento Sušilův svazek velmi dobře znát.⁴⁰

O kontaktech Vojty Náprstka s Antonínem Dvořákem se dosud ví jen velmi málo. Zdeněk Šolle, autor monografie o *Vojtovi Náprstkovi*⁴¹ vychází jen z toho, co publikovala Jitka Slavíková ve své úvaze *Jak se Antonín Dvořák učil anglicky*: „Dvořákovi mohl pomáhat při studiu také Vojta Náprstek: přinejmenším alespoň tím, že věnoval skladateli anglicko-německý slovník (uchovaný v Dvořákově pozůstalosti), který nese přípis: Na památku Vojta Náprstek, 1884.“⁴² Z poznatků Slavíkové s největší pravděpodobností čerpal

³⁸ PhDr. Bohumír Lifka (1900–1987).

³⁹ *Vzpomínky bibliotekáře a bibliofila Bohumíra Lifky*, sestavil a doslov napsal Pravoslav Kneidl, Spolek českých bibliofilů, Praha 1997.

⁴⁰ V citované edici *Vzpomínek* Pravoslav Kneidl v doslovu vzpomíná i na svou osobní spolupráci s Lifkou: „Při této společné práci [zpracovávání fondů zámeckých knihoven] jsem poznal jeho obrovské literární a knihovnědné znalosti. Jediným pohledem na titul knihy dovedl dílo zařadit do souvislostí kulturních, nakladatelských a tiskařských, dovedl určit pro koho by zdánlivě efemérní svazček mohl mít cenu.“, op. cit., s. 14–15.

⁴¹ ŠOLLE, Zdeněk: *Vojta Náprstek a jeho doba*, Felis, Praha 1994.

⁴² SLAVÍKOVÁ, Jitka: *Jak se Antonín Dvořák učil anglicky*, in: Gramorevue, roč. 21 (1985), č. 11.

také Milan Kuna v textu své předmluvy k prvnímu svazku kritické edice dvořákovské korespondence.⁴³

Dvořákův příruční exemplář z Náprstkovy knihovny je v podstatě nepopsaný. Až na výjimky (jednou z nich byl podle citovaného svědectví Marie Neffové právě Dvořák) tento svazek neopustil čítárnu domu U Halánků; svědčí o tom přípisy na protilehlé straně předešlé: *Presenční! Nepůjčuje se z domu!* Nemnohé přípisy (většinou tužkou) s velkou pravděpodobností s Dvořákem nesouvisí.⁴⁴ To, že skladatel přímo do svazku patrně vůbec nic nenapsal, nesouvisí jen s tím, že byl k zapůjčené knize šetrný. Prohlédneme-li si jiné knihy pocházející přímo z Dvořákovy osobní knihovny – resp. tu část, která je uložena ve sbírkách Českého muzea hudby –, zjistíme, že ve většině z nich žádné přípisy nejsou.⁴⁵

Navážeme-li na předcházející sušilovský exkurs, můžeme konstatovat, že Antonín Dvořák měl pro výběr textů k Moravským dvojzpěvům k dispozici druhé jednosvazkové vydání z roku 1860, v našem značení tedy tisk **P3**. A připomeňme, že Smetana s Václavkem si za hlavní pramen své edice zvolili první vydání (v našem značení se jednalo buď o **P1**, nebo **P2**), zatímco k tzv. „druhému vydání“ (**P3**), které měl – jak dnes už víme – k dispozici

⁴³ AD. *Korespondence a dokumenty*, 1, s. 41. V žádném z citovaných textů není uveden bližší údaj o uložení tohoto slovníku. Jelikož není evidován ve fondu Dvořákovy knihovny, který je uložen v Českém muzeu hudby (inventář S 226), pravděpodobně se nachází ještě v majetku Dvořákových dědiců.

⁴⁴ Například přibližně polovina přípisů, resp. spíše vyznačování míst v textu, se vztahuje výhradně k tématu *Turecko, Turci...*

⁴⁵ Takovýmto exemplářem zcela bez přípisů (miněno v samotném textu) je například kniha Gustava PFLEGERA (MORAVSKÉHO): *Cypřiše, Sbírka básní lyrických a epických*, I. L. Kober, Praha 1862, NM-ČMH, inv. č. 226/1392. V této knize je volně vložen samostatný proužek papíru se zápisem cizí rukou (perem): *Výtisk „Cypřišů“, z něhož Dvořák komponoval*. Dále pak Vítězslav HÁLEK: *Večerní písně*, I. L. Kober, Praha 1871, NM-ČMH, inv. č. 226/1367 (v jednom svazku s dalšími pěti díly V. Hálek; v inventáři S 226 je tento svazek popsán nesprávně: namísto celkem šesti Hálkových samostatných a samostatně vydaných děl, která byla až dodatečně opatřena touto společnou vazbou, je v inventáři citováno pouze první, *Večerní písně*, údaj o počtu stran, 108, tak ve skutečnosti patří až poslednímu z takto svázaných děl, nikoli *Večerním písním*). Téma Dvořákovy knihovny doposud nikdo nepojednal.

Dvořák, pouze přihlíželi a přikláněli se k němu jen v nejasných a sporných případech, vyskytujících se v hlavním prameni.

Tím, že známe exemplář, s nímž Dvořák pracoval, máme výchozí situaci snazší. Můžeme téměř na každém dvojzpěvu (vyjma op. 38, jehož autograf se nedochoval) doložit, v čem se textová předloha⁴⁶ odlišuje od Dvořákem zapsaného a zhudebněného textu v autografu nebo v dalších relevantních pramenech.

Dříve, než pojednáme některé změny, které Dvořák učinil oproti textové předloze, musíme nejprve zvlášť vyčlenit případy, v nichž se Dvořák musel rozhodnout pro některou z variant uvedených v textové předloze. A nemáme v tuto chvíli na mysli skutečné varianty v pravém smyslu slova, tj. například jiné texty (jiná čtení) zpívané na tutéž melodii nebo hvězdičkou značená variantní slova v rámci jednoho textu atp. Máme na mysli varianty, které jsou spíše redaktorskými chybami a jejichž výskyt je velmi četný. Tento typ „variant“ se týká nejčastěji prvních strof, neboť tyto jsou vždy tištěny dvakrát – nejen jako souvislý text spolu s ostatními strofami, ale také přímo pod notami.

Tak například text písně „Veleť vtáčku“ (v dvojzpěvech jako op. 29, č. 2) existuje v Dvořákem používaném Sušilově vydání de facto ve dvou variantách: jednak jako text zapsaný pod notami (a) a jednak jako samostatný text (b). Jen v úvodní části je rozdílů hned několik:

(a) Veleť vtáčko veleť přes ty hory doly,
přes ten Zábrdovský les.⁴⁷

(b) Veleť vtáčku veleť přes te hore dole,
přes ten Zábrdovské les.⁴⁸

⁴⁶ Označením textová předloha chceme záměrně zdůraznit, že ze Sušilovy sbírky Dvořák (navzdory původní objednávce na příkomponování druhých hlasů) nakonec využil pouze texty.

⁴⁷ SUŠIL 1860, exemplář z NM-NpM, sign. I M 1, s. 628.

⁴⁸ Tamtéž.

Z Dvořákova autografu⁴⁹ je evidentní, že skladatel si vytvořil vlastní podobu textu, která nejenže čerpá střídavě z (a) i (b), ale přidává k tomu ještě i vlastní změny (tyto vyznačujeme tučně a podtrženě).

(b) (b) (b)

A: Veleť vtáčku velet přes té hore dole,

(a)

přes ten Zabrdovský les

Ve velmi obdobné podobě (pouze s drobnými odlišnostmi) byl pak text publikován i v původním pražském vydání **P1** a posléze i v Simrockově vydání **P4**.

P1: Veleť vtáčku, velet přes te hore, dole,
přes ten Zabrdovský les⁵⁰

P4: Veleť vtáčku, velet přes te hore, dole,
přes ten zabrdovský les⁵¹

Dříve jsme již uvedli, že původní vydání pěti dvojzpěvů op. 29 nebylo (na rozdíl od osmi dvojzpěvů op. 32) litografováno podle autografu, nýbrž podle jiné, dnes neznámé tiskové předlohy. Co se však podoby textu týče, tisk **P1** se ve velké míře shoduje s autografem. V **P1** se objevilo jen o něco více znamének větné interpunkce, z výše uvedeného příkladu je patrná i změna kvantity *te hore*. Dvojí zápis z autografu: *přes ten Zabrdovský les* (takt 11–12), *přes ten Zabrdovské les* (takt 19–20) byl v původním vydání sjednocen na ...*Zabrdovský les*.

⁴⁹ NM-ČMH 76/1651.

⁵⁰ Archiv Pražské konzervatoře, sign. 3 D 15435.

⁵¹ Gesellschaft der Musikfreunde Wien, sign. VI 30078, inv. č. 25165 (Aus dem Nachlaß von Johannes Brahms).

Text, který vydali Smetana s Václavkem⁵² a který se vzápětí objevil i v souborném vydání Dvořákova díla,⁵³ doznal dalších doplňků ve větné interpunkci,⁵⁴ včetně vykřičníku, jehož původ mi není zřejmý (není v Sušilově tisku **P2** ani **P3**), a několika dalších změn:

Veleť, vtáčku, veleť přes te hore, dole,
přes ten zábrdovské les!⁵⁵

Způsob Dvořákovy práce s textovou předlohou je ještě patrnější ve druhé sloce, konkrétně ve verši:

Ty můžeš mět hinó, já také hiného

Takto je verš uveden nejen v „Dvořákově“ Sušilovi (**P3**), ale i v předcházejícím Sušilově vydání (**P2**). Stejně tak ho v této podobě najdeme u Smetany s Václavkem, a proto také v kritickém vydání Dvořákova díla. Dvořák však text tohoto verše mírně pozměnil, přičemž se (z dnešního hlediska!) navíc dopustil jedné pravopisné chyby: namísto *mět hinó* zapsal *mýt hínó*. Tuto autografní podobu zhudebněného textu přesně převzalo i původní pražské vydání, takže jeho nedochovaná tisková předloha v tomto místě nesporně také zcela odpovídala autografu.

Z následující notové ukázky (**P1**, t. 57–60) je dle mého soudu dostatečně zřejmé, že touto drobnou změnou v textu skladatel docílil většího legatového (a „zpěvnějšího“) vyznění. Naprosto charakteristické je pak to, že většina takovýchto změn, kterými se

⁵² SUŠIL 1951, s. 560.

⁵³ AD-SVD, *Moravské dvojzpěvy op. 20, 32, 38*, Praha 1955.

⁵⁴ Větnou interpunkci Smetana s Václavkem všeobecně revidovali podle moderní pravopisné normy, bez ohledu na členění melodické fráze. U oslovení, zvolání tak byly původní Sušilovy zápisy (např. „Veleť vtáčku veleť...“ nebo „Počkaj děvče budeš banovat...“) vždy mluvnicky opraveny: „Veleť, vtáčku, veleť...“, „Počkaj, děvče, budeš banovat...“ atp.

⁵⁵ Ani Smetana s Václavkem nevykorigovali všechny výše zmíněné „redakční varianty“ a nadále uvádějí *přes ty hore* (pod notami) a *přes te hore* (v souvislém textu). Předchozí vydání z roku 1941 má nevykorigovaných variant ještě více: *Veleť, vtáčko*, atd.

Dvořák od textové předlohy odchyloval, vychází z konkrétní hudební deklamace, nikoli z deklamace textu jako takového. Proto také Dvořák může bezprostředně za dlouhou samohláskou *hínó* zhudebnit v témže slovu stejnou samohlásku krátce – *híného*.

Jiným charakteristickým příkladem Dvořákova tvůrčího přístupu k textové předloze může být například dvojzpěv „Chudoba“, 3. číslo z opusu 20. Tento opus vyšel za Dvořákova života jen s německým a anglickým překladem. Obě tato první vydání byla zhotovena podle dnes nezvěstného opisu.⁵⁶ Dvořákův původní český text však máme k dispozici v dochovaném autografu op. 20,⁵⁷ který zůstal dodnes téměř nepojednaným pramenem. Upozorníme proto nyní alespoň na jeho textovou složku. Ve skladatelově textové předloze je uveden tento text:

Ach co je to za slaviček
 co tak pěkně zpiva?
 Ach to je můj nejmilejší,
 ze mne se vysmíva.⁵⁸

⁵⁶ Srov. kapitolu 5.

⁵⁷ NM-ČMH, inv. č. 76/1650.

⁵⁸ NM-NpM, sign. I M 1, s. 602; záměrně při přepisu upouštíme od verzálek na začátku každého verše (v Sušilových citovaných sbírkách **P2** a **P3** jsou takto psány všechny texty písní; srov. Přílohu III), abychom upozorňovali pouze na obsahové, nikoli formální rozdíly oproti Dvořákovu zápisu v autografu.

Dvořákův zhudebněný text v autografu má naproti tomu u většiny samohlásek dlouhé kvantity:

Ach co je to za slaviček
co tak pěkně pěkně zpívá?
Ach to je můj nejmilejší,
ze se mne vysmívá.⁵⁹

Také dvě další strofy se ve zhudebněné podobě liší obdobným způsobem od skladatelem použité textové předlohy. Jak v délkách slabik, tak v dalších změnách (*najmilejší* → *nejmilejší*; *ze mne se* → *ze se mne*) lze kromě Dvořákových hudebních požadavků na text vyzorovat též jistou snahu o převod textu do obvyklejší a významově srozumitelnější podoby. Paradoxem je navíc to, že první strofa této písně byla v dřívějším Sušilově vydání (**P2**) vytištěna s řadou odchylek v textu, přičemž délkou samohlásek odpovídá celá tato strofa „Dvořákově verzi“. Sušil však pravděpodobně toto znění **P2** považoval za chybné, neboť „druhé vydání“ **P3** v celé písni jednotně délky slabik zkrátilo. Dvořák se tak vlastně „trefil“ do této předcházející „chybné“ podoby, kterou však na rozdíl od vnitřně nesourodého znění z **P2** uplatnil pro všechny tři strofy.⁶⁰

Také dvojzpěv „Chudoba“ nebyl v souborném vydání Dvořákova díla publikován s textem, který skladatel podle svého tvůrčího konceptu sám upravil, nýbrž (zjednodušeně řečeno) s textem, který si poprvé přečetl v Sušilově sbírce. A týká se to i všech dalších dvojzpěvů, včetně toho posledního „Šípek“ op. 32, č. 13. Porovnejme nyní text Sušilovy předlohy s textem Dvořákova autografu a původního tisku alespoň na prvních pěti strofách (z osmi):

⁵⁹ NM-ČMH, 76/1650.

⁶⁰ Faksimile strany 602 z vydání **P2** i **P3** uvádíme v Příloze III; změn doznala v **P2** například též podčarová poznámka.

Sušil III **P3**⁶¹
Autograf⁶²
Tisk **P1**⁶³

Šlo děvče na travu
Šlo děvče na trávu
Šlo děvče na trávu
na lučku zelenú.
na lúčku zelenú.
na lúčku zelenú,⁶⁴

Němohlo ji nažat'
Nemohlo⁶⁵ ji nažat'
Nemohlo ji nažat'
pro rosu studenu.
pro rosu studenu.
pro rosu studenú.

Po lučce chodilo,
Po lúčce⁶⁶ chodilo
Po lúčce⁶⁷ chodilo,
žalostně plakalo.
žalostně plakalo.
žalostně plakalo,

Nadešlo tam šípek,
Nadešlo tam šípek
Nadešlo tam šípek,
na tym šípku kvítek.
na tym šípku kvítek,
na tým šípku kvítek

Kvítku, mily kvítku,
kvítku milý⁶⁸ kvítku,
kvítku milý, kvítku
ja tebe utrhnu.
já tebe utrhnu.
já tebe utrhnu.

⁶¹ NM-NpM, sign. I M 1, s. 163.

⁶² NM-ČMH, 76/1652.

⁶³ Archiv Pražské konzervatoře, sign. 3 D 15435.

⁶⁴ V altu *zelenú*.

⁶⁵ V sopránú *Němohlo*, v altu *Nemohlo*.

⁶⁶ Poprvé *lučce*.

⁶⁷ První dva výskyty v altu *lučce*, ale soprán v taktu 24 *lúčce*.

⁶⁸ V sopránú *milý*, v altu *mily*.

Různočtení v rámci jednoho pramene (zde jsme na ně poukázali na několika místech autografu a původního vydání **P1**) je zjevně způsobováno opakováním textu. Tyto drobné odchylky však nepředstavují zásadnější problém pro edici zhudebněného textu. Skladatelova hudebně deklamační intence je většinou zcela zřejmá: výrazy *travu, lučku, kvitku, šipku* Dvořák zpravidla opatřuje dlouhými kvantitami.

Mnohem obtížnější pramenná situace je však v případě op. 38. K němu nemáme ani autograf, ani žádný jiný opis a dílo za skladatelova života vůbec nebylo publikováno s původním českým textem. Pro edici textu bude tak skladatelova předloha Sušilovy sbírky jedinou pramennou oporou. I ta však přinejmenším opět nabízí varianty, z nichž si Dvořák musel vybírat, například v písni „Věneček“ (u Dvořáka op. 38, č. 3):

text pod notami: Jidú ženci z rolí, přikrývajte stoly,

samostatný text: Jidú ženci z rolí, přikrývajte stouy,⁶⁹

Podle toho, co víme o Dvořákově výběru obdobných variant v jiných případech, lze předpokládat, že by se Dvořák spíše klonil k obvyklejším variantám (*stoly*), varianty však nabízí pouze první strofa, v těch dalších (s výrazy *miuý, šeu, byuo* atp.) bychom museli již analogicky zasahovat do textu předlohy. Zdá se, že čím více bychom se při edici textu drželi skladatelovy textové předlohy, tím více bychom se vzdalovali jeho kompoziční intenci, pro kterou však nemáme žádnou přímou oporu v pramenech.

⁶⁹ NM-NpM, sign. I M 1, s. 417.

8 / Závěr

Cílem této disertační práce bylo na základě existující pramenné základny maximálně rozkrýt a diferencovat ediční problematiku všech Dvořákových dvojzpěvů, a to především důkladným pojednáním historie jejich vydávání. Důvod byl nasnadě. V dosavadní dvořákovské literatuře byla historie vydávání pojednána nejen neúplně, ale především bez odpovídajícího vyhodnocení tolik důležité vazby tohoto vokálního díla na zhudebněný text. Stávající kritické vydání dokonce zcela pominulo skladatelův tvůrčí vklad do textové složky díla a ani edice samotného notového textu v něm nesplňuje nároky, které jsou v současnosti na souborné kritické edice kladeny.

Tato práce však nechtěla být pojednáním směřujícím nejkratší cestou přímo k nové edici Moravských dvojzpěvů. Záměrně jsme se v ní soustředili též na širší souvislosti. Také proto, že právě takto úzce tematicky vymezené pojednání se ve své důslednosti ukazuje být účelné pro revizi některých mnohdy až zvěcnělých stanovisek. Nejednou jsme tak – byť se jedná spíše o drobnosti – korigovali dosavadní znalosti v dvořákovském výzkumu jako takovém a považovali jsme rovněž za účelné přispět alespoň komentářem i k filologickému výzkumu Sušilova díla.

Jakkoli jsme v jednotlivých kapitolách pojednávali prameny s cílem poznat, který z nich nejlépe vystihuje intenci skladatele, záměrně ponecháváme výsledné hodnocení pramenů stále v otevřené podobě. Už jen na základě některých ukázek z předchozích kapitol je zřejmé, že u řady dvojzpěvů bude jiný hlavní pramen pro textovou složku a jiný hlavní pramen pro notový zápis jako takový. Vzájemný vztah obou takovýchto hlavních pramenů musí být však neustále posuzován s ohledem na konkrétní situaci, konkrétní místo, aby

nedocházelo k míchání vzájemně nesourodých řešení textové a hudební složky. Nová edice by měla (na rozdíl od té stávající) předložit dílo spojené s textem v co možná nejlepší možné míře, nikoli dílo s textem „připojeným“. Také všechny změny, které provedl skladatel, by měly být vyhodnocovány s ohledem na konkrétní místo. Vždy bude nutné se zároveň ptát, zda některou z těchto změn během přípravy nebo samotné realizace dalšího vydání skladatel neprovedl s ohledem na vydání díla s jiným než původním textem.

Při novém kritickém vydání nebude u většiny dvojzpěvů hodnocení pramenů jednoduché a standardní. Spíše bude odrážet komplikovanou historii vydávání, již dříve výstižně charakterizovanou slovy Otakara Šourka: „Zcela zvláštní byl způsob, jímž docházelo k vydání všech těchto dvojzpěvů.“

Doufám, že prohloubením znalostí o této zvláštní historii vydávání se zároveň podařilo učinit další krok na cestě k hlubšímu poznání Dvořákovy osobité tvůrčí práce.

9 / Seznam použité literatury

ALTMANN, Wilhelm: *Antonín Dvořák im Verkehr mit seinem Verleger Fritz Simrock*, in: *Die Musik* 1910/1911, roč. 10, č. 23, 24, s. 259nn.; později přetištěno jako: *Antonín Dvořák im Verkehr mit Fritz Simrock* in: N. Simrock, G. M. B. H., *Jahrbuch II*, ed. Erich H. Müller, Berlín 1929, s. 84–151.

Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty, sv. 1–10, ed. Milan Kuna a kol., Editio Supraphon / Editio Bärenreiter Praha, Praha 1987–2004.

Antonín Dvořák 100, Sborník k oslavě stoletých narozenin Antonína Dvořáka 1841–1941, red. H. J. Jelínek, Evropské vydavatelstvo, Praha 1941.

APPEL, Bernhard R.: *Abweichungstypen in Abschriften und Drucken*, in: Robert Schumann und die französische Romantik. Bericht über das 5. Internationale Schumann-Symposium der Robert-Schumann-Gesellschaft am 9. und 10. Juli 1994 in Düsseldorf, ed. Ute Bär, Mainz – London 1997, s. 275–296.

BORECKÝ, Jaromír: *Antonín Dvořák v písni*, in: „Antonín Dvořák. Sborník statí o jeho díle a životě“, UB, Praha 1912, s. 249–306; Moravských dvojzpěvů se týkají zejména strany 291–295.

The Brahms-Keller Correspondence, ed. George S. Bozarth in collaboration with Wiltrud Martin, University of Nebraska Press, Lincoln – London 1996.

BULÍŘ, Michal: *Dvořákovy první kontakty s Moravou*, in: *Opus musicum* 22, 1990, č. 9, s. 278–283.

BURGHAEUSER, Jarmil: *Antonín Dvořák. Thematický katalog*, Bärenreiter Editio Supraphon, Praha 21996.

CLAPHAM, John: *Antonín Dvořák. Musician and Craftsman*, Faber and Faber, London 1966.

ČECHOVÁ, Olga – FOJTÍKOVÁ, Jana: *Antonín Dvořák (inventář fondu)*, S 76. Národní muzeum v Praze – Muzeum české hudby, Praha 1981.

Dalibor, časopis pro všechny obory umění hudebního, red. V. J. Novotný, rešeršované ročníky 1879–1882.

DÖGE, Klaus: *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty / Korrespondenz und Dokumente / ...* Editio Supraphon / Editio Bärenreiter Praha, Praha 1987–2004, [recenze] in: *Die Musikforschung*, roč. 59, 2006, č. 2, s. 185–188.

DÖGE, Klaus: Antonín Dvořák, Leben – Werke – Dokumente, 2. rev. a doplněné vydání, Atlantis Musikbuch-Verlag, Zürich – Mainz 1997.

DÖGE, Klaus: *Auf dem Weg zu einer neuen historisch-kritischen Dvořák-Gesamtausgabe*, in: Hudební věda 38, 2001, č. 1–2, s. 169–178.

GABRIELOVÁ, Jarmila: *Ediční zásady Nového souborného vydání děl Antonína Dvořáka*, in: Hudební věda 2003, roč. 40, č. 2–3, s. 247–263.

GABRIELOVÁ, Jarmila: *Nové souborné vydání děl Antonína Dvořáka – nové čtení a nové posouzení dvořákovských pramenů*, in: Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity, Řada hudebněvědná, H 38–40, roč. 52–54 (2003–2005), Masarykova univerzita, Brno 2006, s. 115–123.

GEIRINGER, Karl: *Brahms und Dvořák (Mit ungedruckten Briefen Anton Dvořáks.)*, in: Der Auftakt, roč. 17, 1937, s. 100–102.

HOLÝ, Dušan: *Budou ještě reedice Sušilových písňových sbírek?*, in: „František Sušil (1804–1868). Odkaz a inspirace“, ed. Věra Frolcová, Město Rousínov – Etnologický ústav AV ČR, Rousínov 2004, s. 51–65.

HUDEC, Vladimír: *Zdeněk Fibich. Tematický katalog*, Editio Bärenreiter Praha, Praha 2001.

Johannes Brahms. Briefe an P. J. Simrock und Fritz Simrock, Zweiter Band (Briefwechsel, Bd. X), vyd. Max Kalbeck, Verlag der Deutschen Brahms-Gesellschaft m. b. H., Berlín 1917.

Johannes Brahms und Fritz Simrock. Weg einer Freundschaft. Briefe des Verlegers an den Komponisten, ed. Kurt Stephenson, Verlag J. J. Augustin, Hamburg 1961.

KALBECK, Max: *Johannes Brahms, Dritter Band, Erster Halbband, Dritte Auflage*, Verlag der Deutschen Brahms-Gesellschaft m. b. H., Berlín 1922.

KUNA, Milan: *Umělecká stipendia Antonína Dvořáka*, in: Hudební věda 29, 1992, č. 4, s. 293–315.

LITZEL, Susanne – GOTTSCHALK, Frank (edd.): *Programmbuch Johannes Brahms / Antonín Dvořák*, Musikfest Hamburg 18. 8. – 9. 9. 1991, Hamburg 1991.

MEIER, Andreas: *Textologische Probleme der Liededition. Ein Beitrag zur komparatistischen Editorik*, in: *Musik als Text. Bericht über den Internationalen Kongreß der Gesellschaft für Musikforschung Freiburg im Breisgau 1993*, edd. Hermann Danuser, Tobias Plebuch, Band 2, Bärenreiter, Kassel etc. 1998, s. 148–153.

NEFFOVÁ, Marie: *Dvořák, Brahms a Moravské dvojzpěvy*, in: Národní listy, Praha 30. června 1904, č. 179, s. 4.

OTTLOVÁ, Marta – POSPÍŠIL, Milan: *Uvažování nad situací v českém hudebně vědném bádání o 19. století*, in: Hudební věda 15, 1978, č. 2, s. 103–122; v téměř nezměněné podobě znovu otištěno se stejným názvem in: TITÍŽ: *Bedřich Smetana a jeho doba, vybrané studie*, 4. svazek Knihnice Dějin a současnosti, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1997, s. 8–28.

Paměti Josefa Srba, in: ČELEDA, Jaroslav: „Smetanův druh sděluje. Život a dílo Josefa-Srba-Debrnova“, Edvard Menšl, Praha 1945, s. 131–155.

PLAVEC, Josef: *Moravskije duety Dvoržaka v obrabotke dlja chora Janačecka*, in: „Antonin Dvoržak. Sbornik statej“, ed. L. S. Ginzburg, Muzyka, Moskva 1967, s. 87–92.

RACEK, Jan: *Antonín Dvořák a Morava. Vzpomínková črta k stému výročí mistrova narození*, Topičova edice, Praha 1941.

ROUBÍK, František: *Bibliografie časopisectva v Čechách z let 1863–1895*, Nákladem České akademie věd a umění, tiskem Státní tiskárny v Praze, Praha 1936.

Signale für die musikalische Welt, 1843–1941, rešeršované ročníky: 1879–1882.

SLAVÍKOVÁ, Jitka: *Jak se Antonín Dvořák učil anglicky*, in: Gramorevue, roč. 21 (1985), č. 11.

SLAVÍKOVÁ, Jitka – VANIŠOVÁ, Dagmar: *Antonín Dvořák (inventář fondu)*, S 226. Národní muzeum v Praze – Muzeum české hudby, Praha 1986.

Slavoj, časopis, zájmům výhradně hudebním věnovaný, red. Josef Ulm, Praha, rešeršované ročníky: 1862–1864.

SRNKA, Miroslav: *Antonín Dvořák – Moravské dvojzpěvy. Stav bádání, proseminární práce (rukopis)*, Ústav hudební vědy UKFF, Praha 1994.

SUŠIL, František: *Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými*, edd. R. Smetana, B. Václavek, Čin, Praha 1941.

SUŠIL, František: *Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými*, edd. R. Smetana, J. Václavková, Vyšehrad, Praha 1951.

ŠLECHTA, František: *Knihovna V. Náprstka, I., Knihy české – bohémica, Vojta Náprstek's Library, I. Catalogue of books in the Bohemian language & Bohemica in general*, tisk Josefa Koláře, nákladem vlastním, Praha 1872.

ŠOLLE, Zdeněk: *Vojta Náprstek a jeho doba*, Felis, Praha 1994.

ŠOUREK, Otakar: *Život a dílo Antonína Dvořáka, I–IV*, Praha 1916–1957 (ve více vydáních).

ŠOUREK, Otakar: *Jan Neff a Antonín Dvořák*, in: „Jan Neff 1832–1932“, Miloš a Vladimír Neffové, Praha 1932, s. 63–98; reedice se změněným titulem *Dvořák a Neffovi*, in: Otakar Šourek: *Z Dvořákovy cesty za slávou, Hrst proslovů a článků*, Hudební matice Umělecké besedy, Praha 1949, s. 41–67, 165–166.

ŠTĚDROŇ, Bohumír: *Antonín Dvořák a Leoš Janáček*, in: *Musikologie*, SNKLHU, Praha 1958, s. 105–123, přílohy 324–359.

VOJTĚCH, Ivan: *Dotek snu v prokomponování Dvořákovy milostné písně*, in: „Proudy české umělecké tvorby 19. století – sen a ideál“, ed. Marta Ottlová a Milan Pospíšil, Ústav teorie a dějin umění ČSAV, Praha 1990, s. 168–177; reedice pod názvem *Antonín Dvořák: Zajatá (Moravské dvojzpěvy, op. 32, č. 11)*, in: VOJTĚCH, Ivan: *Rozpravy*, Dauphin, Praha 1998, s. 57–72.

VOJTĚCH, Ivan: *Řeči skrytý tón*, in: *Rozpravy*, op. cit., s. 73–87.

Vzpomínky bibliotekáře a bibliofila Bohumíra Lifky, sestavil a doslov napsal Pravoslav Kneidl, Spolek českých bibliofilů, Praha 1997.

ŽIŽKA, Leoš Karel: *Paměti a osudy. Knihkupecké vzpomínky na léta 1871–1884*, Jan Kanzelsberger, Praha 1999.

Faksimile prvních vydání op. 29 a 32

Obálka původního vydání Moravských dvojzpěvů op. 29 a 32 (P1), exemplář z Brahmsovy pozůstalosti, Gesellschaft der Musikfreunde Wien, sign. VI 30078

A já ti uplynu.

ANT. DVOŘÁK, Op. 29 číslo 1.

Sopran I.

Sopran II.

Piano.

p

p

p

rit. *à tempo.*

rall. *à tempo.*

crescendo. *ritard. dim.* *pp*

ritard.

ritard.

rit. *pp*

Archiv Pražské konzervatoře

Původní vydání Moravských dvojzpěvů op. 29 a 32 (P1), 1. notová strana (3),
 Archiv Pražské konzervatoře, sign. 3 D 18932

Holub na javoře.

ANT. DVOŘÁK, Op. 32, číslo 1.

Allegro scherzando.

Sopran I. *Le - těl ho - lí - bek na po - le,*

Sopran II. *Le - těl ho - lí - bek na po - le,*

Piano. *Allegro scherzando.*

a - by na - xo - bal své vo - le. Jak své vo - lá - - ťko na - - xo - bal,

a - by na - xo - bal své vo - le. Jak své vo - lá - - ťko na - xo - bal,

pod ja - bo - re - čkem po - se - se - dal. Pod ja - - bo - rečkem má mi - lá

pod ja - bo - re - čkem po - se - se - dal. Pod ja - - bo - rečkem má mi - lá,

divi

Tristesso tempo.

Tristesso tempo.

Původní vydání Moravských dvojzpěvů op. 29 a 32 (P1), 1. notová strana (s. 17) exempláře z Brahmsovy pozůstalosti, Gesellschaft der Musikfreunde Wien, sign. VI 30078

VI 30078

Klänge aus Mähren.

XIII

DUETTE

für

Sopran und Alt

mit Begleitung des Pianoforte

von

ANTON DVORÁK.

Der Text nach mährischen Nationalliedern übersetzt
von J. S. DEBRNOV.

Op. 32.

N ^o 1. Die Flucht..... Pr. M. 1.	N ^o 7. Die Thirane..... Pr. M. 60.
2. Das Voglein..... „ 1.	8. Die Bescheidene..... „ 60.
3. Die Trennung..... „ 1.	9. Der Ring..... „ 1.
4. Scheiden ohne Leiden..... „ 1.	10. Die Zerstücht..... „ 1.50.
5. Das Pfand der Liebe..... „ 1.	11. Die Gefangene..... „ 1.
6. Die Vertäufene..... „ 1.	12. Der Trost..... „ 1.
N ^o 13. Die wilde Rose Pr. M. 60.	

Ent^e Stat. Hall
Verlag und Eigenthum
von
N. SIMROCK in BERLIN.
LONDON, STANLEY LUCAS, WEBER & Co
New-York, G. Schirmer. St. Petersburg, A. Bittner.
Basel, Zürich, Luzern, S^o Gallen, Straßburg, Gehr Hug
1878.
Lith. Anst. G. Pöschel

Obálka prvního vydání Moravských dvojzpěvů op. 32 (P2), Gesellschaft der Musikfreunde Wien, sign. VI 30078

13. Die wilde Rose.

Ant. Dvořák, Op. 32. N.º 13.

Allegro.
Pianoforte. *p*

Andante e molto cantabile.

1. Es ging ein Mädchen schön, Gras auf die Wie - se mäln; Thau war so kalt da-rauf, es konnt' nicht
2. Jet - zo zur Win-ters-zeit, ach, hab mit mir Mit - leid! Pflück mich im Sommer nicht, da brennt die

1. Es ging ein Mädchen schön, Gras auf die Wie - se mäln; Thau war so kalt da-rauf, es konnt' nicht
2. Jet - zo zur Win-ters-zeit, ach, hab mit mir Mit - leid! Pflück mich im Sommer nicht, da brennt die

Andante e molto cantabile.

wei - ter mäln! Trau - rig ging es her - um,
Sonn' und sticht. Sonn' und sticht. Pflück mich im Som-mer nicht.

Poco più mosso.

wei - ter mäln! Trau - rig ging es her - um, weinte und sah sich um, trau - rig ging es her - um,
Sonn' und sticht. Jet - zo zur Win-ters-zeit, ach hab mit mir Mit - leid, pflück mich im Som-mer nicht,

Poco più mosso.

* Stichband Druck der Rieder'schen Offizin in Leipzig.

8027

VI 51513

Klänge aus Mähren.

Op. 32

DVOŘÁK

für

Supran und Alt

mit Begleitung des Pianoforte

von

ANTON DVOŘÁK

Der Text nach mährischen Nationalliedern übersetzt

von J. S. DEBRNOV.

Op. 32.

Nº 1. Die Flucht.	Pr. Alt.	Nº 7. Die Thirane.	Pr. A.
2. Das Vogeln.	„ „ L.	8. Die Bescheidene.	„ „ 60.
3. Die Trennung.	„ „ L.	9. Der Ring.	„ „ 1.
4. Scheiden ohne Leiden.	„ „ L.	10. Die Zuversicht.	„ „ 1.50
5. Das Pfand der Liebe.	„ „ L.	11. Die Gefangene.	„ „ 1.
6. Die Verlaufsene.	„ „ L.	12. Der Trost.	„ „ 1.
		Nº 13. Die wilde Rose Pr. Alt.	60.

Einf. Stat. Hall.

Verlag und Eigenthum

von

N. SIMROCK in BERLIN.

1878.

Musikverlag Simrock

Obálka prvního vydání Moravských dvojzpěvů op. 32 (P3), Gesellschaft der Musikfreunde Wien, sign. VI 51513

13. Die wilde Rose. The wild rose.

Ant. Dvořák, Op. 32.Nº 13.

Pianoforte.

Allegro.

Andante e molto cantabile.

1. Es ging ein Mädchen schön, Gras auf die Wie - se mäln, Thau war so kalt da-rauf, es konnt' nicht
 2. Jet-zo zur Win-ters-zeit, ach, hab mit mir Mit-leid! Pflück mich im Som-mer nicht, da brennt die
 1. Forthwent a come-ly lass, mowing the Au-tumn grass; hea-vy each blade with dew, stark grew her
 2. Ah, do not pluck a rose threaten'd by win-ter's snows! And when the sun's aflame, leave her on

1. Es ging ein Mädchen schön, Gras auf die Wie - se mäln; Thau war so kalt da-rauf, es konnt' nicht
 2. Jet-zo zur Win-ters-zeit, ach, hab mit mir Mit-leid! Pflück mich im Som-mer nicht, da brennt die
 1. Forthwent a come-ly lass, mowing the Au-tumn grass; hea-vy each blade with dew, stark grew her
 2. Ah, do not pluck a rose threaten'd by win-ter's snows! And when the sun's aflame, leave her on

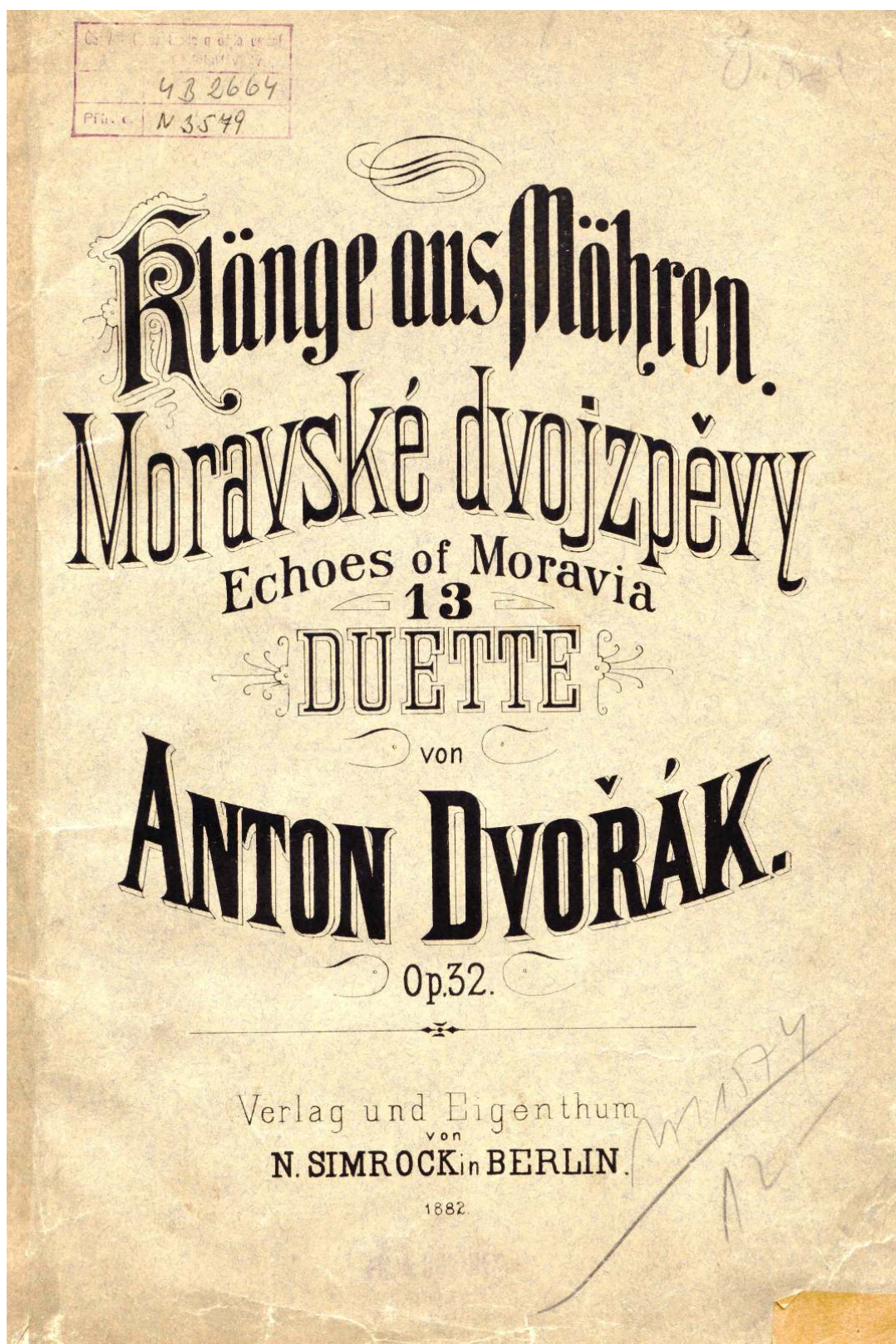
Andante e molto cantabile.

wei-ter mäln! Trau-rig ging es her-um,
 Sonn' und sticht. hands and blue, Pflück mich im Som-mer nicht,
 thor-ny stem. I can-not mow to-day,
 And when the sun's aflame,

Poco più mosso.

wei-ter mäln! Trau-rig ging es her-um, weinte und sah sich um, trau-rig ging es her-um,
 Sonn' und sticht. Jet-zo zur Win-ters-zeit, ach hab mit mir Mit-leid, pflück mich im Som-mer nicht,
 hands and blue. I can-not mow to-day, a-las and well-a-way! I can-not mow to-day,
 thor-ny stem. Ah do not pluck a rose threaten'd by win-ter's snows! And when the sun's aflame,

Poco più mosso.

Obálka prvního vydání Moravských dvojzpěvů op. 32 (P5a; identická s obálkami P4), Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., Kabinet hudební historie, sign. 4 B 2664.

Aus dem Nachlaß von
JOHANNES BRAHMS

VI 30078.

Klänge aus Mähren
Moravské dvojzpěvy
13
DUETTE
für Sopran und Alt
mit Begleitung des Pianoforte
pro dva ženské hlasy
s pru vodem piano
von
složil
ANTON DVOŘÁK.
Op. 32.

Entf. Stat. Hall.

Verlag und Eigenthum
von
N. SIMROCK in BERLIN.

1882.

von Anton Dvořák, 1882

Titulní strana prvního vydání Moravských dvojzpěvů op. 32 (P4), exemplář z Brahmsovy pozůstalosti, Gesellschaft der Musikfreunde Wien, sign. VI 30078

30

7. Die Thräne. Voda a pláč.

Moderato. Ant. Dvořák, Op. 32. N° 7.

Sopran.

Alt.

1. An dem Wald im Schat - ten fließt ein Wäs-ser-lein;
 2. In dem Ro-sen-gärt - chen ei - ne Stim-me ruft;
 3. Vor dem Haus im Gärt - chen Ro-sen blühn im März;
 1. O - ko - lo há - je - čka te - če tam vo - di - čka,
 2. Před na - ši - mi o - kny ro - ste tam o - li - va,
 3. Před na - ši - mi o - kny ro - ste z rů - že květ,

Pianoforte.

tränk mein mü - des Röss - lein, schö - nes Mäg - de - lein!
 sag; mein schö - nes Mäd - chen, wer euch oft be - sucht?
 sag; mein schö - nes Mäd - chen, was be - trübt dein Herz?
 na - - poj mně, pa - nen - ko, mé - ho ko - ní - čka.
 po - - věz mně, pa - nen - ko, kdo k vám cho - dí - vá.
 po - - věz mně, pa - nen - ko, proč tě mr - zí svět.

8258

První vydání Moravských dvojpěvů op. 29 a 32 (P4), s. 30, exemplář z Brahmsovy pozůstalosti, Gesellschaft der Musikfreunde Wien, sign. VI 30078

52

11. Die Gefangene. Zajatá.

Ant. Dvořák, Op. 32. N° 11.

Andante cantabile.

Pianoforte.

pp

tranquillo

Sopran.

Alt.

Ging ein Mädchen Gras zu mä - hen; bei dem Weinberg blieb sie
 Ža - lo děv - če. ža - lo trá - - vu, ne - da - le - ko vi - no -

Ging ein Mädchen Gras zu mä - hen;
 Ža - lo děv - če, ža - lo trá - - vu,

pp

ste - hen. Sieht ein Herr es von der Wei - te,
 hra - du. Pán se na ňu zo - kna dí - vá,
cresc.

bei dem Weinberg blieb sie ste - hen. Sieht ein Herr es von der Wei - te,
 ne - da - le - ko vi - no - hra - du. Pán se na ňu zo - kna dí - vá,
cresc.

dim. *p* *cresc.*

8258

První vydání Moravských dvojzpěvů op. 29 a 32 (P4), s. 52, exemplář z Brahmsovy pozůstalosti, Gesellschaft der Musikfreunde Wien, sign. VI 30078

Klänge aus Mähren
Moravské dvojzpěvy
13
DUETTE
für Sopran und Alt
mit Begleitung des Pianoforte
pro dva ženské hlasy
s průvodem piana
von
složil
ANTON DVOŘÁK.
Op. 32.

Verlag und Eigenthum
von
N. SIMROCK in BERLIN.
1882.
Lith. Anst. v. C. G. Röder, Leipzig.
FR. A. URBÁNEK,
hudební závod
PRAHA.

Titulní strana prvního vydání Moravských dvojzpěvů op. 32 (P5a), Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., Kabinet hudební historie, sign. 4 B 2664.

30

7.
Die Thräne.
Voda a pláč.
Sad of heart.

Moderato. Ant. Dvořák, Op. 32. N.º 7.

Sopran.

Alt.

1. An dem Wald im Schat - ten fließt ein Wässer - lein;
2. In dem Ro sen gärt - chen ei - ne Stimme ruft;
3. Vor dem Haus im Gärt - chen Ro - sen blühn im März;
1. O - ko - lo há - je - čka te - če tam vo - di - čka,
2. Před na - ši - mi o - kny ro - ste tam o - li - va,
3. Před na - ši - mi o - kny ro - ste z ru - že květ,
1. By the fo - rest sha - dy flows a brook - let clear,
2. From you hedge of ro - ses some one calls to thee,
3. Ten - ded is thy gar - den, bright thy flow'rets bloom,

Pianoforte.

tränk' mein mü - des Röss - lein, schön - nes Mäg - de - lein!
sag', mein schön - nes Mäd - chen, wer euch oft be - sucht?
sag', mein schön - nes Mäd - chen, was be - trübt dein Herz?
na - - poj mne, pa - nen - ko, mé - ho ko - ní - čka.
po - - vèz mne, pa - nen - ko, kdo kvám cho - dí - vá.
po - - vèz mne, pa - nen - ko, proč tè mr - zí svèt.
thi - - ther lead my steed, thou dam - sel young and fair!
say, thou pret - ty dam - sel, whose voice that may be?
say, thou pret - ty dam - sel, why dost bide in gloom?

225

První vydání Moravských dvojzpěvů op. 29 a 32 (P5a), s. 30, Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., Kabinet hudební historie, sign. 4 B 2664.

11. Die Gefangene. Zajatá.

The maid imprisoned.

Ant. Dvořák, Op. 32, N.º 11.

Andante cantabile.

Pianoforte.

The piano introduction consists of two staves. The right hand features a melodic line with eighth and sixteenth notes, while the left hand provides a harmonic accompaniment with chords and moving lines. The tempo is marked 'Andante cantabile' and the dynamics are 'pp'.

The piano accompaniment continues with a 'tranquillo' section. It features a more active melodic line in the right hand and a steady accompaniment in the left hand. Dynamics include 'pp' and 'Red.' (ritardando).

Sopran. Maiden journeys forth a mow - ing, by the vineyard stands and
Ging ein Mädchen Gras zu mä - hen; bei dem Weinberg blieb sie
Alt. Za - lo děv - če, za - lo trá - - vu. ne - da - le - ko vi - no -

Ging ein Mädchen Gras zu mä - hen:
Za - lo děv - če, za - lo trá - - vu.
Mai - den journeys forth a mow - ing,

The piano accompaniment continues with a 'pp' dynamic and 'Red.' marking. It features a melodic line in the right hand and a steady accompaniment in the left hand.

pon - ders. Comes the young Knight, beckons to her,
ste - hen. Sieht ein Herr es von der Wei - te,
hra - du. Pán se na ňu zo - kna dí - vá,
bei dem Weinberg blieb sie ste - hen. Sieht ein Herr es von der Wei - te,
ne - da - le - ko vi - no - hra - du. Pán se na ňu zo - kna dí - vá,
by the vineyard stands and pon - ders. Comes the young Knight, beckons to her,

The piano accompaniment continues with a 'dim.' (diminuendo) marking and a 'cresc.' (crescendo) marking. It features a melodic line in the right hand and a steady accompaniment in the left hand. Dynamics include 'pp', 'p', and 'cresc.'.

Faksimile prvních vydání op. 20 a 38

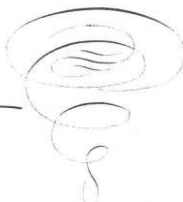
VI. 36691.

Aus dem Nachlaß von
JOHANNES BRAHMS

D U E T T E
 für
 zwei Singstimmen
 mit Begleitung des Pianoforte
 von
ANTON DVORÁK

Nach mährischen Nationaldichtungen übersetzt von
J. S. DEBRNOV.
Translated into English by Mrs. Natalia Macfarren.

Op. 20. Preis Mk. 3.- Vier Duette. Nº 1. Bestimmung. — 2. Der Abschied. — 3. Das Seidenband. — 4. Der letzte Wunsch.		Op. 38. Preis Mk. 3.- Vier Duette. Nº 1. Vergebliches Hoffen. — 2. Gruß aus der Ferne. — 3. Der Kranz. — 4. Der Schmerz.

Entf. Stat. Hoff.

Verlag und Eigenthum
von
N. SIMROCK in BERLIN.
1879.

Verlag und Eigenthum von N. Simrock, Berlin

Titulní strana prvního vydání Moravských dvojzpěvů op. 20 (P1), exemplář z Brahmsovy pozůstalosti, Gesellschaft der Musikfreunde Wien, sign. VI 36691

2

Der hochverehrten Frau Marie Neff.

VIER DUETTE.

I.

Bestimmung.

Anton Dvořák, Op. 20.

Allegretto.

Sopran. *p*
Ver - geb - lich

Tenor. *p*
Ver - geb - lich

Pianoforte. *p*

cresc. *mf* *dimin.* *p*

kla-gest du, mein Lie-ber! Glau-be mir, mein Herz ist nicht mehr dein; scheiden muss ich von dir!

kla-gest du, mein Lie-ber! Glau-be mir, mein Herz ist nicht mehr dein; scheiden muss ich von dir!

mf *dimin.* *p*

Stich und Druck der "Vögelchen" Offizin in Leipzig

8135

První vydání Moravských dvojzpěvů op. 20 (P1), 1. notová strana (2) exemplář z Brahmsovy pozůstalosti, Gesellschaft der Musikfreunde Wien, sign. VI 36691

D U E T T E
 für
 zwei Singstimmen
 mit Begleitung des Pianoforte
 von
ANTON DVORÁK

Nach mährischen Nationaldichtungen übersetzt von

J. S. DEBRNOV.

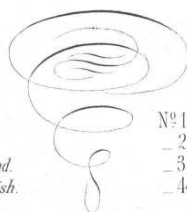
English text by Mrs John L. Morgan.

Op. 20.

Preis. $\frac{Mk. 3}{sh. 6/2}$

Vier Duette.

- № 1. Bestimmung. *Destined.*
 — 2. Der Abschied. *The Parting.*
 — 3. Das Seidenband. *The silken band.*
 — 4. Der letzte Wunsch. *The last wish.*

Op. 38

Preis. $\frac{Mk. 3}{sh. 6/2}$

Vier Duette.

- № 1. Vergebliches Hoffen. *Hoping in vain.*
 — 2. Gruß aus der Ferne. *Greeting from afar.*
 — 3. Der Kranz. *The crown.*
 — 4. Der Schmerz. *The smart.*

Aufführungsrecht vorbehalten.

Verlag und Eigenthum

von
N. SIMROCK, G.m.b.H. in BERLIN.

Copyright for the British Empire by ALFRED LENGNICK,
 5788, Berners Street,
 LONDON, W.

1879.

Kön. Acad. v. d. Wiss. Leipzig.

FR. A. DUBÁNEK & SINDLER
 CEGOR. KNIHOVARNICTVÍ A ZÁVOZ. PRŮMYSL
 V PRAZE
 VESTĚ NÁROD. DIVADLA P.

Titulní strana prvního vydání Moravských dvojzpěvů op. 20 (P2a), Archiv Pražské konzervatoře, sign. 3 D 6728

2

Der hochverehrten Frau Marie Neff.

VIER DUETTE.

Four Duets.

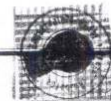
I.

Bestimmung.

Destined.

English text by Mrs John P. Morgan of New York.*)

3 D 6728.

Anton Dvořák, Op. 20.

Allegretto.

Soprano. *p* Ver-geb-lich
Fain all thy

Tenor. *p* Ver-geb-lich
Fain all thy

Pianoforte. *p*

cresc. *mf* *dimin.* *p*

kla-gest du, mein Lie-ber! Glau-be mir, mein Herz ist nicht mehr dein; scheiden muss ich von dir!
moaning, fond lov-er mine! Trust me, that my heart is not for thee; Sever'd must be from thine!

kla-gest du, mein Lie-ber! Glau-be mir, mein Herz ist nicht mehr dein; scheiden muss ich von dir!
moaning, fond lov-er mine! Trust me, that my heart is not for thee; Sever'd must be from thine!

mf *dimin.* *p*

* Mrs Morgan's translation is the only translation authorized by the Composer.
S135
Stich und Druck des Verlagsbroschens Offizin Leipzig

První vydání Moravských dvojzpěvů op. 20 (P2a), 1. notová strana (2), Archiv Pražské konzervatoře, sign. 3 D 6728

-3. VI. 1976 - 1 H

Ein- und zweistimmige
LIEDER UND GESÄNGE
 (SONGS and BALLADS)
 mit
 Begleitung des Pianoforte
 von
Anton Dvořák.

Translated into English by Mrs Natalia Macfarren.

*	Op. 6.	Vier Lieder für eine Stimme	
	Op. 7.	Vier Lieder für eine Stimme	
	Op. 20.	Vier Duette für zwei Singstimmen	
	Op. 32.	Klänge aus Mähren } 13 Duette für Sopran und Alt.	
		Echoes of Moravia }	
	Op. 38.	Vier Duette für zwei Singstimmen	
	Op. 55.	Zigeunermelodien } Lieder Cyclus	
		Gipsy songs }	
	Op. 73.	Im Volkston } Vier Lieder für eine Stimme	
		Folk-song. }	
	Op. 82.	Vier Lieder für eine Singstimme	
	Op. 83.	Liebeslieder für eine Singstimme	
	Op. 99.	Biblische Lieder. Erstes Heft. _ Zweites Heft.	

Aussgabe für **hohe** Stimme. Aussgabe für tiefe Stimme.

Aufführungsrecht vorbehalten.
 Verlag und Eigentum für alle Länder
N. SIMROCK G.M.B.H.
 BERLIN LEIPZIG
 LONDON, W. Alfred Lengnick & Co. Ltd. 14, Berners Street.
 PARIS Max Eschig & Co. 48, Rue de la Harpe.

Copyright for the British Empire by A. Lengnick & Co. Ltd.

Obálka prvního vydání Moravských dvojzpěvů op. 20 (P2b), Městská knihovna v Praze, sign. VZ 26111 c

D U E T T E
 für
 zwei Singstimmen
 mit Begleitung des Pianoforte
 von
ANTON DVORÁK

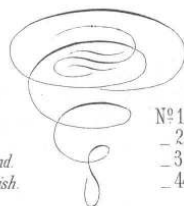
Nach mährischen Nationaldichtungen übersetzt von
J. S. DEBRŇOV.

English text by Mrs John L. Morgan.

Op. 20.

Vier Duette.

- № 1. Bestimmung. *Destined.*
 — 2. Der Abschied. *The Parting.*
 — 3. Das Seidenband. *The silken band.*
 — 4. Der letzte Wunsch. *The last wish.*

Op. 38.

Vier Duette.

- № 1. Vergebliches Hoffen. *Hoping in vain.*
 — 2. Gruß aus der Ferne. *Greeting from afar.*
 — 3. Der Kranz. *The crown.*
 — 4. Der Schmerz. *The smart.*

Aufführungsrecht vorbehalten.
 Verlag und Eigentum für alle Länder

von
N. SIMROCK G.M.B.H.

BERLIN

LEIPZIG

LONDON W.
 Alfred Lengnick & Co. Ltd.
 14 Berners Street

PARIS
 Max Eschig & Co.
 48, Rue de Rome.

Copyright for the British Empire by Schott's Co. London.

Titulní strana prvního vydání Moravských dvojzpěvů op. 20 (P2b), Městská knihovna v Praze, sign. VZ 26111 c

Aus dem Nachlaß von
JOHANNES BRAHMS

VI. 36692.

D U E T T E
für
zwei Singstimmen
mit Begleitung des Pianoforte
von
ANTON DVORÁK

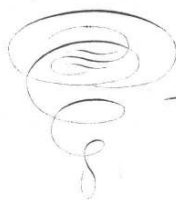
Nach mährischen Nationaldichtungen übersetzt von
J. S. DEBRNOV.

Translated into English by Mrs. Natalia Macfarren.

Op. 20.
Preis Mk. 3.-

Vier Duette.

- Nº 1. Bestimmung.
— 2. Der Abschied.
— 3. Das Seidenband.
— 4. Der letzte Wunsch.

Op. 38.
Preis Mk. 3.-

Vier Duette.

- Nº 1. Vergebliches Hoffen.
— 2. Gruß aus der Ferne.
— 3. Der Kranz.
— 4. Der Schmerz.

Entf. Stat. Heli.

Verlag und Eigenthum
von
N. SIMROCK in BERLIN.

1879.

Verlag und Eigenthum von N. Simrock in Berlin

Titulní strana prvního vydání Moravských dvojpěvů op. 38 (P1), exemplář z Brahmsovy pozůstalosti, Gesellschaft der Musikfreunde Wien, sign. VI 36692

2

Seinem Freunde und Gönner Johann Neff.

VIER DUETTE.

I.

Vergebliches Hoffen.

Anton Dvořák, Op. 38.

Erste Stimme. *Andante.*

Zweite Stimme. *Andante.*

Pianoforte. *Andante.*

1. Klagt ein Vo - gel
2. „Wie soll ich nicht

1. Klagt ein Vo - gel
2. „Wie soll ich nicht

seine Lie - der im Wald ver - bor - gen; dort im Ho - fe weint das Mäd - chen
bitter wei - nen? Dein werd' ich nie sein; denn der Kuk - kuk sang um Weihnacht

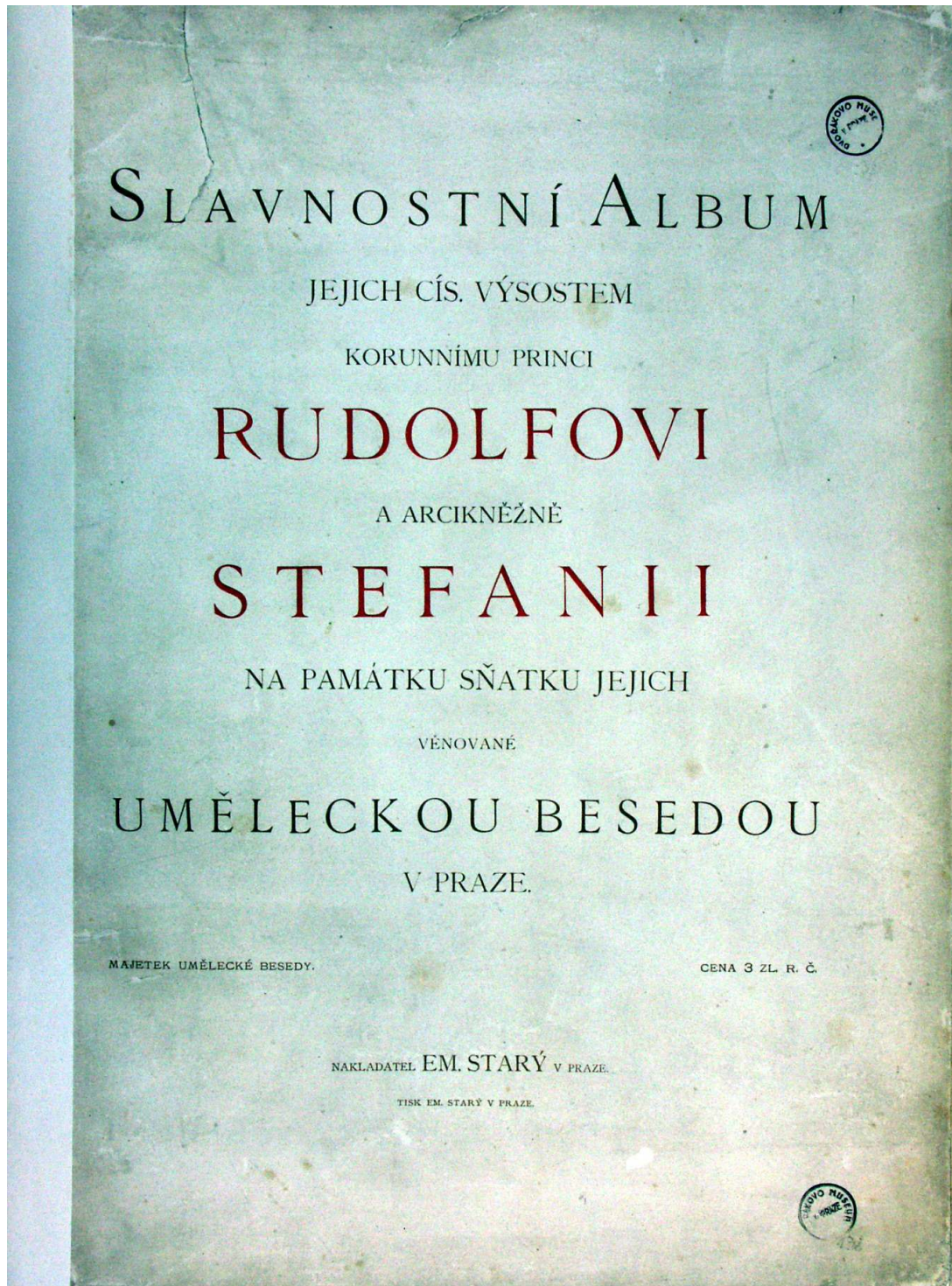
seine Lie - der im Wald ver - bor - gen; dort im Ho - fe weint das Mäd - chen
bitter wei - nen? Dein werd' ich nie sein; denn der Kuk - kuk sang um Weihnacht

Stich und Druck der Röder'schen Officin in Leipzig.

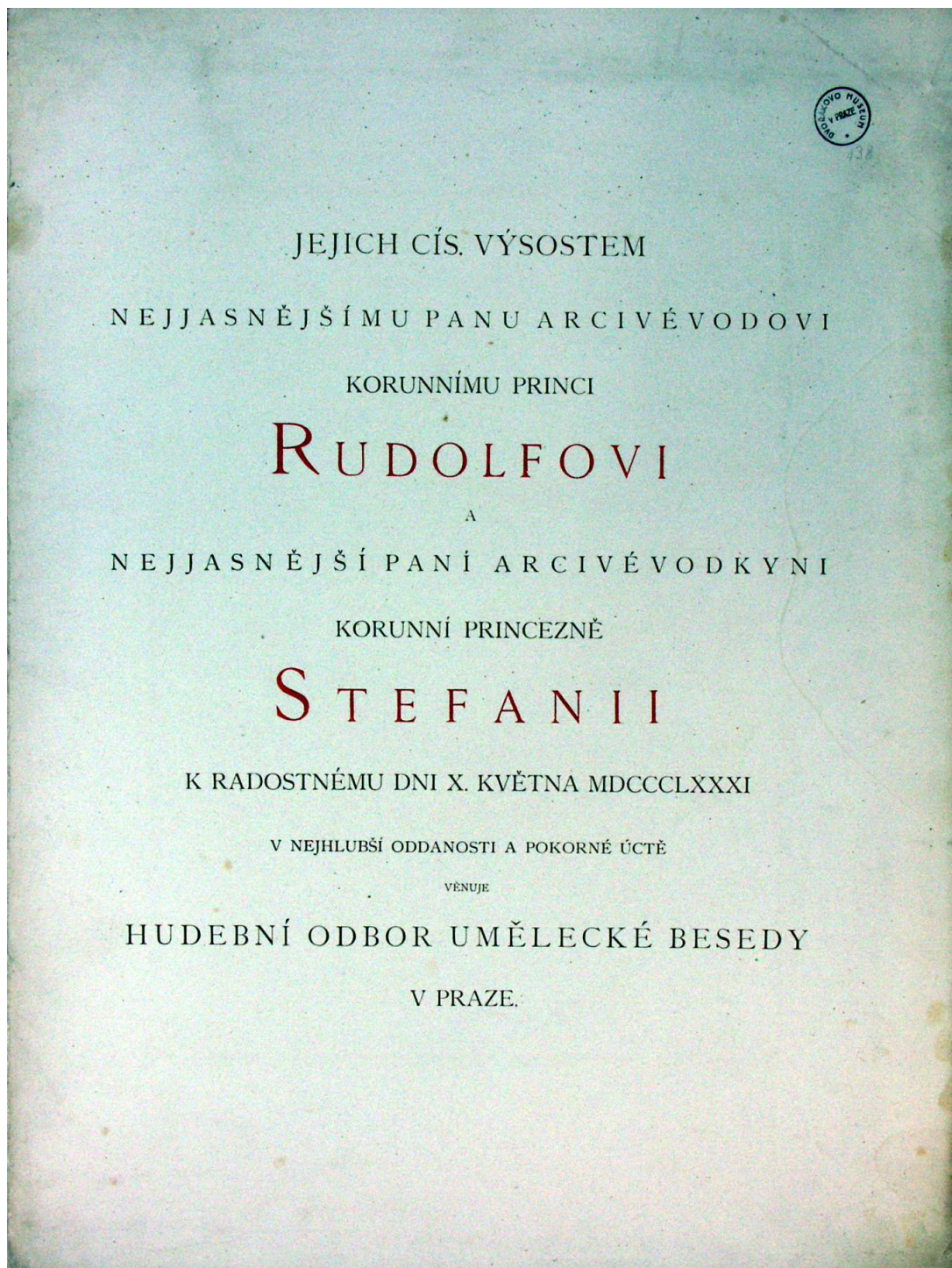
8136

První vydání Moravských dvojzpěvů op. 38 (P1), 1. notová strana (2), exemplář z Brahmsovy pozůstalosti, Gesellschaft der Musikfreunde Wien, sign. VI 36692

Faksimile prvních vydání
Moravských dvojzpěvů bez op. čísel

Obálka tisku *Slavnostního alba Jejich cís. výsostem korunnímu princí Rudolfovi...*, Em. Starý, Praha [1882], exemplář z Dvořákovy pozůstalosti, NM-ČMH-MAD, Praha, inv. č. 1406/S 226, SAD 138

Titulní strana tisku *Slavnostního alba...*, Em. Starý, Praha [1882], exemplář z Dvořákovy pozůstalosti, NM-ČMH-MAD, Praha, inv. č. 1406/S 226, SAD 138

II.
 „Na tej našej střeše.“
 (Moravská národní píseň.)

Allegretto grazioso.

Zpěv. SOP.
 ALT.

Piano.

Na tej na-sej stře - še la - sto - vi - čka ne - se. Je - de k nám
 so - há - jek, vo - lá, co mně ne - se. Ne - se on mně ne - se šá - te ček
 hed - báv - ný a já mu při - chy - stám roz - ma - rýn ze - le - ný, a já mu
 roz - ma - rýn
 při - chy - stám roz - ma - rýn ze - le - ný a já mu při - chy - stám roz - ma - rýn
 ze - le - ný.

Antonín Dvořák

První vydání dvojpěvu „Na tej našej střeše“, číslo 2 in: *Slavnostní album...*, Em. Starý, Praha [1882], exemplář z Dvořákovy pozůstalosti, NM-ČMH-MAD, Praha, inv. č. 1406/S 226, SAD 138

1

Vz 26660 b
593 **Život vojenský.**
(Dosud netištěný Moravský dvojzpěv.)

Ant. Dvořák.

Allegro.

SOPRAN.
Pod há - ji - čkem ze - le - ná se o - ves,

ALT.
Allegro ten. ten. sempre legato
Pod há - ji - čkem ze - le - ná se

PIANO.
p

ně - co ty mně můj sy - ne - čku po - věz. Po - vim já to - bě
- ves, ně - co ty mně můj sy - ne - čku po - věz. Po - vim já

ně - co no - vé - ho, že po - je - dem, že po - je - dem do po - la cí -
to - bě ně - co no - vé - ho, že po - je - dem do po - la cí - ré - ho,

ré - ho, po - vim já to - bě ně - co, že po - je - dem do po - la
po - vim já to - bě ně - co no - vé - ho, že po - je - dem do po - la

Se svolením fy. N. Simrock a dědiců A. Dvořáka.
Byl a tiskl Em. Starý, Praha-Smíchov.

U. B. 67

Hudební Revue VII. Příloha 5.

První vydání dvojzpěvu „Život vojenský“, in: Hudební Revue VII, Příloha 5, Praha [1913], Městská knihovna v Praze, sign. VZ 26660 b

Ukázky z korespondence k Moravským dvojzpěvům

Eduard Hanslick Dvořákovi, 30. 11. 1877, Vídeň : Praha

„[...] Ihnen ein Künstlerstipendium von 600 Fl[orine] einstimmig bewilligt wurde. Johannes Brahms, der gemeinschaftlich mit mir diesen Antrag gestellt hatte, interessiert sich sehr für Ihr schönes Talent und hat besonderes Wohlgefallen an Ihren zweistimmigen böhm[ischen] Liedern, die auch mir ausnehmend gefallen. [...] Sie sollten ihm schreiben (Wien, Wieden, Karlsgasse 4) und allenfalls etwas von Ihren Werken schicken. Er hat die zweistimmigen Lieder aus Ihren Beilagen zurückbehalten, um sie seinen Verlegern zu zeigen und Sie denselben anzuempfehlen. Wenn Sie eine gute deutsche Übersetzung dazu verschaffen könnten, so würde er den Verlag gewiß gleich vermitteln. Vielleicht schicken Sie ihm ein Exemplar und etwas von Manuskripten dazu, – es wäre doch wünschenswert, daß Ihre Sachen über das engere tschechische Vaterland, das ohnehin nicht viel für Sie tut, bekannt würden. [...]“¹

AD Johannesu Brahmsovi, 3. 12. 1877, Praha : [Vídeň]

„[...] Ich habe soeben diese[r] Tage ein Schreiben von dem verehrten Herrn Prof. Dr. Hanslick erhalten [...]. Aber ein noch größeres Glück ist die Sympathie, die Sie [...] meinem geringen Talente zuteil werden ließen und auch das Wohlgefallen (wie mir Herr Prof. Hanslick schreibt), welches Euer Wohlgeboren an meinen zweistimmigen böhm[ischen] Liedern gefunden haben. Nun ratet mir der Herr Prof. H[anslick], ich solle eine deutsche Übersetzung der betreffenden Lieder verschaffen und Sie, geehrter Herr Meister, würden so gütig sein, dieselben Ihren Verlegern anzuempfehlen. Ich habe nur noch diese einzige Bitte an Sie zu richten, mir auch in dieser für mich so wichtigen Angelegenheit behilflich sein zu wollen. [...]“²

Johannes Brahms Fritzi Simrockovi, [po 5.] 12. 1877,³ Vídeň : [Berlín]

„[...] Bei Gelegenheit des Staatsstipendiums freue ich mich schon mehrere Jahre über Sachen von Anton Dvořák (spr. Dvorschak) aus Prag. Dies Jahr nun schickte er unter anderem ein Heft (10) Duette für 2 Soprane mit Pianoforte, das mir gar zu hübsch und praktisch für den Verlag vorkommt. Er scheint das Heft auf eigene Kosten haben drucken zu lassen. Titel und leider auch die Texte sind bloß böhmisch. Ich veranlaßte ihn, Ihnen die Lieder zu schicken! Wenn Sie sie durchspielen, werden Sie sich, wie ich, darüber freuen und als Verleger sich über Pikante besonders freuen. Nur müßte sehr vernünftig für eine sehr gute Übersetzung gesorgt werden!

¹ *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty, sv. 5*, ed. Milan Kuna a kol., Editio Supraphon, Praha 1996, s. 87.

² *AD. Korespondence a dokumenty, 1*, s. 129

³ Nejpozději mohl být dopis psán 9. 12. 1877, neboť 10. 12. 1877 napsal Brahms Simrockovi již další dopis.

Vielleicht sind manche der Texte bereits von (dem kürzlich verstorbenen) Wenzig übersetzt. Sonst wäre vielleicht Dr. Siegfried Kapper in Prag dafür zu haben. Dvořák hat alles mögliche geschrieben. Oper (böhmische), Symphonien, Quartette, Klaviersachen. Jedenfalls ist er ein sehr talentvoller Mensch. Nebenbei arm! Und bitte ich das zu bedenken! Die Duette werden Ihnen einleuchten und können ein ‚guter Artikel‘ werden. Die Adresse ist: Prag, Korntorgasse No. 10, II.

[...]

Übrigens habe ich außer Dvořák noch einen jungen Russen auf Lager, der ausgezeichnete Orchestervariationen geschrieben hat!⁴ Aber ich warte die Zeit ab und mehr! Sie wissen aber und bedenken, daß ich nicht leicht empfehle, und sehen die lustigen frischen böhmischen Duette danach an?⁵

Johannes Brahms Simrockovi, 10. 12. 1877, Wien : [Berlín]

„[...] Dvořák scheint mir ein Stock-Böhme zu sein – ich rate, mit der Übersetzung vorsichtig zu sein. Wahrscheinlich sind die Texte Volkslieder, die schon in Übersetzungen da sind! Bitte, nicht übereilen! [...]“⁶

Johannes Brahms Dvořákovi, cca 10. [nejpozději 14.] 12. 1877⁷ Vídeň : Praha

„[...] Erlauben Sie, daß ich in aller Kürze Ihnen danke für Ihre Zeilen und manche Freude, die Sie mir durch Ihre übersandten Werke machten.

Ich habe mir erlaubt, über dieselben, zunächst über die ‚Duetten‘ an Herrn Fritz Simrock (Berlin W. Friedrichstraße 171) zu schreiben.

Dem Titel nach scheinen mir die ‚Duette‘ noch Ihr Eigentum zu sein. In dem Fall könnten Sie sie also Herrn S. verkaufen. Nur müßte freilich für eine gute deutsche Uebersetzung gesorgt werden. Wissen Sie dafür Rat? Stehen nicht etwa manche der Lieder in Josef Wenzigs ‚Märchenschatz‘ (Leipzig, G. Senf 1866)?

Kennen Sie Herrn Dr. Siegfried Kapper dort, und würde der vielleicht eine Uebersetzung besorgen?

Jedenfalls möchte ich Sie bitten, dies nicht zu übereilen, damit dadurch nicht dem Werk geschadet wird. Einstweilen mögen Sie vielleicht das Heft an Herrn S[imrock] zur Ansicht schicken? Dann macht sich das Weitere.

Verzeihen Sie für heute die Eile; ich wollte aber nicht gern die Sache verschieben. Hoffentlich höre ich Weiteres und Gutes. [...]“⁸

⁴ K tomu zde Kalbeck v podč. poznámce č. 1, s. 62, uvádí: „Iwan Knorr, damals Musiklehrer in Charkow, der Brahms Ende August 1877 in Pörschach besuchte, hatte Orchestervariationen über ein ukrainisches Volkslied geschrieben, die Brahms sehr gefielen.“

⁵ *Johannes Brahms. Briefe an P. J. Simrock und Fritz Simrock*, Zweiter Band (Briefwechsel, Bd. X), vyd. Max Kalbeck, Verlag der Deutschen Brahms-Gesellschaft m. b. H., Berlín 1917, s. 60–62.

⁶ *Johannes Brahms. Briefe an P. J. Simrock und Fritz Simrock*, Zweiter Band (Briefwechsel, Bd. X), vyd. Max Kalbeck, Verlag der Deutschen Brahms-Gesellschaft m. b. H., Berlín 1917, s. 62.

⁷ Blíže ke zpřesnění datace srov. s. 51.

⁸ ALTMANN 1911, s. 259–260.

Fritz Simrock Brahmsovi, 12. 12. 1877, [Berlín] : Wien

„[...] Von Dvořak noch nichts, [...]“⁹

AD Johannesu Brahmsovi, 19. 12. 1877, Praha : [Videň]

„Hochverehrter Meister! Ich bitte sehr um Verzeihung, daß ich Ihnen nicht sogleich danken konnte für Ihren mir sehr wertvollen Brief, denn ich erst später erhielt, weil ich einige Tage von Prag abwesend war. [...]“

Was die deutsche Übersetzung meiner Lieder anbelangt, kann ich Ihnen sagen, daß dieselbe bereits fertig ist, nur konnte ich mich nicht, wie Sie mir rieten /v originálu: ratheten/, an Dr. Kapper wenden, weil derselbe seit einiger Zeit in Triest seinen Aufenthalt hat.

Ich habe also einen anderen Übersetzer aufgefunden, und glaube annehmen zu können, daß er seine Sache gut gemacht habe. Ich erlaube mir daher Ihnen ein Exemplar zur gefälligen Ansicht zu schicken.

Hie und da mußte man der Deklamation wegen manche Note ändern; so namentlich im letzten Duett ‚Die wilde Rose‘ die letzten Takte: ‚wo die Schönheit gedeiht.‘

Herrn Simrock habe ich auch ein Exemplar zugesendet.

[...]“¹⁰

Fritz Simrock Brahmsovi, 28. 12. 1877, Berlín : Videň

[...]

„Dvořak hat mir recht gefallen – es weht ein eigentümliches ‚Volkstümliches‘ darin, nationalpoetische Empfindung und ein anziehender sinnlicher Reiz. Die Übersetzung scheint mir zum Teil doch recht mangelhaft, die *musikalische* Deklamation zu wenig berücksichtigend; die Original-Texte verstehe ich nicht, weiß also sonst nichts darüber zu urteilen; soll ich das Heft etwa mit nach Leipzig bringen? Sie sehen sich’s mal an und geben Ihren Rat? Drucken will ich’s jedenfalls und für *ihn* wünschen, daß es einschlägt... [...]“¹¹

Fritz Simrock Dvořákovi, 19. 1. 1878, Berlín : Praha

„Gehrter Herr!

Die Duette sind längst in meinem Besitz. Ich hätte gleich geschrieben, aber es gab unruhige Zeit und so wurde eins und andere übersehen oder zurückgesetzt; durchgespielt habe ich aber die Stücke längst und mich über den warmen nationalen Hauch gefreut, der darüber liegt.

Ich will das Heft gern edieren. Zu bemerken wäre nur folgendes:

⁹ Johannes Brahms und Fritz Simrock. *Weg einer Freundschaft. Briefe des Verlegers an den Komponisten*, ed. Kurt Stephenson, Verlag J. J. Augustin, Hamburg 1961, s. 114.

¹⁰ AD. *Korespondence a dokumenty*, 1, s. 131.

¹¹ Johannes Brahms und Fritz Simrock. *Weg einer Freundschaft. Briefe des Verlegers an den Komponisten*, ed. Kurt Stephenson, Verlag J. J. Augustin, Hamburg 1961, s. 117.

1) Es müßte die vorhandene böhmische Ausgabe zurückgegeben werden und ich würde bitten, daß Sie mir die Platten dazu auslieferten. Ach bitte ich um Angabe wieviel Exemplare vorhanden sind und in wessen Besitz sich dieselben befinden? Ist es nicht viel, so werde ich nichts dagegen haben, daß Sie solche in Böhmen verkaufen; anderwärts verstünde man den Text doch nicht? Für die Platten werde ich den Metallwert ersetzen.

2) Die Zahlung eines Honorars würde ich einstweilen wohl nicht bewilligen können. Finden die Duette aber Anklang und Eingang, so würde ich Sie selbstverständlich angemessen entschädigen; Sie werden in dieser Beziehung sich sagen müssen, daß Sie mit einem Hause zu tun haben, welches nicht die Gewohnheit hat, sich zum Nachteile der mit ihm in Verbindung stehenden Autoren zu bereichern.

3) Die Übersetzung anlangend, so scheint es mir, als ob dieselbe bisweilen der musikalischen Deklamation nicht recht anpassend und angemessen sei; zum Beispiel Stellen wie ‚pflück mich zur Maienzeit, wo die Schönheit gedeiht‘ – ich weiß nicht recht, wie namentlich die zweite Stimme die Silben einteilen soll. Es wäre also sehr zu wünschen, daß zum Beispiel Dr. Siegfried Kapper dort (den Herr Brahms sehr empfiehlt) um Rat gefragt würde. Zeigen Sie ihm gefällig doch ein Exemplar der Duette nebst der Übersetzung; die letztere muß auch so deutlich eingetragen sein, daß für den Stecher kein Zweifel bleibt!

4) Es sind in dem Heft verschiedene Opuszahlen angegeben. Ich würde bitten, daß wir nur eine Grundzahl nehmen; ich würde in Ihrem Interesse, um dem Hefte den Eingang ins Publikum zu erleichtern und damit dem Bekanntwerden Ihres Namens Vorschub zu leisten, das Heft recht hübsch und namentlich recht billig ausgeben. Der böhmische Text kann doch fortbleiben, anstatt dessen nähme ich lieber [den] englischen, der für's Ausland wichtiger ist.

Sagen Sie mir jetzt über alles Vorstehende einigen Bescheid.

Mit Hochachtung Ihnen ergebener

Simrock¹²

AD Johannesu Brahmsovi (dopis), 23. 1. 1878, Praha : [Wien]

„[...] Auch erlaube ich mir Euer Wohlge[boren] zu fragen, ob Sie die Duette mit der deutschen Übersetzung erhalten haben und ob dieselbe gut ist.

Herr Simrock hat mir dieser Tage geschrieben. Er will gerne die Duette edieren, nur müßten noch einige Stellen der Deklamation wegen geändert werden. So namentlich im letzten Liede die letzten Takte: „Pflücke mich nicht zur Maienzeit, wo die Schönheit gedeiht.“ Es solle wahrscheinlich die erste Silbe des Wortes „Schönheit“ auf den schweren Taktteil kommen. Ich bitte sehr um Rat, wie die betreffende Stelle lauten soll.

Auch wünscht der Herr Simrock, daß ich ein Exemplar an Herrn Siegfried Kapper sende; das würde aber schwer gehen, denn seine Adresse ist mir nicht näher bekannt, ich weiß nur, daß er seit längerer [Zeit] sich in Triest aufhalten soll. [...]“¹³

¹² AD. Korespondence a dokumenty, 5, s. 93.

¹³ AD. Korespondence a dokumenty, 1, s. 133.

Fritz Simrock AD, 6. 3. 1878, Berlín : Praha

„Sehr geehrter Herr!

Wieder sind 4 Wochen vergangen, aber nun soll es auch endlich vorwärts gehen; es ist sonst nicht meine Art, so lange zu zögern, aber ich bin diese Zeit über so überhäuft, daß alles liegen blieb.

Ich schicke Ihnen heute die Duette nochmals zu mit der Bitte, die Übersetzung nochmals genau zu prüfen und namentlich an den von mir angekreuzten Stellen und überall, wo es nicht ganz deutlich angegeben ist, es recht deutlich schreiben zu wollen, damit wir nicht lästige und kostspielige Korrekturen haben. Die Stelle mit der „Schönheit“ kommt zweimal und muß namentlich im Alt, wie mir scheint, anschmiegender sein. Vielleicht ist Dr. Kapper nun zurück, er könnte Ihnen helfen und es ist wichtig, daß alles gut und schön klingt und in Ihrem Interesse.

Ich möchte Sie fragen, ob Sie nicht Lust hätten, mir eine Anzahl, sagen wir zum Beispiel 2 Hefte „Böhmische“ und „Mährische Tänze“ für Klavier zu 4 Händen (in der Art wie die „Ungarischen“ von Brahms) zu schreiben und zwar unter Verwendung Ihnen passend dünkender national originaler Melodien, durchflossen von Ihrer eigenen Erfindung und damit verknüpft? Ich meine, wenn ich die Duette ansehe, Sie müßten das besonders hübsch machen können, künstlerisch hübsch meine ich, was meinen Sie dazu? Ich würde Sie natürlich honorieren und bitte Sie nur um Angabe Ihrer Forderung.

Freundlichen Gruß Ihres sehr ergeben

Simrock

Sie senden die Duette wohl bald zurück, ist der Titel recht? Ich weiß nicht, ob es nicht doch besser sein würde, die Duette einzeln auszugeben, eines und das andere finden leichter Eingang. Vorher lasse ich noch englische Übersetzung machen und bitte [...?] zu diesem Zwecke die Texte aller No besonders aufgeschrieben in Versform!“¹⁴

Fritz Simrock AD, 18. 3. 1878, Berlín : [Praha]

[...] Die Duette empfang ich soeben und danke für Ihre Bemühungen. [...]¹⁵

AD Johannesu Brahmsovi, 24. 3. 1878, Praha : [Wien]

„[...] ich habe erst vorige Woche die Duette vom Herrn Simrock zugeschickt bekommen, worin er mich ersucht, ich soll noch alles ganz genau durchschauen, namentlich was die deutsche Deklamation betrifft, daß sie sich gut der Musik anschmiegt und hauptsächlich auch gut singt. Ich habe das alles freilich schon getan und habe ich die Duette auch bereits wieder nach Berlin abgeschickt, und ist alle Ursache zu hoffen, daß die Edierung der Lieder womöglich bald, wie mich der Herr Simrock versichert, stattfindet. [...]¹⁶

¹⁴ AD. Korespondence a dokumenty, 5, s. 96.

¹⁵ AD. Korespondence a dokumenty, 5, s. 98.

¹⁶ AD. Korespondence a dokumenty, 1, s. 140. V pozn. 3 na s. 141 je zde mylně uvedeno: „Jedná se o Moravské dvojzpěvy op. 38 (B 69), vydané Simrockem v 1879 s německým překladem J. Srba-Debrnova.“ Jedná se samozřejmě stále o op. 32, tj. první sbírku Moravských dvojzpěvů, které Simrock vydal již v r. 1878.

Fritz Simrock Dvořákovi, 16. 5. 1878, Berlín : [Praha]

„[...] Die Duette sind im Druck. Im Text habe ich noch einiges ändern müssen. [...]“¹⁷

Johannes Brahms Simrockovi [25. 6. 1878, Pörtschach : Berlín]

„[...] Haben Sie die Duette von Dvořák bloß einzeln herausgegeben? Und die Quartette? Ich kann mir denken, wie genörgelt wurde, und die Leute sollten nur soviel Musik erst in sich haben und schreiben können! Aber freilich, wünschen tue ich auch. Ich kenne D. nicht. Lebte er in Wien, könnte ich meine Wünsche auch vielleicht äußern. So – nun sehen wir, wie es mit den Duetten und Tänzen einstweilen weitergeht. [...]“¹⁸

Fritz Simrock Brahmsovi, 30. 6. 1878, Berlín : Pörtschach

„Die Duette von Dvořák sind bloß einzeln, um ihn leichter einzuführen, das ganze Heft kann zwar als solches gekauft werden, aber das kauft niemand; ich werde unausgesetzt gequält, die Lieder op. 69–72 [von Brahms] doch einzeln zu geben, auch die Duette op. 20, 61 und 66 [von Brahms] – ich will aber nicht – es ist unglaublich, wie schwer das Publikum sich zu einem Heft entschließt! Das Interesse ist immer nur für das eine Lied oder die eine Nummer da, die gerade gesungen wurde – und der Wunsch, der doch rege werden müsste, nun auch die anderen zu haben, kommt den Leuten nie.“¹⁹

J. Stocks Dvořákovi, 13. 10. 1878, Schwerin : [Praha]

„Sehr geehrter Herr!

Bei meiner besonderen Vorliebe für nationale Gesänge und Melodien gewährte es mir ein grosses Vergnügen, die von Ihnen bei H[erren] Simrock herausgegebenen „Klänge aus Mähren“ kennen zu lernen und hatte ich sehr viele Freude durch ihre Ausführung in mehrstimmiger Besetzung. In Rücksicht auf das Interesse, welches ich an diesen eigenthümlichen Compositionen nehme, werden Sie es vielleicht verzeihlich finden, wenn ich mir erlaube, Sie ergebenst zu bitten, mir durch zwei Zeilen gefälligst mittheilen zu wollen (wozu eine Postkarte genügen würde) aus welcher Sprache die naiven Texte ins Deutsche übertragen sind und ob die Melodien nationale oder nur im Charakter von Ihnen erfunden wurden?

Herr Simrock schreibt mir, dass Ihre Slawische Tänze auch so vielen Beifall finden und werde ich suchen, sie ebenfalls kennen zu lernen.

Verzeihen Sie die Bemühung, die ich, als Ihnen ganz unbekannt, Ihnen aufzuerlegen mir erlaube und seien Sie überzeugt, dass Sie mich dadurch sehr verbinden werden.

¹⁷ *AD. Korespondence a dokumenty*, 5, s. 101.

¹⁸ *Johannes Brahms*, Briefwechsel, Bd. X, s. 77.

¹⁹ *Johannes Brahms und Fritz Simrock. Weg einer Freundschaft. Briefe des Verlegers an den Komponisten*, ed. Kurt Stephenson, Verlag J. J. Augustin, Hamburg 1961, s. 121.

In vollkommenster Hochachtung,
ergebenst

J. Stocks
I[n]tendant des Grossherz[oglichen] Hoftheaters

Schwerin i. Meck.
13. Oktober 1878“²⁰

Hudební nakladatelství M. Bahn Dvořákovi, 15. 11. 1878, Berlín : [Praha]

„[...] Eine Besprechung zweier von Ihnen kürzlich veröffentlichten Werke, ‚Slawischen Tänze‘ und ‚Klänge aus Mähren‘, seitens meines Freundes Louis Ehlert, veranlaßt mich Sie zu fragen [...] Herausgabe [...] Geschäftsverbindung [...]“²¹

Fritz Simrock Dvořákovi, 3. 12. 1878, Berlín : [Praha]

„[...] Ich wollte heute nur sagen, daß falls es möglich gemacht wird, daß Frau Joachim Ihnen singt, sie doch gerne ein paar Lieder von Ihnen selbst singen würde; vielleicht auch einige von den Duetten (Op. 32), wenn Sie einen passenden Sopran dazu dort haben. Also sehen Sie, daß Sie mir im Laufe des Januar einige Lieder senden für Mezzosopran, durchschnittlich nicht zu hohe Lage, wenn einmal g – gis – a vorkommt [...]“²²

Fritz Simrock Dvořákovi, 8. 1. 1879, Berlín : Praha

[...]
„Slawische Tänze“ oder ähnliche, speziell mit der Benennung „slawische“ etc., etc. versehene Werke muß ich bitten, nicht an Bock oder sonst wen zu geben, es wäre eine Konkurrenz für mich. [...]“²³

AD Fritzi Simrockovi, 11. 1. 1879, Praha : [Berlín]

„[...] Ich will also gern Ihrem Wunsche entsprechen, wenn ich weiß, daß Sie auch meine früheren Sachen nach und nach herausgeben wollen. Am liebsten wäre mir, wenn Sie etwas Kammermusik oder Lieder, Chöre und dergleichen nehmen. Es muß ja nicht gleich sein, bitte mir nur zu sagen. [...]“²⁴

²⁰ Dopis přinášíme v plném znění, neboť v kritickém vydání Dvořákovy korespondence je zmíněn pouze formou stručného regestu (*AD. Korespondence a dokumenty*, 5, s. 107). Za transkripci dosud nepublikovaného dopisu (uložen v NM-ČMH, inv. č. S 76/917) děkuji Mgr. Janu Kahudovi z Národního archivu.

²¹ *AD. Korespondence a dokumenty*, 5, s. 110.

²² *AD. Korespondence a dokumenty*, 5, s. 116.

²³ *AD. Korespondence a dokumenty*, 5, s. 129.

²⁴ *AD. Korespondence a dokumenty*, 1, s. 151.

Robert Lienau Dvořákovi, 28. 1. 1879, Vídeň : [Praha]

„[...] Infolge eines Artikels von Ehlert in der Nation[al]-Ztg. habe ich mir Ihre „Slawischen Tänze“ und Ihre Duette angesehen und mit großem Vergnügen [...]“²⁵

Hermann Erler Dvořákovi, 30. 1. 1879, Berlín : Praha

„[...] Gestern lernte ich Ihre reizenden Duette kennen, und daraufhin frage ich an, ob Sie vielleicht einige slawische Lieder, vielleicht eine Sammlung von 6 Nummern für eine Singstimme + Piano noch besitzen, die ich publizieren könnte. [...]“²⁶

Fritz Simrock Dvořákovi, 3. 2. 1879, Berlín : [Praha]

„[...] Bitte, sagen Sie mir doch vorher, was Sie an Schlesinger (Lienau) geben wollen, damit ich mich entscheide. Vierhändige Originalsachen, Duette und Lieder, bitte ich nicht an andere Firmen zu überlassen. [...]“²⁷

AD Fritzi Simrockovi, 9. 2. 1879, Praha : [Berlín]

„[...] Ich bitte, wären Sie nicht geneigt ein Liederalbum von mir herauszugeben? Ich schicke Ihnen diese[r] Tage ein paar Lieder zu. Sie werden so freundlich sein, dieselben der Frau Joachim zu zeigen. Vielleicht singt sie etwas davon; da ich eben höre, daß sie auch in ihren Konzerten die Duette singt. [...]“²⁸

Fritz Simrock Dvořákovi, 14. 2. 1879, Berlín : [Praha]

„[...] wann ich nach Prag komme, kann ich diesen Augenblick noch nicht bestimmen; ich denke aber, es wird nicht vor Anfang März sein können. Wie gesagt: geben Sie einstweilen weder an Lienau noch an sonst einen irgendwas von Ihren Kompositionen, ich komme jedenfalls, und dann können wir zusammen alles durchsehen, und Sie spielen mir vor, was Sie wollen. [...]“²⁹

Hermann Erler Dvořákovi, 6. 3. 1879, Berlín : [Praha]

„Nakladatel ve vší stručnosti sděluje, že veřejné provedení „Prstenu“, „Skromné“ a „A já ti uplynu“ z „Moravských dvojzpěvů“ op. 32 (B 60 a B 62) se velice líbilo. Dvojzpěvy interpretovaly pí. Erlerová a sl. Schmidtleinová.“³⁰

²⁵ AD. Korespondence a dokumenty, 5, s. 137.

²⁶ AD. Korespondence a dokumenty, 5, s. 139.

²⁷ AD. Korespondence a dokumenty, 5, s. 145.

²⁸ AD. Korespondence a dokumenty, 1, s. 160.

²⁹ AD. Korespondence a dokumenty, 5, s. 151.

³⁰ Regest in: AD. Korespondence a dokumenty, 5, s. 154.

Fritz Simrock Dvořákovi, 11. 3. 1879, Berlín : [Praha]

„[...] ich bin erst vorgestern von meiner Tour zurückgekehrt und schreibe nun gleich. [...] Von Ihren Kompositionen würde ich Sie nun bitten, mir zu schicken: Op. 6 Lieder (serbisch); Op. 7 „Lieder aus der Köninghofer Handschrift; [...] Op. 20 3 „Mährische Duette“, Sopr[an] und Tenor; [...] Op. 38 4 „Mährische Duette“, Sopr[an] und Alt; [...] Versuchen Sie mit den anderen Sachen [...] nun bei Schlesinger, Forberg [...] und suchen Sie alles billig loszuwerden [...]“³¹

Balduin Dörffel Dvořákovi, 18. 3. 1879, Berlín : [Praha]

„[...] Haben Sie die Güte, die betr[effenden] 9 Werke /tj. i op. 20 a 38/ mir inzwischen einzusenden [...]“³²

Karel Bendl Dvořákovi, [březen 1879], [Nice : Praha]

„[...] Zítřa v koncertu dělám o[d] Tebe dva dvojzpěvy: ‚Slavíkovské pole‘ a ‚Voda a pláč‘, avšak pouze s klavírem. Neměl jsem na instrumentování času. [...]“³³

Fritz Simrock Dvořákovi, 4. 4. 1879, Berlín : [Praha]

„[...] heute sende ich Ihnen wenigsten einen Teil des für die 9 Werke von Ihnen gewünschten Honorars von 4000 Mark. [...] Den Rest sende ich Ihnen nach Empfang der noch fehlenden Op. 6, 7, 11 (Klavierauszug), 20, die Op. 37, Op. 38 (Duette) und Op. 51 [...] Bitte, senden Sie von d[en] Partituren immer d[ie] Mscpte [Manuskripte]. [...]“³⁴

AD Fritzi Simrockovi, 14. 4. 1879, Praha : [Berlín]

„[...] Die Duette und die Lieder bitte ich durchzusehen wegen der Deklamation, Sie werden wohl noch manches finden, was nicht paßt. Die Noten bitte auch dann zu ändern, Sie wissen ja schon, was ich damit meine. [...] An den Texten, namentlich der ‚König[in]hofer Handschrift‘, bitte ich nichts zu ändern.“³⁵

Fritz Simrock Dvořákovi, 30. 4. 1879, Berlín : [Praha]

„[...] Alle Ihre Manuskripte hat nun H[err] Keller in Händen zur Durchsicht, bevor sie zum Stich gehen; in den Liedern wird eins oder das andere doch zu ändern sein! [...]“³⁶

³¹ AD. Korespondence a dokumenty, 5, s. 155.

³² AD. Korespondence a dokumenty, 5, s. 160.

³³ AD. Korespondence a dokumenty, 5, s. 166.

³⁴ AD. Korespondence a dokumenty, 5, s. 167.

³⁵ AD. Korespondence a dokumenty, 1, s. 171.

³⁶ AD. Korespondence a dokumenty, 5, s. 170.

Robert Keller a Fritz Simrock Dvořákovi, [26. 5. 1879], [Berlín : Praha]

[...] Die anderen Lieder sind nun auch in Stich, die Texte mußten vielerlei geändert werden. [...] ³⁷

Fritz Simrock Dvořákovi, 21. 6. 1879, Berlín : [Praha]

„[...] Herr Keller hat die Duette, beide Hefte, nun durchkorrigiert. Der Text macht uns an manchen Stellen viel zu schaffen und mußte häufig gänzlich umgestaltet werden. Opus 38, No 5 („Soldaten-Abschied“ etwa benannt) scheint Herrn Keller gar zu unbedeutend und auch im Text zu kindlich. Es kommt auch musikalisch nicht zu einer Steigerung: man erwartet immer etwas, aber es kommt nichts. Er meint, es wäre auch nicht in Ihrem Interesse, diese No stechen zu lassen, und ich kann nicht umhin, mich seiner Ansicht anzuschließen. Wollen Sie mir nicht anstatt dieser No 5 ein anderes senden? Wenn das nicht gleich geht, so lasse ich's lieber fort, und wir lassen es auch bei Op. 38 mit 4 Duetten, wie bei Op. 20 – ich warte auf Ihre Antwort, bevor ich die Duette in Stich gebe; Op. 6 und 7 aber sind nun fertig und im Druck; ich sende Ihnen bald Exemplare.

Für Ihre „Walzer“ müssen wir durchaus eine besondere Bezeichnung haben, etwa „Mährische Hausmusik“ oder etwas Ähnliches, was dem Ganzen einen nationalen Charakter gibt. [...] ³⁸

Fritz Simrock Dvořákovi, 26. 10. 1881, Berlín : [Praha]

„Bitte L. D. [Lieber Dvořák] schicken Sie mir die Duette mit böhmischem Text [...] ³⁹

AD Fritzi Simrockovi, [30. 10. 1881], Praha : Berlín

„Die Duette mit böhm[ischem] Text werden Sie doch wohl schon vorige Woche bekommen haben. [...] ⁴⁰

AD Fritzi Simrockovi, [18. 12. 1881], [Praha] : Berlín

„[...] Auch die Duette bekommen Sie bald. [...] ⁴¹

AD Fritzi Simrockovi, 30. 1. 1882, Praha : [Berlín]

„[...] Die „Mährischen Duette“ sah ich erst heute und bin erstaunt über die groben Fehler im zweiten Titelblatt. Warum schicken Sie mir nicht die

³⁷ AD. Korespondence a dokumenty, 5, s. 181.

³⁸ AD. Korespondence a dokumenty, 5, s. 187.

³⁹ Citováno dle: *Erasmushaus.Musik, Autographen – Musikdrucke – Musikliteratur*, Katalog 1, Stuttgart, s.a. [cca 2001]. Blíže viz s. 64.

⁴⁰ AD. Korespondence a dokumenty, 1, s. 267.

⁴¹ AD. Korespondence a dokumenty, 1, s. 276.

Korrekturen! Es soll heißen: s průvodem (ein Wort) piana und danach soll stehen bloß Ant. [...]”⁴²

Eduard Hanslick Dvořákovi, 11. 6. 1882, Karlovy Vary : [Praha]

„[...] Ihre gemischten Chöre /pozn. 1: / habe ich Herrn Simrock übergeben, der sie Ihnen selbst schicken will. Diese Chöre stelle ich zwar Ihren „Mährischen Duetten“ nicht gleich, doch finde ich sie angenehm und möchte insbesondere Nummer 2 in G moll und Nummer 3 in B dur sehr gute Wirkung versprechen. Die deutsche Übersetzung ist freilich ganz unmöglich, unbrauchbar, und da ich das böhmische Original nicht verstehe, so entgeht mir gewiß auch mancher wichtiger Zug der Komposition. [...]“⁴³

AD Emě Veselé, 15. 6. 1886, Vysoká : [Chrudim]

„[...] Ptáte se na ‚Moravské dvojzpěvy‘. Pod tímto titulem ovšem nevyšly, ale skutečně existují 4 dvojzpěvy (co opus 20., tuším). Simrock je vytisknul hned roku 1879, tedy že brzo po oněch skutečných ‚M[oravských] d[vojzpěvech]‘ známých. Vyšly však pouze [s] německým textem a musela by jste si český nějak zaopatřit. Račte se tedy obrátit na Urbánka (op. 20, Duette). [...]“⁴⁴

⁴² AD. *Korespondence a dokumenty*, 1, s. 285.

⁴³ AD. *Korespondence a dokumenty*, 5, s. 387.

⁴⁴ Antonín Dvořák. *Korespondence a dokumenty*, sv. 2, ed. Milan Kuna a kol., Editio Supraphon, Praha, s. 157.

Faksimile Sušilovy třetí sbírky
Moravských národních písní

Titulní strana prvního jednosvazkového vydání (P2), Národní knihovna ČR, sign. 54 G 6171

VIII. Písně hospodné.*)

781. Chudoba.

Ze Lhotky u Příbor.

Ach co je to za sla-ví-ček co tak pěkně zpívá? ach to je můj
najmilej-ší, ach to je můj naj-milej-ší ze mne se vy-smí-vá.

Ach co je to za sla- Ty se ze mne něvy- Jenom ten vinek ze-
víček smívej leny
Co tak pěkně zpívá? Z chudobnej sirotky, Kery mam na hlavě,
Ach to je můj najmi- Choť ja němam žádných A ten jeden šurane-
lejší, peněz ček, ¹⁾
Ze mne se vysmívá. Ani žádné šaty. Kery mam na sobě.

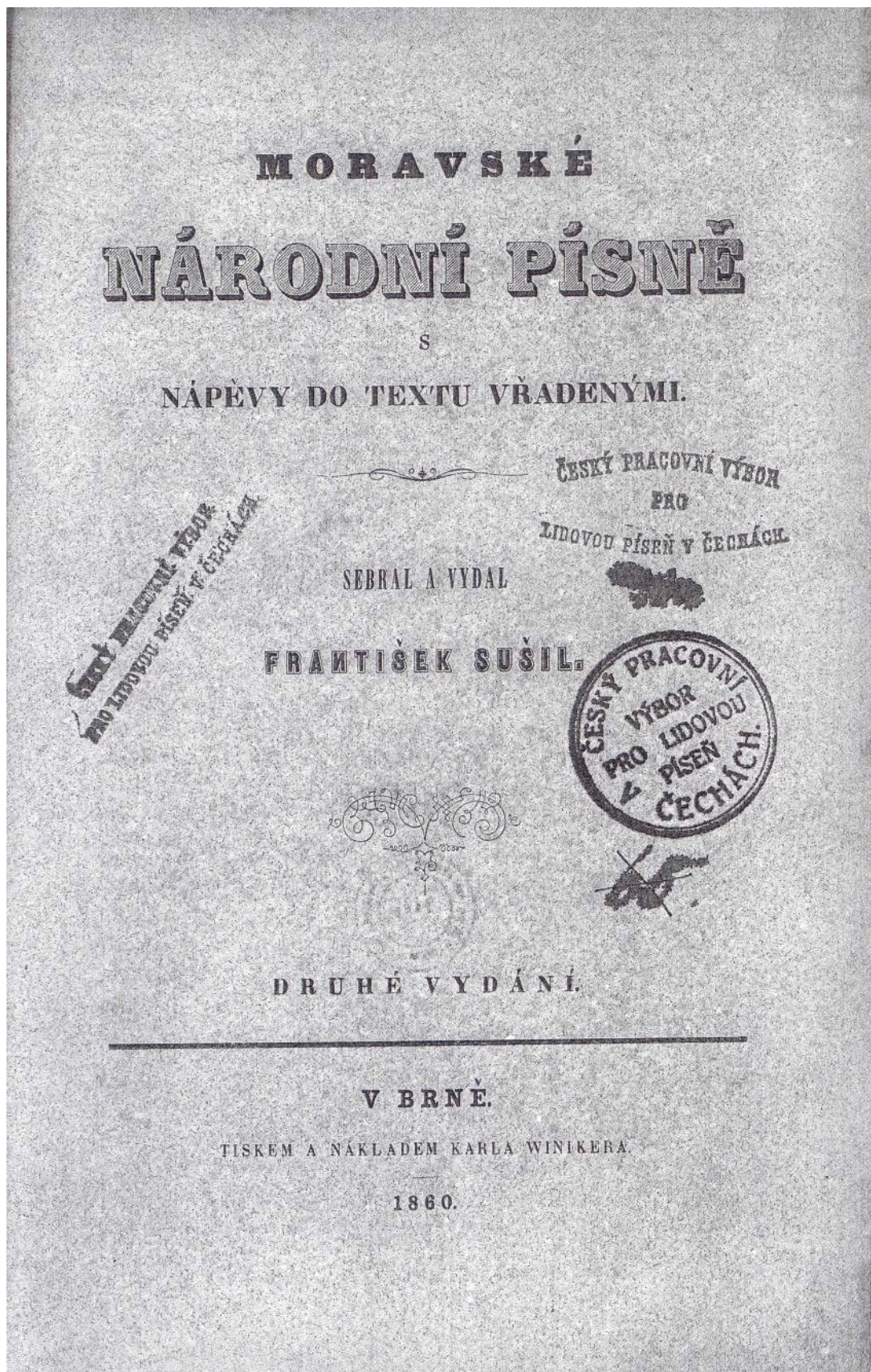
1) Šuranek, potykanec, letnica.

Z Vacenovic.

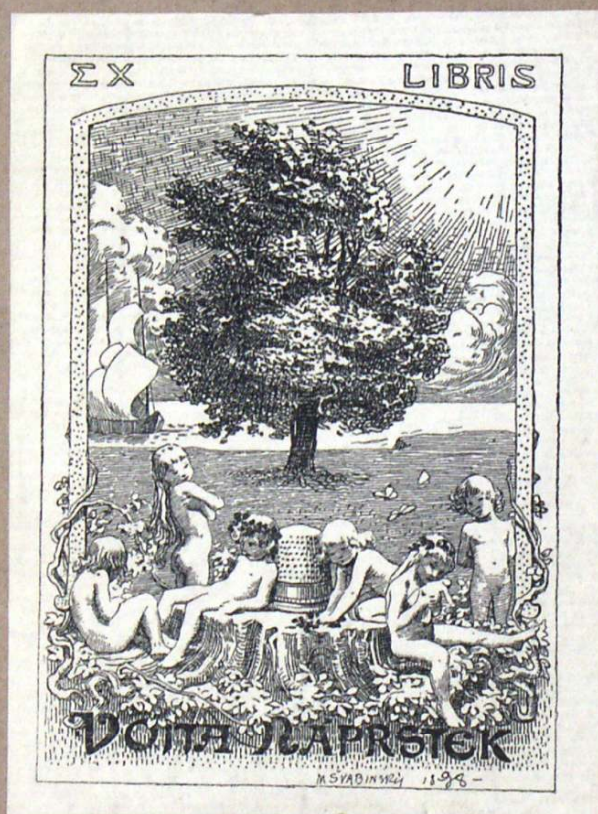
Čer-ve-ný bí-lý tu-li-pán čer-ve-ný bí-lý tu-li-pán
pust mia dě-več-ko na tvé slo-več-ko pust mia k vám.

*) Větší částka oddílu tohoto jsou popěvky tanečné, které totiž při rozličných tancích se zpívají či raději říci zpívaly, anof novotná dechová hudba a zánovní tancův způsobové zpěvu hrubě nepřejí. Bzikota, Blatská, Čert, Koniček, Ležák, Rajdák, Praskáč, Plesková, Marevská, Smyk, Švihák, Bělmka, Hoptáč, Křížná, Obtulány, Sekerenka, Točák, Kot, Zahradnická, Ztracená a jiní druhové tanců, při kterých se ponejvíce zpívalo, ano i Vlačítá, Choďavá, Třesavá, Příklekavá již málo známi jsou, ba již velikým dílem vyhynuli. My tu nápěvy a slova tancův uvádíme, v jich popis jak samozřejmě jest se vydati ovšem nemohouce. Pořádek písní nevede se podle rozličnosti tanců, nébrž podle stejnosti a blízkosti obsahu, aniž pojati jsou tuto všickni tanečné jichž užívalo se do nedávna a jejichž hudebný chod a text se nám napsati událo. Příčina toho jest, že taneční způsobové ti, jejichž text a nápěv tu pro nepatrnost svou vypuštěn, nejvíce v písních národních českých r. 1825 vydaných (od Rittersberga) nalezájí se. Dokládáme, že nápěvové tříčtvrtního taktu ponejvíce patří k tanci nejmilovanějšímu jenž chodavá, příklekavá, vlačítá, třesavá, tanec vesměs (u Lachů) a ještě všelijak se nazývá a jenž jménem svým již na tempo ukazuje.

Titulní strana druhého jednosvazkového vydání (P3), Exemplář z knihovny Etnologického ústavu AV ČR, v. v. i., Praha, sign. D 1053, přír. č. 2629

I M 1.

Tento rytisk měl v ruce
skladatel Antonín Dvořák
při komponování „Moravských
dvojzpěvů“.

Přídeští druhého jednosvazkového vydání (P3), exemplář z knihovny Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur, sign. I M 1

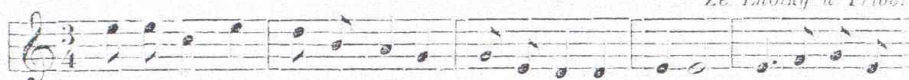

Titulní strana exempláře z knihovny Náprstkova muzea, sign. I M 1

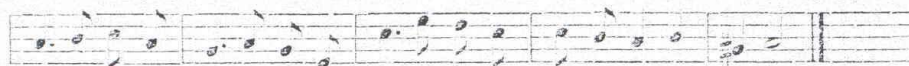
VIII. Písňe hospodné. *)

781. Chudoba.

Ze Lhotky u Příbor.

Ach co je to za sla-vi-ček co tak pěkně zpiva? ach to je můj

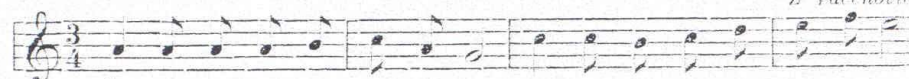

najmilej-ši, ach to je můj naj-milej-ši ze mne se vy-smí-va.

Ach co je to za sla- viček	Ty se ze mne něvy- smivej	Jenom ten vinek ze- leny
Co tak pěkně zpiva?	Z chudobnej siroty,	Kery mam na lilavě,
Ach to je můj najmi- lejší,	Chof ja němam žádných peněz	A ten jeden šurane- ček ¹⁾
Ze mne se vysmiva.	Ani žádné šaty.	Kery mam na sobě.

1) Šuraneček, pošukanec, letníca.

Z Vacenovic.

Čer-ve-ný bí-lý tu-li-pán čer-ve-ný bí-lý tu-li-pán

pusť mia dě-več-ko na tvé slo-več-ko pusť mia k vám.

*) Větší částka oddílů tohoto jsou popěvky tanečné, které totiž při rozličných tanečích se spívají či raděj říci zpívaly, anof novotná dechová hudba a zánovní tanečův způsobové zpěvu hrubě nepřejí. Bzikota, Blatská, Čert, Koniček, Ležák, Rajdák, Praskáč, Plesková, Marevská, Smyk, Švihák, Bělunka, Hoptáček, Křížová, Obtulány, Sekerenka, Točák, Kot, Zahradnická, Ztracená a jini a jini druhové tanečů, při kterých se ponejvíce zpívalo, ano i Vlačítá, Chodavá, Třesavá, Přikleková již málo známi jsou ba již velikým dílem vyhynuli. My tu nápěvy a slova tanečův uvodíme, v jich popis jak samozřejmo jest se vydati ovšem nemohouce. Pořádek písni nevede se podlé rozličnosti tanečů něbrž podlé stejnosti a bližnosti obsahu, aniž pojatai jsou tuto všickni tanečové jichž užívato se do nedávna a jejichž hudebný chod a text se nám napsati událo. Příčina toho jest že taneční způsobové ti jejichž text a nápěv tu pro nepatrnost svou vypuštěn nejvíce v písničích národních českých l. 1823 vydaných (od Rittersberga) nalezají se. Dokládáme že nápěvové třicetvrtáho taktu ponejvíce patří k tanci nejzamilovanějšímu jenž chodavá, přikleková, vlačítá, třesavá, tanec vesměs (u Lachů) a ještě všelijak se nazývá a jenž jménem svým již na tempo ukazuje.

Abstrakt

Antonín Dvořák – Moravské dvojzpěvy z hlediska hudebně filologického

Jan Kachlík

Disertační práce je úzce spjata s projektem *Nového souborného vydání děl Antonína Dvořáka*. Soustředí se na výzkum, který samotné ediční práci na novém kritickém vydání všech 23 Moravských dvojzpěvů nutně musí předcházet: na důkladné pojednání historie jejich vydávání, na heuristickou činnost a vyhodnocení všech relevantních dochovaných pramenů. Není však vstupním textem k nové edici tohoto vokálního díla, neboť neřeší všechny problémy, které s kritickým vydáním souvisejí. Disertační práce naopak záměrně pojednává řadu témat v širších souvislostech, a chce tak tvořit základ, na němž může vlastní ediční práce stavět.

Moderními filologickými metodami je v disertaci evidován a vyhodnocen bezmála dvojnásobný počet různých vydání prvních tisků Moravských dvojzpěvů, než byl dosud evidován v Burghauserově *Thematickém katalogu* Dvořákova díla (Praha 21996). Dále je zde pojednán dvořákovskému bádání dosud neznámý exemplář Sušilovy sbírky *Moravských národních písní* z roku 1860, který sloužil skladateli jako textová předloha při kompozici díla. Právě textové složce dvojzpěvů je v disertaci rovněž věnována samostatná pozornost.

Autor disertace zásadně polemizuje se stávajícím kritickým vydáním Moravských dvojzpěvů (*Souborné vydání děl Antonína Dvořáka*, Praha 1955), které zcela pomíjí skladatelův tvůrčí vklad do textové složky díla a ani edice samotného notového textu v něm nesplňuje nároky, které jsou v současnosti na souborné kritické edice kladeny.

Abstract

Antonín Dvořák – Moravian Duets from the Viewpoint of Musical Philology

Jan Kachlík

The dissertation is closely related to the project of The New Complete Edition of the Works of Antonín Dvořák. It focuses on research which inevitably has to precede the editorial work on the new critical edition of all 23 Moravian duets: a thorough record of their editorial history, heuristic activity and an assessment of all relevant surviving sources. It is not intended as an introductory text to the new edition of this vocal work, as it does not deal with all issues related to a critical edition. On the contrary, it strives to elaborate a number of topics in greater detail and put them in a wider context. In this sense it aspires to become a foundation of the editorial work itself.

By means of modern philological methods, the dissertation registers and assesses a close-to double amount of different editions of Moravian duets than have been registered in Burghauser's *Thematic catalogue* of Dvořák's work (Prague 1996). It includes a hitherto unknown copy of Sušil's collection of Moravian Folksongs of 1860, which Dvořák used as the text original in composing his work. The textual aspect of Moravian duets represents one of the focus points of this dissertation.

The author of the dissertation strongly argues against the current critical edition of the Moravian duets (*The Complete Edition of Antonín Dvořák's Works*, Prague 1955), which pays no attention to the creative contribution the composer has made to the textual aspect of the work. Moreover, the edition of the musical text does not meet the present standards set for complete critical editions.

English by Lenka Kapsová